

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI



**KUNDUZ DAĞI'NDA (VEZİRKÖPRÜ/SAMSUN) YAYLALAR
VE YAYLACILIK**

Yüksek Lisans Tezi

Aynur AYDIN

Danışman

Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Aynur AYDIN tarafından, Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU danışmanlığında hazırlanan “KUNDUZ DAĞI'NDA (VEZİRKÖPRÜ/SAMSUN) YAYLALAR VE YAYLACILIK ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 4.7.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU Samsun Üniversitesi Coğrafya Ana Bilim Dalı		<input checked="" type="checkbox"/> Kabul <input type="checkbox"/> Ret
Üye	Doç. Dr. İnci DEMİRAĞ TURAN Samsun Üniversitesi Coğrafya Ana Bilim Dalı		<input checked="" type="checkbox"/> Kabul <input type="checkbox"/> Ret
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Tamer ÖZLÜ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Coğrafya Ana Bilim Dalı		<input checked="" type="checkbox"/> Kabul <input type="checkbox"/> Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

İmza
28/07/2022
Aynur AYDIN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : KUNDUZ DAĞ'INDA (VEZİRKÖPRÜ/SAMSUN)
YAYLALAR VE YAYLACILIK

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 06/06/2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 8

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza
28/07/2022
Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU

ÖZET

KUNDUZ DAĞI'NDA (VEZİRKÖPRÜ/SAMSUN) YAYLALAR VE YAYLACILIK

Aynur AYDIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Coğrafya Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Mart/2022

Danışman: Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU

Çalışma sahası, büyük bir kısmı Samsun ili Vezirköprü ilçesi küçük bir kısmı Çorum ili Osmancık ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kunduz Dağı üzerindeki yaylaları kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, yaylacılığın mevcut durumunu ve geçirdiği değişim sürecini coğrafi bakış açısıyla incelemektir. Potansiyel kaynakları ortaya çıkarmak, bunlardan sürdürülebilir yararlanmayı sağlamak ve yaylacılığın değişim sürecini araştırmaktır. “Yaylacılık faaliyetleri, geçmişin bir kalıntısı mı yoksa gelecekteki bir uygulama mı?” sorusu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırma; veri toplama, arazi çalışmaları, verilerin analizi, değerlendirme ve sonuç gibi aşamalardan oluşmuştur. Çalışmanın ilk aşamasında hem saha hem de yaylacılığın kavramsal çerçevesi ile ilgili detaylı literatür taraması yapılmıştır. Süreli ve süresiz yayınlardan, yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. Bir yaylacılık etüdü olan bu çalışmada temel yöntem saha araştırması olmuştur. Yayla yerleşmeleri, meskenler, sosyo-ekonomik faaliyetler ve yaylak alanlarındaki mevsimlik yaşam koşulları yerinde gözlemlenmiştir. Kurum ve kuruluşlardan alınan veriler, yaylacılarla yapılan anket ve mülakatlar sonucunda elde edilen bulgular konu ve alan bakımından coğrafi bir bakış açısıyla sentezlenmiştir. Bu çalışma kapsamında, Kunduz Dağı'nda yoğun yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü 18 yayla yerleşmesi tespit edilmiştir. Yaylacılık faaliyetleri üzerinde etkili olan doğal (iklim, yer şekilleri, su kaynakları, toprak ve bitki örtüsü) ve beşeri (nüfus, yerleşme ve ekonomik) faktörler ele alınmış ve açıklanmıştır. Son yıllarda geleneksel yaylacılık faaliyetlerinde azalma, sayfiye yaylacılığında ise artış olduğu belirlenmiştir. Böylece, geleneksel yaylacılık faaliyetleri ile rekreasyonel amaçlı yaylacılığın bir arada yürütüldüğü bir yaylacılık modeli ortaya çıkmıştır. Yaylacılık faaliyetleri birtakım sorunlar ile karşı karşıyadır. Aşırı ve kontrolsüz otlatma mera tahribatına yol açmıştır. Ormanlar mera ve yerleşmelere dönüştürülerek tahrip edilmektedir. Hayvancılık faaliyetleri yıldan yıla azalmaktadır. Et ve süt verimi düşüktür. Hayvancılıktan elde edilen gelir yetersizdir. Yayla turizmi kapsamında planlama, konaklama, altyapı, tanıtım ve pazarlama eksiklikleri söz konusudur. Sürdürülebilir yaylacılık için bu sorunlar ele alınarak çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yayla, Yayla yerleşmeleri, Yaylacılık faaliyetleri, Kunduz Dağı

ABSTRACT

PLATEAUS AND TRANSHUMANCE ON KUNDUZ MOUNTAIN (VEZİRKÖPRÜ / SAMSUN)

Aynur AYDIN

Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Geography,
Master, March/2022

Supervisor: Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU

The study area covers the plateaus on Kunduz Mountain, a large part of which is located within the borders of Vezirköprü district of Samsun province and a small part of Osmaniye district of Çorum province. The aim of the study is to examine the current situation of highlanders and the process of change it has undergone from a geographical point of view. To uncover potential resources, to ensure sustainable utilization of them and to investigate the process of change of highlanders. The question "Are highland activities a relic of the past or a future practice?" constitutes the problem of the research. Research; It consists of stages such as data collection, field studies, analysis of data, evaluation and conclusion. In the first stage of the study, a detailed literature review was made about the conceptual framework of both field and highlanders. Periodical and non-periodical publications, domestic and foreign sources were used. The basic method in this study, which is a highland study, was field research. Highland settlements, dwellings, socio-economic activities and seasonal living conditions in highland areas were observed on the spot. The data obtained from institutions and organizations, the findings obtained as a result of surveys and interviews with the highlanders were synthesized with a geographical perspective in terms of subject and area. Within the scope of this study, 18 highland settlements were identified in Kunduz Mountain where intensive highland activities were carried out. Natural (climate, landforms, water resources, soil and vegetation) and human (population, settlement and economic) factors affecting highland farming activities are discussed and explained. In recent years, it has been determined that there has been a decrease in traditional highland activities and an increase in summer highland cultivation. Thus, a model of highlanders has emerged in which traditional highland activities and recreational highlanders are carried out together. Highland farming activities face a number of problems. Excessive and uncontrolled grazing has led to pasture destruction. Forests are being destroyed by converting them into pastures and settlements. Livestock activities are decreasing from year to year. Meat and milk yield is low. The income from animal husbandry is insufficient. Within the scope of highland tourism, there are planning, accommodation, infrastructure, promotion and marketing deficiencies. For sustainable highlanders, these problems have been addressed and solutions have been proposed.

Keywords: Plateau, Highland settlements, Transhumance activities, Mount Kunduz

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca önemli katkıları olan, tüm sorularımı içtenlikle dinleyip cevaplayan hocam Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU'na katkılarından dolayı teşekkür ederim. Saha çalışmalarım boyunca yanımda yer alan aileme ve arkadaşlarıma, bu çalışmalar esnasında bizden yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren Vezirköprü Orman İşletme Müdürlüğü çalışanlarına, Vezirköprü Belediyesi'ne, Vezirköprü İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü personeline, sorularımıza samimiyetle cevap veren yayla sakinlerine konukseverlikleri ve yardımlarından dolayı canı gönülden teşekkür ederim.

Aynur AYDIN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç ve Yöntem.....	2
1.2. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları	3
1.3. Yayla ve Yaylacılık	5
1.4. Türkiye’de Yaylacılık.....	7
1.5. Yaylacılık ile İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	8
2. YAYLALARIN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ	17
2.1. Jeoloji	17
2.2. Jeomorfoloji.....	20
2.3. İklim	25
2.3.1. İklim Elemanları	27
2.3.1.1. Sıcaklık	27
2.3.1.2. Yağış.....	30
2.3.1.3. Rüzgarlar	34
2.3.1.4. Nem, Bulutluluk ve Sis.....	35
2.4. Hidrografya	37
2.5. Toprak	40
2.6. Bitki Örtüsü	43
3. YAYLALARIN BEŞERİ VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	49
3.1. Yaylalar ve Genel Özellikleri.....	49
3.2. Mülkiyet	53
3.3. Ulaşım	56
3.4. Yayla Göçü.....	59
3.5. Nüfus	61
3.6. Yerleşme.....	65
3.6.1. Yaylalarda Meskenler	72
3.6.1.1. Meskenlerin Fonksiyonel Özellikleri	81
3.7. Ekonomik Faaliyetler	85
3.7.1. Hayvancılık.....	86
3.7.1.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	87
3.7.1.2. Küçükbaş Hayvancılık.....	90
3.7.1.3. Hayvansal Üretim ve Ürünlerin Değerlendirilmesi.....	92
3.7.2. Tarım.....	94
3.7.3. Meralardan Yararlanma	98
3.7.4. Ormancılık	101
3.7.5. Turizm.....	103
3.7.5.1. Doğal Turistik Çekicilikler	104
3.7.5.2. Beşeri Turistik Çekicilikler	110
4. SORUNLAR VE ÖNERİLER.....	115
4.1. Doğal Çevre ile İlgili Sorunlar ve Öneriler	115
4.2. Arazi Kullanım Sorunları ve Öneriler	116
4.3. Yerleşme ve Barınma ile İlgili Sorunlar ve Öneriler	116
4.4. Ulaşım ve Altyapı ile İlgili Sorunlar ve Öneriler	116

4.5. Ekonomik Faaliyetler ile İlgili Sorunlar ve Öneriler.....	117
4.6. Turizm ile İlgili Sorunlar ve Öneriler.....	118
4.7. Sosyo-Kültürel Sorunlar ve Öneriler.....	119
5. SONUÇ	120
KAYNAKÇA.....	125
ETİK KURUL RAPORU.....	133
ÖZ GEÇMİŞ	134

SİMGELER VE KISALTMALAR

°C	: Santigrad derece
Akt.	: Aktaran
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
Ed.	: Editör
ha	: Hektar
km	: Kilometre
km ²	: Kilometre kare
m	: Metre
m ²	: Metre kare
m/sn	: Metre/saniye
mm	: Milimetre
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
Ort.	: Ortalama
s.	: Sayfa
sn	: Saniye
TAD Portal	: Tarım Dışı Yetkilendirme ve Toprak Etüt Portalı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Çalışma sahasının lokasyon haritası.....	4
Şekil 2.1. Çalışma sahasının jeoloji haritası	18
Şekil 2.2. Çalışma sahasının jeomorfoloji haritası	21
Şekil 2.3. Çalışma sahasının yükselti basamakları haritası	22
Şekil 2.4. Çalışma sahasının doğu-batı doğrultulu yükseklik profili.....	22
Şekil 2.5. Çalışma sahasının eğim haritası	23
Şekil 2.6. Çalışma sahasının bakı haritası	24
Şekil 2.7. Yıllık ortalama sıcaklık değerlerinin aylara göre dağılışı	28
Şekil 2.8. Donlu gün sayısının aylara göre dağılışı	30
Şekil 2.9. Ortalama yağışın aylara göre dağılışı	31
Şekil 2.10. Yıllık ortalama yağışın mevsimlere göre dağılışı (mm).....	31
Şekil 2.11. Kunduz Dağı, Keltepe mevkiinde yılın ilk karı (10 Kasım 2021)	33
Şekil 2.12. Kunduz Dağı, Keltepe mevkiinde yılın ilk karı (10 Kasım 2021)	33
Şekil 2.13. Çalışma sahasının hidrografi haritası.....	38
Şekil 2.14. Soruk Çayı'ndan bir görünüm	39
Şekil 2.15. Çalışma sahasının toprak haritası	41
Şekil 2.16. Çalışma sahasının bitki örtüsü haritası	43
Şekil 2.17. Kunduz Dağı sarıçam ormanlarından bir görünüm	44
Şekil 2.18. Aşağı Çukuralan Yaylası sarıçam orman gençleştirme sahası	46
Şekil 2.19. Mavga Yaylası'nda laden bitkisi	47
Şekil 2.20. Soğucak Yaylası'nda kuşburnu bitkisi	47
Şekil 2.21. Fındıklı Yaylası'nda eğrelti otu.....	47
Şekil 2.22. A. Çukuralan Yaylası'nda orman iplikçiği.....	47
Şekil 2.23. Ovacık Yaylası'nda meralardan bir görünüm	48
Şekil 3.1. Yukarı Çukuralan Yaylası'nın uzaktan görünümü.....	49
Şekil 3.2. Yaylaların yükselti gruplarına göre dağılışı haritası.....	50
Şekil 3.3. Kunduz Boğazı Yaylası'ndan bir görünüm	52
Şekil 3.4. İkioluk Yaylası'ndan bir görünüm	54
Şekil 3.5. Alan Yaylası'ndan bir görünüm	54
Şekil 3.6. Fındıklı Yaylası'nda yıkılan meskenlerin kalıntıları.....	55
Şekil 3.7. Çalışma sahasının ulaşım haritası.....	56
Şekil 3.8. Yaylaların ulaşım haritası.....	58
Şekil 3.9. Tahtaköprü köyünden bir görünüm	67
Şekil 3.10. Alan köyünden bir görünüm.....	67
Şekil 3.11. Yayla yerleşmelerinin bakıya göre konumu.....	68
Şekil 3.12. Mavga vadisi boyunca uzanan Mavga Yaylası	69
Şekil 3.13. Yayla yerleşmelerinin hidrografik özelliklere göre konumu.....	70
Şekil 3.14. Yayla yerleşmelerinin yükseltiye göre konumu	71
Şekil 3.15. İkioluk Yaylası, taş bir mesken	73
Şekil 3.16. Aşağı Çukuralan Yaylası, toprak damlı mesken	73
Şekil 3.17. Soğucak Yaylası, çinko çatılı bir mesken.....	74
Şekil 3.18. Sarıçiçek Yaylası, ahşap direklerle yükseltilmiş bir mesken	74
Şekil 3.19. Mavga Yaylası, branda çatı örtüsü üzerinde kullanılan ağaç dalları	75
Şekil 3.20. Arkaalan Yaylası'nda meskenler.....	76
Şekil 3.21. Aşağı Çukuralan Yaylası'nda terk edilmiş bir mesken	76
Şekil 3.22. İkioluk Yaylası, terk edilmiş bir taş mesken	77
Şekil 3.23. Mavga Yaylası'nda bir mesken	78
Şekil 3.24. Kirazlı Yaylası'nda ahşap bir mesken	79
Şekil 3.25. Alan Yaylası (2017)	80

Şekil 3.26. Alan Yaylası (2022)	80
Şekil 3.27. Mavga Yaylası'nda çok katlı meskenler	81
Şekil 3.28. Mavga Yaylası'nda çok katlı meskenler	81
Şekil 3.29. Mavga Yaylası, iki katlı mesken planı	82
Şekil 3.30. Kirazlı Yaylası, ahşap mesken planı ve eklentileri	82
Şekil 3.31. Tek odalı bir yayla meskeninin iç görünümü	83
Şekil 3.32. İkioluk Yaylası, ahır ve ağıl görünümü	84
Şekil 3.33. Alan Yaylası'nda bir hayvan barınağı (eğrek)	84
Şekil 3.34. Mavga Yaylası'nda bir kiler	85
Şekil 3.35. Sarıçiçek Yaylası'nda bir dinlenme yeri (sova)	85
Şekil 3.36. Mavga Yaylası'nda otlayan büyük ve küçükbaş hayvanlar	86
Şekil 3.37. Arkaalan Yaylası'ndan bir görünüm	89
Şekil 3.38. İkioluk Yaylası'ndan bir görünüm	89
Şekil 3.39. Mavga Yaylası'nda otlayan küçükbaş hayvanlar	92
Şekil 3.40. Geleneksel ahşap yayık	93
Şekil 3.41. Kurban Bayramı'nda hayvan satışı	93
Şekil 3.42. Sarıçiçek Yaylası mısır ekim alanlarından bir görünüm	95
Şekil 3.43. Ovacık Yaylası, fasulye bahçesi	96
Şekil 3.44. Ovacık Yaylası, lahana bahçesi	96
Şekil 3.45. Soğucak Yaylası yabani fındık ağacı.	97
Şekil 3.46. Soğucak Yaylası elma ağacı	97
Şekil 3.47. Mavga Yaylası, tarım alanlarından bir görünüm	98
Şekil 3.48. Soğucak Yaylası, mera görünümü	99
Şekil 3.49. Mavga Yaylası, ot salacı görünümü	100
Şekil 3.50. Ovacık Yaylası'ndaki tomrukluğ	101
Şekil 3.51. Sarıçiçek Yaylası, ormandan elde edilmiş yakacak odunlar	102
Şekil 3.52. Alan Yaylası, böğürtlen bitkisi	103
Şekil 3.53. Kunduz Boğazı Yaylası, kanlıca mantarı	103
Şekil 3.54. Kunduz Rekreasyon Alanı'ndan bir görünüm	105
Şekil 3.55. Ovacık Deresi'nde yaşayan su semenderi	106
Şekil 3.56. Çalışma sahasının görünürlük analizi	107
Şekil 3.57. Sağlık amacıyla kamp yapanlardan bir görünüm	108
Şekil 3.58. Kunduz Geyik Üretme Çiftliği'nden bir görünüm	109
Şekil 3.59. Kunduz Dağı'nda bir yavru karaca	110
Şekil 3.60. Kunduz Festival Alanı'ndan bir görünüm	111
Şekil 3.61. Tahtaköprü kilimi	112
Şekil 3.62. Yassı semaver görünümü	112
Şekil 3.63. Alan Yaylası'nda semaver kullanımı	112
Şekil 3.64. Yukarı Çukuralan Yaylası, geleneksel kıyafetleriyle bir yaylacı	113
Şekil 3.65. Ovacık Yaylası'nda gözleme yapan yaylacılar	114

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Ortalama, Ortalama Yüksek ve Ortalama Düşük Sıcaklıkların Aylara Göre Dağılışı ($^{\circ}\text{C}$).....	27
Tablo 2.2. Yaylalarda İndirgenmiş Sıcaklık Değerleri ($^{\circ}\text{C}$)	28
Tablo 2.3. Bazı Sıcaklık Değerlerinin ve Donlu Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı	29
Tablo 2.4. Ortalama ve Maksimum Yağışın Aylara Göre Dağılışı (mm)	30
Tablo 2.5. Schreiber Formülüne Göre Yaylalarda Aylık Ortalama Yağış Miktarı (mm)	32
Tablo 2.6. Vezirköprü’de Yıllık Ortalama Kar ve Dolu Yağışlı Gün Sayısı	33
Tablo 2.7. Ortalama Rüzgar ve Maksimum Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılışı (m/sn)....	34
Tablo 2.8. Rüzgarın Yönlere Göre Esme Sayıları	35
Tablo 2.9. Ortalama Nemin Aylara Göre Dağılışı.....	36
Tablo 2.10. Ortalama Bulutluluk, Bulutlu Gün ve Sisli Günlerin Aylara Göre Dağılışı	36
Tablo 3.1. Yayla Yerleşmelerinin Yükseltisi, Yüzölçümü, Bağlı Olduğu Köy ve Köye Uzaklığı.....	51
Tablo 3.2. Yaylacılık Yapan Köy Yerleşmelerinin Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (1990-2021)	62
Tablo 3.3. Yayla Yerleşmelerinin Nüfusu ve Hane Sayısı.....	64
Tablo 3.4. Yaylacılık Yapan Daimi Yerleşmelerin Büyükbaş Hayvan Varlığı	87
Tablo 3.5. Yayla Yerleşmelerinde Büyükbaş Hayvan Varlığı	88
Tablo 3.6. Yaylacılık Yapan Daimi Yerleşmelerin Küçükbaş Hayvan Varlığı	90
Tablo 3.7. Yayla Yerleşmelerinde Küçükbaş Hayvan Varlığı	91
Tablo 3.8. Yayla Yerleşmelerinin Mera Alanı	99

1. GİRİŞ

Yaylalar doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak kendine özgü özellikleri olan, önemli beşeri ve ekonomik faaliyetlere ev sahipliği yapan alanlardır (Uslu ve Fural, 2020: 717). Anadolu’da insanların hayvanlarını otlatmak, kışlık kaba yem gereksinimini karşılamak ve sıcakların bunaltıcı etkisinden uzaklaşmak amacıyla yaz dönemini geçirdikleri mevsimlik kırsal yerleşme sahalarıdır (Sezer, 2016: 135).

Yaylacılık faaliyetleri, elverişli doğal şartlara sahip yaylaları insanların geçinmek amacıyla değerlendirmek istemesinden doğmuştur. Bu mevsimsel hareketlilik başta hayvancılık olmak üzere kültürel ve turistik bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan çok işlevli ve yaygın bir arazi kullanım biçimini karakterize etmektedir. Çevresel koşullara önemli bir uyum söz konusudur. Ekonomik bir faaliyet olmasının yanı sıra yüzyıllardır Anadolu’da sürdürülen geleneksel bir yaşam biçimidir. Bu ekonomik faydalanma yakın zamana kadar hayvancılık faaliyetlerine dayalı iken son yıllarda yaylaların turizm potansiyeli dikkat çekmektedir (Başbüyük vd., 2001: 32). Yaylacılık fonksiyonel bir değişim sürecindedir.

Araştırmamızın kapsamını, Kunduz Dağı üzerinde yer alan yaylalar ve yaylacılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Çalışma sahasında farklı yükseltilerde büyüklü küçüklü 18 yayla yerleşmesi vardır. Modernleşme sürecinin ortaya çıkardığı tüm olumsuzluklara rağmen Kunduz Dağı’nda geleneksel yaylacılık faaliyetleri sürdürülmektedir. Yaylacılık faaliyetleri, ağırlıklı olarak hayvancılık ekonomisine dayalı olarak yürütülmektedir. Hayvanları beslemek, kışlık ot ve hayvansal ürünler üretmek amacıyla yaylacılık yapılır. Ekonomik faaliyet alanı ve bir yerleşme sahası olarak ele alınan yaylalar kırsal yerleşmelere ek bir geçim alanı olmasının yanı sıra son yıllarda sayfiye yaylacılığı ile de dikkat çekmektedirler. Bu bakımdan kırsal ekonomiyi dengeleyici ve tamamlayıcı bir özelliğe sahiptirler.

Kunduz Dağı’nda yaylalar ve yaylacılık faaliyetleri tarafımızca incelenmiştir. Her yıl çok sayıda insanın katılım gösterdiği bir faaliyet olmasına karşın yörede yürütülen yaylacılık faaliyetleri hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu faaliyetlerin bilimsel olarak ortaya konulabilmesine temel teşkil edebilecek çalışmaların ve istatistiklerin bulunmayışı bir eksikliktir. Bu çalışma mevcut eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda “Kunduz Dağı’nda (Vezirköprü/Samsun) Yaylalar ve Yaylacılık” konulu tez çalışmasının yapılmasına

ihtiyaç duyulmuştur. Ulusal literatürde geleneksel yaylacılık hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar daha çok Akdeniz Bölgesi, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz Bölümlerinde yer alan yaylalar ile sınırlandırılmıştır. Özellikle Samsun ilinde yaylacılık faaliyetlerini ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Literatüre katkı sağlamasının yanı sıra yaylacılık odaklı çalışmalara ve gelecekte gerçekleştirilecek planlama kararlarına da ışık tutacağı düşünülmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve yaylacılık literatürüne yer verilmiştir. İkinci bölümde, çalışma sahasının doğal çevre özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri incelenmiştir. Son bölümde ise yaylacılığın karşı karşıya kalmış olduğu sorunlar incelenmiş ve bu sorunlara karşı çözüm önerileri sunulmuştur.

1.1. Amaç ve Yöntem

Bir sahanın potansiyel kaynaklarının belirlenip ortaya çıkarılması, bunların amaca uygun verimli ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi ekonomik kalkınmanın en önemli basamağıdır. Bu çalışmada, Kunduz Dağı üzerinde bulunan yayla yerleşmelerinin tespiti, haritalandırılması, yaylaların doğal ve kültürel potansiyelinin belirlenmesi, yaylak alanlarındaki mevsimlik yaşam koşullarının tespit edilmesi, otlak kapasitelerinin belirlenmesi, yaylaların ekoturizm açısından önemini ve değerini ortaya konulması amaçlanmıştır. Potansiyel kaynakları ortaya çıkarmak, bunlardan sürdürülebilir yararlanma ve fonksiyonel değişim sürecini belirlemek araştırmanın amaçları arasındadır. Yaylalarda kullanılan meskenlerin yapısal özellikleri, meskenler üzerinde etkili olan doğal ve beşeri faktörler, meskenlerin birbiri ile farklılık ve benzerlikleri araştırılmıştır. Köy yerleşmelerinde yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerin yayla yerleşmeleri üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Yaylacılık faaliyetlerinin zaman içerisindeki gelişimi, değişimi ve buna neden olan coğrafi etmenler ele alınmıştır. Mevcut durum ve yaylalara yönelik planlama önerileri üzerinde durulmuştur. Yaylacılık faaliyetleri ile ilgili sorunlar tespit edilip bunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Kunduz Dağı'nda Yaylalar ve Yaylacılık Faaliyetleri adlı bu çalışma, bir yaylacılık araştırmasıdır. Çalışmanın ilk aşamasında hem saha hem de yaylacılığın kavramsal çerçevesi ile ilgili detaylı literatür taraması yapılmıştır. Süreli ve süresiz yayınlardan, yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. YÖK kütüphanesinde yer alan yüksek lisans ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır. Araştırma; veri toplama,

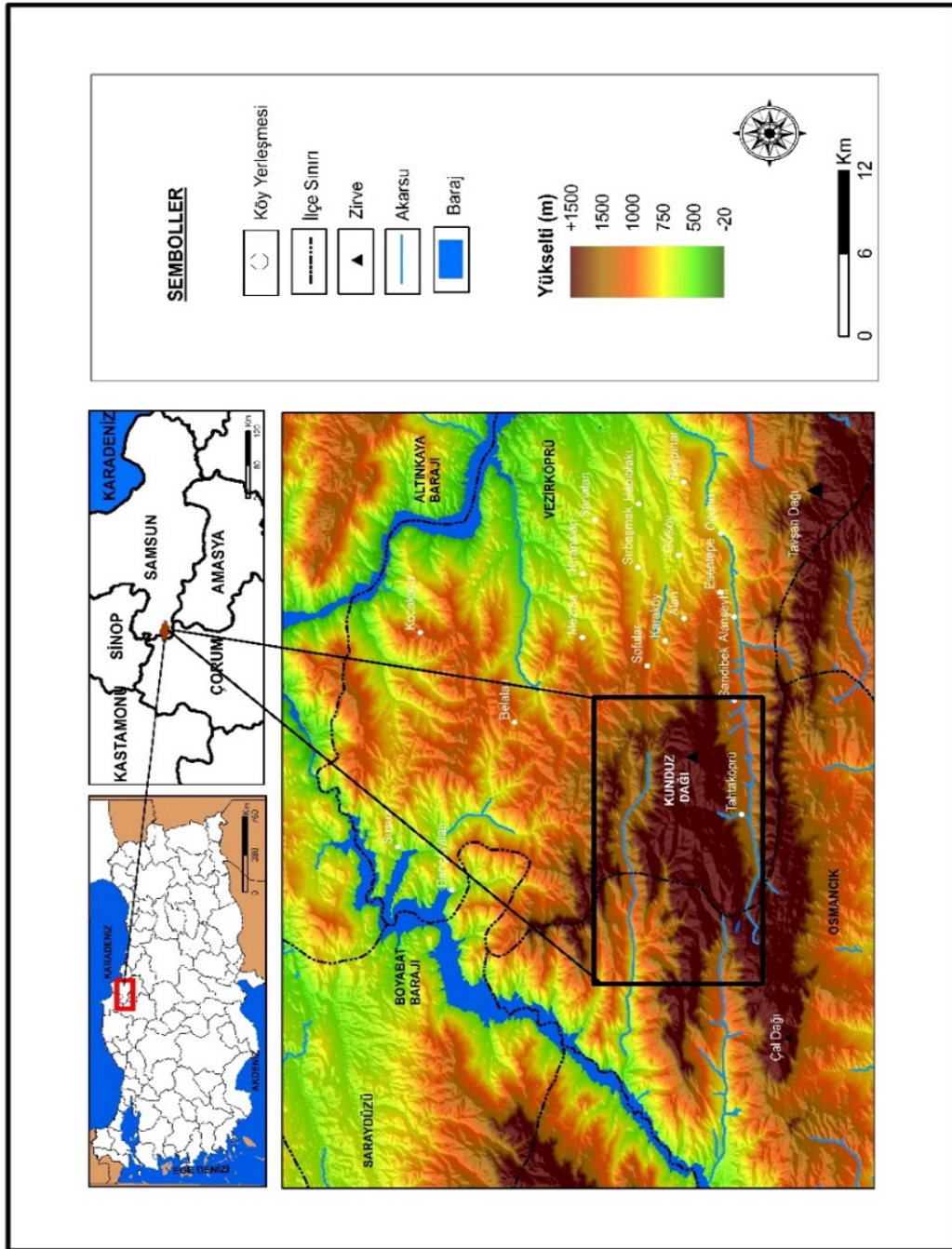
arazi çalışmaları, verilerin analizi, değerlendirme ve sonuca varma gibi aşamalardan oluşmuştur. TÜİK'ten nüfus verileri, saha ile ilgili kurum ve kuruluşlardan tarımsal istatistikler, iklim, toprak, bitki örtüsü, ulaşım ve turizm vb. dokümanlar elde edilmiştir. Schreiber formülü ile çalışma sahasının muhtemel yağış değerleri hesaplanmıştır. Araştırma sahasında yer alan yaylaları ve yaylacılığı ortaya çıkaran nedenleri açıklayabilmek için elde edilen bulgular konu ve alan bakımından coğrafi bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Bu çalışmada kullanılan temel yöntem saha araştırmasıdır. Arazi çalışmaları yaylacılık faaliyetinin yoğun olduğu yaz aylarında yapılmıştır. Yayla sahaları 2021 yılı 27 Temmuz, 14 Ağustos, 15 Ağustos ve 25 Eylül tarihlerinde ziyaret edilmiştir. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerine katılan, rekreasyonel amaçlı yaylacılık yapan ve geçmişte geleneksel yaylacılık yapmış ancak günümüzde sayfiye yaylacılık amacıyla yaylalara çıkan yöre halkıyla anket ve mülakat yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda açık uçlu sorular sorulmuştur. Yaylacıların yaşam alanları, meskenleri, ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları yerinde gözlemlenmiştir. Gözlem ve mülakatlar sonucu elde edilen veriler nitel veri analizi; verilerin harita, tablo ve grafiğe aktarılmasında ise nicel yaklaşımlar kullanılmıştır. Harita Genel Komutanlığı'ndan elde edilen 1/25 000 ölçekli topoğrafya haritaları altlık olarak kullanılarak ARCGIS 10.3 programı ile yaylaların; jeoloji, jeomorfoloji, toprak, bitki örtüsü, hidrografya haritaları hazırlanmıştır. Yayla yerleşmelerinin analizi ve zaman içerisindeki değişimini açıklamak için Google Earth uydu görüntülerinden faydalanılmıştır. ArcGis Viewshed aracı ile görünürlük analizi yapılmış ve belirli bir noktadan bakıldığında görülebilecek alanlar haritalandırılmıştır. Tüm bu çalışmaların sonucunda tez metninin yazımına başlanmış ve çalışma mevcut hale getirilmiştir.

1.2. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Kunduz Dağı, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde yer alır. Dağın büyük bir kısmı Samsun ili Vezirköprü ilçesi, küçük bir kısmı ise Çorum ili Osmancık ilçesi sınırları içerisinde yer alır. Kunduz Dağı'nın doğusunda Vezirköprü ilçe merkezi, güneyinde Amasya ili, güneybatısında Osmancık ilçesi, batısında Boyabat Barajı, kuzeydoğusunda Altinkaya Barajı ve kuzeyinde Sinop ili bulunmaktadır (Şekil 1.1). Kunduz Dağı, Vezirköprü ilçe merkezine yaklaşık 51 km, Samsun şehrine ise 166 km uzaklıktadır. Dağlık sahanın güney eteklerinde batıdan doğuya doğru sıralandığında Tahtaköprü, Sarıdibek, Alanşeyhi, Esentepe ve Öğürlü

yerleşmeleri bulunmaktadır. Kuzeydoğuda Mezra, doğuda ise Sofular, Karaköy, Göl ve Alan yerleşmeleri yer almaktadır. Güneyden içinden Soruk Çayı'nın (Kızılırmak'ın kolu) aktığı Kuzey Anadolu Fay Hattı ile sınırlandırılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan dağın yükseltisi Keltepe zirvesinde 1791 metreye çıkar. Kuzey ve güney yamaçlarının suları Kızılırmak'a karışan mevsimlik akarsular tarafından drene edilir. Üzerindeki yaylaların yükseltisi 1100 -1600 metre arasında değişir.



Şekil 1.1. Çalışma sahasının lokasyon haritası

1.3. Yayla ve Yaylacılık

Yayla kavramı, coğrafi şekli, ekonomik işlevleri ve sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınarak bugüne kadar birçok şekilde tanımlanmıştır. Hem fiziki coğrafya hem de beşeri ve iktisadi coğrafya terimi olarak kullanılmaktadır. Fiziki coğrafyada yayla, akarsular tarafından derince yarılmış yüksek düzlükler olarak kabul edilmektedir (İzbirak, 1992: 266). Beşeri ve iktisadi coğrafyada ise sürülerini taze ve verimli otlaklarda kolaylıkla besleyebilmek ve hayvansal ürünler üretebilmek amacıyla yaz mevsimi boyunca kalınan geçici yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır (Doğanay ve Orhan, 2019: 273).

Yayla teriminin kökeni, eski Türkçe (Osmanlıca) ve eski Türk lehçelerine dayanmaktadır. “Yay” kökü yaz mevsimi anlamına gelmektedir. Yaylamak kelimesi hayvanları açıkta ve dağınık otlatmak anlamını ifade etmektedir (Emiroğlu, 1977: 16; Alagöz, 1993: 1; Tahrir Heyeti, 1986; Doğanay ve Coşkun, 2013: 3). Türkçede yayla veya yaylak kelimesi, yazın oturlan yer anlamına gelir ve kışlak deyiminin tam karşılığıdır (Ögel, 2000: 23). Hayvanların beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla, sürülerin dağlık sahalardaki otlak ve meralara yayılmasından “yaylak” veya “yayla” terimi türemiştir” (Darkot, 1968: 131, akt; Emiroğlu, 1977: 16). 4342 sayılı Mera Kanunu’nda ise “Çiftçilerin hayvanlarıyla birlikte yaz mevsimini geçirmeleri, hayvanlarını otlatmaları ve otundan yararlanmaları için tahsis edilen veya eskiden beri bu amaçla kullanılan yer” olarak tanımlanmaktadır (30.04.2022, resmigazete.gov.tr).

Alagöz (1941) yaylayı; “Köy sürülerinin yazın en sıcak devresinde çıkıp uzun süre kaldıkları dağ merası” olarak tanımlamaktadır (Alagöz, 1941: 150).

Alagöz (1993)’ün bildirdiğine göre Wenzel (1937), “Şehirli yazın dağlardaki yazlığına hava değişimi için gider. Sürüsü ile dağ meralarını arayan gezgin çoban da yaylaya çekilir. Hayvan sahiplerinin yazın sürüleriyle birlikte vakit geçirdikleri, köye yakın yer de yayladır” şeklinde ifade etmiştir (Alagöz, 1993: 3).

Tunçdilek (1967) yaylayı; “Yazın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak, geçim sağlayacak her türlü işte çalışmak ve dinlenmek için gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, köyün müşterek mülkü olan, sosyoekonomik bağlarla tamamen veya kısmen köye bağlı köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölüm olarak tarif etmektedir” (Tunçdilek, 1967: 138).

Emiroğlu (1977)'na gore; “Yayla, yerleşme coğrafyası terimi olarak çoğu kez geçici bir yerleşme yerini anlatır. Yaylalar, göçebelerin, yarı göçebelerin, yaylacı ve yarı yaylacıların geçim alanları olmalarından başka, kasaba ve kent halkının da çeşitli yönlerden ilgilendikleri alanlardır” (Emiroğlu, 1977: 16-17).

Bir yerleşim yeri ve ekonomik faaliyet alanı olarak yayla; farklı yerleşmelerde yaşayan, farklı sosyo-ekonomik yapıdaki grupların yaz döneminde beşeri ve ekonomik faaliyetlerde buldukları, yüksek ve serin yer, bir köyaltı yerleşme şeklidir (Sözer, 1972: 35; Çelikoğlu ve Atış, 2016: 929; Kuruca, 2019: 389). Devamlı yerleşmelerin dışında ikinci bir geçim sahasıdır. Sunmuş oldukları doğal ortam özellikleri ile uzun yıllar boyunca hayvancılık, tarım, kültürel ürün üretimi ve turizm gibi ekonomik etkinliklere ev sahipliği yapmışlardır (Somuncu, 2005: 24; Şen, 2011: 14; Uslu ve Fural, 2020: 717).

Leidenfrost ve Pascher (1969: 8) yaylaları mevki, yükseklik, çiftliğe olan uzaklık, otlatılan hayvan cinsi ve mülkiyet durumuna göre beş grupta sınıflandırmıştır. Yükseklik durumuna göre alçak (900–1200 m), orta (1200–1600 m) ve yüksek yaylalar (1600 metreden yüksek) olarak ayırmıştır. Alçak yaylalar; devamlı yerleşmenin olduğu ve tarımsal faaliyetlerin kısmen yürütüldüğu yaylalardır. Mayıs ayında yaylaya çıkılır. Otlatma günü 140-160 gün arasındadır. Çalışma sahası içindeki yaylalardan Mavga, Kirazlı, Akpınar, Sorkun ve Ovacık Yaylası alçak yaylalar grubuna girmektedir. Orta yaylalar, tarımsal üretim sınırının üstünde ve orman sınırında yer alan yaylalardır. Yaylaya çıkış haziran ayındadır. Otlatma günü 100-140 gün arasındadır. Sahadaki Çukuralan, Arkaalan, Mustafakökü, Sarıçiçek, İkioluk, Soğucak, Alan, Karaköy, Kunduz Boğazı, Kazıklı ve Fındıklı Yaylası orta yayla sınıfında yer almaktadır. Yüksek yaylalar; orman sınırının üstünde yer alan ve yalnız otlak olarak faydalanılan yaylalardır. Temmuz ayında yaylaya çıkılmaktadır. Otlatma günü 60-80 gün kadardır. Araştırma alanı içerisinde 1600 metre üzerinde yayla yerleşmesi bulunmamaktadır. Fakat 1791 metre yükseltiye kadar otlak alanlar mevcuttur. Bu otlaklar orta yükselti kademesindeki yaylalar tarafından kullanılmaktadır (Leidenfrost ve Pascher, 1969: 8).

Yaylacılık, temel geçimleri hayvancılığa dayanan insanların sürülerine taze ot bulmak ve bu esnada hayvansal üretim yapmak amacıyla yaz mevsiminde devamlı yerleşmelerinden geçici yerleşmelere göçmelerini orada bir süre kalarak beşeri ve ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını kapsamaktadır (Atmış, 1994: 16; Daşçı ve

Çomaklı, 2006: 276; Somuncu, 2011: 820). Yüksek sahalarda yer alan geçici yerleşmeler ile daha ılık iklimli alçak sahalarda bulunan devamlı yerleşmeler arasındaki yer değiştirme hareketi yaylacılık olarak tanımlanmaktadır (Alagöz, 1938: 15; Öngör 1980: 921; Karagel, 2010: 33; Yel, 2018: 25; Fernandez-Gimenez ve Ritten, 2020: 2). Aynı zamanda yaylacılık, sürülerin otlak alanlar ile ova arasında yılda iki kez hareket ettiği ekonomik ve sosyal organizasyonun yaygın bir biçimidir (Chang, 2018: 687).

Deffontaines (1948)'e göre yaylacılık, “İlk zamanlarda yabani hayvanların peşinde başlayıp sonraları ehlileştirilen hayvanların peşinde devam etmiştir. Bugün de Anadolu’da çok yaygın bulunan bazen bütün bir köy halkını, bazen de köyün bir kısmını kapsayan dağ ile ova arasında, mevsimlerin ayarladığı ritmik hareketlerdir” (Akt. Tanoğlu, 1966: 243).

Yaylacılık, jeomorfolojik birimler üzerinde, fiziki koşulların etkisi ve kontrolünde gerçekleşen beşeri bir faaliyettir. Son dönemlerde bu faaliyet geleneksel yaylacılığın yanı sıra kimlik değiştirerek turizme dönük yaylacılık şekline bürünmektedir (Tunçel, 2016: 443). Costello ve Svensson (2018)'a göre, yaylacılık modern tarımda azalan bir uygulamadır. Doğal ve kültürel çevrenin etkisinde ekonomik olarak gerekli bir uygulamadan ziyade geçmişten geleceğe aktarılan bir mirastır (Costello ve Svensson, 2018: 1-10). Geleneksel yaşam şekli ve geçim tarzı olarak korunması gereken bir kültür unsurudur (Uzun ve Köse, 2012: 7). Ortak mülkiyet yönetiminin canlı örneği, mekan organizasyonu, geleneksel bilgi ve ürünlerin korunması gibi kendine has özelliklerin sürdürülebilir olarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır (Liechti ve Biber, 2016: 568). Böylece, nesilden nesile aktarılan bilgilerle kültürel mirasa derinden kök salmıştır.

1.4. Türkiye’de Yaylacılık

Anadolu’da insanlar yüzlerce yıldır yaylacılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüze kadar yürütülen bu faaliyet Anadolu coğrafyasının sahip olduğu topoğrafya, iklim, su kaynakları ve bitki örtüsü özelliklerinin bir sonucudur. 1858 Arazi Kanunnamesi’ne kadar yaylacılık faaliyetlerine devlet müdahale etmemiştir. Bu durum, yaylalarda kendine has bir yaşam şeklinin ve birçok geleneğin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Atmış, 1994: 19). Zaman içerisinde Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde yaylalar üzerinde birtakım düzenlemeler olmuştur.

Yaylacılık faaliyetleri ülkemizin her bölgesinde yürütülmektedir. Fakat bölgeden bölgeye üstelik bir bölgenin farklı yörelerinde bile birtakım değişiklikler göstermektedir (Özdemir ve Çelikoğlu, 2015: 82). Bu değişiklikler o sahanın sahip olduğu doğal ve beşeri çevre özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Böylece her yörede kendine özgü yaylacılık faaliyetleri ortaya çıkmaktadır. Başta hayvancılık olmak üzere, tarım, kültür ve turizm amaçlı yaylalara çıkılmaktadır. Modern dünyanın çok fazla etkilemediği sahalarda hayvancılığa dayalı yürütülen geleneksel yaylacılık kendine has biçimiyle devam etmektedir (Uzun ve Köse, 2012: 7). Yaylalar birer ekonomik faydalanma alanı olmalarının yanı sıra geleneksel bir hayat tarzı olarak korunarak gelecek nesillere aktarılması gereken önemli bir kültürel unsurdur. 1980’li yıllardan itibaren ise fonksiyon değiştirerek turistik bir çekim merkezine dönüşmüştür (Başbüyük vd., 2001: 32). Son 30-40 yıldır yaylaların bir kısmı rekreasyon ve turizm amaçlı kullanılmaktadır (Tunçel, 2016: 443).

Doğanay (1997)’a göre Türkiye’de yaylacılık üçe ayrılmaktadır. Birincisi, köy topluluklarının göçebe hayvancılık yaparak geçimlerini sağladığı yaylacılık faaliyetleridir. İkincisi, devamlı yerleşmelerin dışında fakat köyün ortak mülkiyetinde olan veya hazineye ait yaylalarda yürütülen yaylacılık faaliyetleridir. Son olarak şehirlerde yaşayan insanların rekreasyon amaçlı yürüttüğü yaylacılıktır (Doğanay, 1997: 273).

Ülkemizde yaylacılık faaliyetleri, sahanın topoğrafik koşullarına göre dikey ve yatay yönde olmak üzere ikiye ayrılır. Dikey yönde yaylacılık, daimi yerleşmelerin bulunduğu sahalarda ile daha yüksek mera ve otlaklar arasında yapılan dikey doğrultulu mevsimlik yer değişimidir. Yatay yaylacılık ise plato ve ovaların üzerinde bulunan kır yerleşmelerinin kendi tarım alanlarının dışında kalan geniş otlaklar arasında yatay doğrultuda yer değiştirmesidir (Tunçdilek, 1967: 56; Tolun Denker, 1960: 138).

1.5. Yaylacılık ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Ülkemizde yaylalar ve yaylacılık faaliyetleri hakkında çok sayıda çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmalar başlangıçta yaylacılık kavramının bir bütün olarak ele alınması şeklinde olmuştur. Sonraki yıllarda yaylalar konuları, fonksiyonları ve kendine has özellikleri ile ele alınmıştır. Son dönemlerde yapılan bilimsel çalışmalarda ise yaylalarda meydana gelen işlevsel ve yapısal değişim üzerinde durulmaktadır.

Yaylacılık çalışmalarında 1990 yılına kadar yıllık yayın sayısı ortalaması 1 iken daha sonra ortalama yayın sayısı 5'e yükselmiştir (Tunçel, 2016: 446).

Bu çalışmada, Kunduz Dağı ve Vezirköprü ilçesi ile ilgili yapılmış fiziki ve beşeri çalışmalardan yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra dünyada ve Türkiye genelinde yaylacılık faaliyetleri hakkında yapılmış kaynaklardan faydalanılmıştır. Yaylacılık ile ilgili yapılmış olan önceki çalışmalar gözden geçirilmiştir. İlgili kitap, makale, bildiri ve tezler üzerinde durulmuş, bu çalışmaların bir kısmına bu bölümde yer verilmiş olup bunların dışında da birçok kaynaktan gerektiğinde faydalanılmıştır.

Cemal Arif Alagöz (1938), "Anadolu'da Yaylacılık" kitabında yaylacılığın genel özelliklerinden ve Anadolu'da koyun ve keçi yetiştiriciliğinin öneminden bahsetmiştir. Barla Dağı ve Doğu Karadeniz Dağları üzerinde yer alan yaylalar ile Ankara ile Karadeniz kıyısı arasındaki yaylalar ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yaylacılık konusuna önemli katkılar sağlamış bir çalışmadır.

Wolfram Eberhard (1953), "Nomads and Farmers in Southeastern Turkey" başlıklı çalışmada Güneydoğu Anadolu'da çiftçiler ile göçebeler arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Kurt Leidenfrost ve Otto Pascher (1969), 'ın yazmış olduğu "Yaylacılık" adlı çalışmayı Münir Dünder ve Hadi Canver Türkçeye çevirmiştir. Çalışmada yaylacılığın tarihi, doğal yapısı ve öneminden bahsedilmiştir. Yaylacılık faaliyetleri, yaylaların yönetimi ve yaylalardan nasıl faydalanacağı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yaylacılık hakkında değerli bilgiler veren bir çalışma olmuştur.

Brian Spooner (1971), "Towards a Generative Model of Nomadism" adlı çalışmada göçebelik antropolojik bir inceleme olarak ele alınmıştır. Kültürel ekoloji ve üretkenlik yaklaşımı yedi kuraldan oluşan sosyal organizasyonu oluşturacak bir model önerilmiştir.

Ahmet Necdet Sözer (1972), "Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık" isimli kitabını üç bölüm olarak hazırlamıştır. Yaylacılık faaliyetlerinin coğrafi çevre ile ilişkisinin öneminden dolayı ilk bölümde doğal ve beşeri çevre özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde hayvancılık faaliyetleri ve işletmeleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Son bölümde ise yaylalardan faydalanma esasları açıklanmıştır.

Mecdi Emiroğlu (1977), "Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık" adlı kitap çalışmasının birinci bölümünde kavramsal bir çerçeve çizmiş ve yaylacılık

faaliyetlerinin tarihsel gelişimini aktarmıştır. İkinci bölümde sahanın doğal ve beşeri özellikleri üzerinde durmuştur. Üçüncü bölümde yaylaların coğrafi dağılışı, yaylacılık ve ekonomik faaliyetler ile ilişkisi ele almıştır. Dördüncü bölümde yayla ile orman ilişkisi, mülkiyet durumu ve sorunlar ele alınırken son bölümde çalışma sonuçlandırılmıştır. Söz konusu çalışma, yaylalar ve yaylacılık faaliyetleri çalışmalarına önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Cezmi Sevgi (1984), “Adana İlinin Kuzeydoğu Kesiminde Yaylacılık: Kozan, Feke, Saimbeyli, Kadirli, Ceyhan ve Osmaniye” adlı çalışmada belirli bir sahadaki yaylacılık olgusunu ele almıştır. Yaylacılık faaliyetine katılanlar arasındaki ekonomik, toplumsal ve kültürel düzeyde meydana gelen değişimleri incelemiştir. Çalışma sahasında yer alan yaylaları sınıflandırmış ve ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Emrullah Güney (1993), “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Göçer- Konar Aşiretlerin Kışlak ve Yaylakları” başlıklı üç bölümden oluşan bir çalışma hazırlamıştır. İlk bölümde Munzur Dağları’nda yaylayan Şavak aşireti, ikinci bölümde Güneydoğu Anadolu’da göçer-konar Beritan aşireti ve son bölümde Cizre yöresindeki göçerler incelenmiştir.

Ali Fuat Doğu vd. (1993), “Kaçkar Dağı’nda Buzul Şekilleri, Yaylalar ve Turizm” adlı çalışmanın ilk kısmında Kaçkar Dağı’ndaki buzul şekillerini incelemiştir. Daha sonra dağlık kütlelerin kuzeyinde ve doğusunda yer alan yaylaları ele almıştır. Son olarak Kaçkar Dağı’nın turizm potansiyeline ve sahada yürütülen turizm faaliyetlerine yer vermiştir.

Ali Fuat Doğu vd. (1994), “Göller (Hunut) Dağı’nda Buzul Şekilleri, Yaylalar ve Turizm” adlı çalışmada Göller Dağı’nda yer alan Pleistosen’e ait buzul şekilleri hakkında incelemelerde bulunmuşlardır. Önemi kaybeden geleneksel yaylacılığın yerini alan sayfiye yaylacılığı çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Mustafa Ertürk (1995), “İskilip’te Yaylacılığın Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkileri” isimli yüksek lisans tezinin birinci bölümünde İskilip yöresi yaylacılığının doğal ve beşeri çevre faktörleriyle ilişkisini ele almıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde İskilip yöresinde yaylacılık faaliyetlerini ayrıntılı olarak incelemiştir. Son bölümde ise yörede yaylacılık faaliyetlerinde meydana gelen barınma, hayvancılık, ulaşım ve pazarlama ile ilgili sorunları işlemiştir.

Mehmet Gürbüz (1999), “Dibek Dağları’nda (Göksun) Kar Suyuna Bağlı Olarak Yapılan Yaylacılık” başlıklı çalışmada kar suyunun sahadaki yaylacılık faaliyetleri üzerindeki etkisini ele almıştır. Yayla döneminde kullanılmak üzere ilkbaharda karın saklanması ve kullanımı bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Gül Güneş (2002), “Beypazarı- Eğriova Yayla Ekosisteminin Bütüncül Yönetimi Üzerinde Bir Araştırma” adlı doktora tezinde Eğriova yayla ekosisteminin turizm ve rekreasyona yönelik faaliyetlere açılması durumunda sahip olduğu kaynakların korunması ile aktivitelerin yürütülmesi arasındaki çelişkiyi en aza indirecek bütüncül bir yönetime ilişkin bir organizasyon modeli oluşturmuştur.

Süleyman Alkan (2003), “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Yaylacılık Faaliyetleri ve Yayla Turizminin Ormanlar ve Yöre Halkı Üzerindeki Etkileri” adlı çalışmasında yaylacılık faaliyetlerinin ve yayla turizmi etkinliklerinin ormanları, doğal yapıyı ve yöre insanların sosyo-ekonomik yapısını nasıl etkilediğini ele almıştır.

Harun Tunçel vd. (2004), “Doğu Karadeniz Dağları’nda Yaylacılık” başlıklı çalışmada on yılı aşkın dönemde yapılan çeşitli gözlem, inceleme, anket, mülakat vb. tekniklerle derlenen bilgileri topluca değerlendirerek yöredeki yaylacılık faaliyetlerini derlemiştir. 1991 yılında Kaçkar Dağı yamaçlarında yer alan yaylaları, 1992 yılında Göller Dağı’nın kuzeye bakan yamaçlarında bulunan yaylaları ve 1993 yılında da Dilek, Verçenik ve Cimil Dağları’nın yamaçlarındaki yaylaları incelemiştir.

Mehmet Somuncu (2005), “Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma” isimli kitap çalışmasında yayla ve yaylacılık ile ilgili kavramsal bir çerçeve çizmiştir. Aladağlar ve çevresinin yaylacılıkla olan ilişkisini irdelemiştir. Doğal ve kültürel kaynakların yaylacılık ve göçebelik faaliyetleri ile karşılıklı etkileşimini ele almıştır.

Mehmet Zaman (2007), “Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık” adlı kitap çalışmasında sahada yürütülen hayvancılığa dayalı geleneksel yaylacılığı ve yayla-dağ turizmini incelemiştir. Yayla yerleşmelerinin kurulması ve yayla faaliyetlerinin yürütülmesinde etkili olan doğal ve beşeri faktörleri ayrıntılı olarak ele almıştır. Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde sahanın doğal çevre özelliklerine yer vermiştir. İkinci bölümde sahanın beşeri ve ekonomik özelliklerini açıklamıştır. Üçüncü bölüm yaylaların başlıca özellikleri, kavramsal çerçeve, yaylacılığın tarihsel gelişimi, yaylaların dağılışı, yaylalarda kültürel faaliyetler, yayla

konutları ve özellikleri, yaylaların hukuki durumu, ulaşım ve yaylalardan yararlanma konularından oluşmaktadır. Yaylalardan yararlanma başlığı altında yayla turizm merkezleri ve özellikleri tek tek incelenmiştir. Bu bölümün sonunda sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Ersin Kaya Sandal ve Emin Toroğlu (2007), Döngel Yaylaları'nda (Kahramanmaraş) Keçi Yetiştiriciliğine Bağlı Yaylacılık” adlı çalışmada sahanın doğal ve beşeri özellikleri ile yaylaları ele almıştır. Yaylacılık faaliyetlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durmuştur.

Faruk Kaya (2008), “Aladağ'da Yaylalar ve Yaylacılık” isimli çalışmasında sahada yer alan yayla yerleşmelerini ele almıştır. Çalışmanın hazırlandığı dönemde bölgede etkili olan terör olayları ile değişen sosyo- kültürel ve ekonomik koşulların etkisini irdelemiştir. Mera hayvancılığının önemini yitirmesi, göçler yoluyla kırsal nüfusun sürekli azalması ve mevsimlik bir yer değiştirme hareketi olan yaylacılığın büyük ölçüde önemini kaybetmesi araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır. Yaylacılık faaliyetlerini etkileyen beşeri faktörlerden terör olaylarına değinmesi bakımından diğer çalışmalar içerisinde farklılık yaratmaktadır.

Emin Toroğlu ve Mehmet Gürbüz (2008), “Andırın İlçesinde Sayfiye Yaylaları” adlı çalışmada, sahada geçmişten bu yana süren hayvancılık amaçlı yapılan yaylacılığın sayfiye yaylacılığına dönüşümünü ele almıştır.

Esen Durmuş ve Ayşe Çağlıyan (2009), “Tunceli İlinde Yaylacılık” başlıklı çalışmada Tunceli ilinde bulunan yaylaları ele almıştır. Bu çalışma, Şavak aşiretinin komşu illere göç etmesi ile yaylacılık faaliyetlerinin azalmasına etkisini içermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Mehmet Zaman (2010), “Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Dağ ve Yayla Turizmi” adlı kitabında çalışma sahası içerisinde yer alan 17 yayla-dağ turizm merkezi ile yayla yerleşmelerinin turizm potansiyelini, doğal ve beşeri çevre özelliklerini, olanaklarını ve sahaya yönelik turistik taleplerini incelemiştir. Kitap iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde yayla turizmi başlığı altında yaylalar ve turizm merkezleri yer almıştır. Bölümün sonunda dağ-yayla turizmi ile ilgili sorunlar ve önerilere yer verilmiştir.

Pablo Manzano Baena ve Raquel Casas (2010), “Past, Present and Future of Trashumancia in Spain: Nomadism in a Developed Country” adlı çalışmada

İspanya’da yürütülen yaylacılık faaliyetlerini ele almıştır. Yaylacılığın mevcut durumu, geçmişteki önemi, son yıllarda yaşanan gerileme ve gelecek beklentileri bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Serkan Doğanay (2010), “İşlevsel Değişim Sürecinde Çakırgöl Çevresinde Yaylalar ve Yaylacılık” adlı makale çalışmasında Çakırgöl çevresinde geleneksel olarak yürütülen yaylacılık faaliyetlerinin kendine has özellikleri ile sahada meydana gelen yaylacılığın işlevsel değişimin neden ve sonuçlarını ele almıştır.

Mehmet Somuncu (2011), “Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Sosyoekonomik Değişime Bağlı Olarak Türkiye Yaylalarının Fonksiyonlarındaki Farklılaşma” adlı makalesinde Cumhuriyet’in ilk yıllarından başlayarak bugüne dek geçen sürede, ülkemizde meydana gelen sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümün yaylacılığa olan etkisi ve bunun sonucunda yaylalarda oluşan fonksiyonel farklılıkların neler olduğu üzerinde durmuştur. Ülkemizdeki tüm yaylaları incelemek mümkün olmadığından değişimin en fazla gözlemlendiği Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri’nden örnekler vermiştir.

Serkan Doğanay (2011) “Doğu Karadeniz’de Yayla Turizm Merkezlerine Yeni Bir Örnek: Taşköprü Yaylası” adlı makalede turistik işlevlerin gelişmeye başladığı gözlemlenen Taşköprü Yaylası’nı turizm coğrafyası açısından incelemiştir. Çalışmada yaylalarda yürütülen turizm faaliyetlerinin doğal ve kültürel çevre ile uyum içerisinde gerçekleştirilebilmesi için alınması gereken önlemlere yer vermiştir.

Mehmet Somuncu vd. (2012), “Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylaları’nda Çevresel Değişim” isimli çalışmayı hazırlamıştır. Çalışma giriş, kavramsal çerçeve, gereç ve yöntem, bulgular ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Bu çalışmada, Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki yaylalarda, arazi kullanımında ve yayla işlevlerinde meydana gelen değişim ve bu değişimin sonuçları, geniş bir alanda ve interdisipliner bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Alper Uzun ve Abdullah Köse (2012), “Madra Dağı’nda Geleneksel Yayla Göçü” başlıklı çalışmayı hazırlamıştır. Ülke genelinde geleneksel yaylacılığın önemini kaybetmesine ve yerini sayfiye yaylacılığına bırakmasına rağmen geleneksel yayla göçünün günümüze kadar varlığını devam ettirdiği bu sahaya ait çalışma önem arz etmektedir.

Bayram Çetin (2012), “Alan Yaylası’nda (Kırıkhan Hatay) Fonksiyonel Değişimin Coğrafi Özellikleri” başlıklı makale çalışmasında Alan Yaylası’nda tarihsel süreçte meydana gelen fonksiyonel değişimi ve bunun mekana yansımaları tespit etmiştir.

Hayati Doğanay ve Ogün Coşkun (2013) “Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları” başlıklı makalede son yıllarda fonksiyonel değişime girdiği görülen Türkiye yaylacılığındaki dönüşümü irdelemiştir. Türkiye yaylacılığını bir bütün olarak ele almış; yayla ve yaylacılık terimlerini kavramsal bir çerçeve içinde değerlendirerek, ülkemizdeki yaylaların dağılışı ve yaylacılık faaliyetlerinin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sonuçları ele almıştır. Yaylaların değişim sürecine ayrıntılı olarak yer vermiştir.

İsmail Ege ve Ali Özçağlar (2014), “Sürdürülebilir Arazi Kullanımı Bakımından Gülek Kasabası Yaylaları” başlıklı çalışmayı hazırlamıştır. Sahada yürütülen yaylacılık faaliyetleri planlama kapsamında ele alınarak sürdürülebilir arazi kullanımı bakımından geleceğe yönelik öneriler geliştirmiştir.

Mustafa Ceylan (2014), “Uzaktan Algılama ve CBS ile Yayla Alanlarındaki Değişimin İzlenmesi: Gümüşhane Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını hazırlamıştır. Çalışmada farklı zamanlara ait hava fotoğrafları ve uydu görüntüleri ile Gümüşhane ilinde bulunan, 4 yayla ve 2 köydeki zamansal ve mekansal değişimi açıklamıştır.

Nusret Koca ve Hakkı Yazıcı (2014), “6292 Sayılı Yasanın Orman Arazilerindeki Yaylaların Mülkiyet ve Kullanım Sorunları Açısından Kritiği” isimli çalışmada 6292 sayılı kanunla yayla alanlarıyla ilgili yapılan düzenlemeleri, sayfiye amaçlı yaylacılığın en yaygın olduğu alanlardan olan Osmaniye ilindeki Zorkun ve Rahime Hatun Yaylaları örneği üzerinden değerlendirmiştir.

Ali Yiğit (2014), “Türkiye’de Yaylacılık Faaliyetlerinin Gerilemesi ile Karın Yerde Kalma Süresi Arasındaki İlişkiler” başlıklı çalışmada, iklim değişimleri ve özellikle de kar örtüsünün yerde kalma süresinin azalmasının etkisiyle yaylacılık faaliyetlerinde görülen gerileme ve değişim arasındaki bağlantıyı ele almıştır. Yaylacılığın yapısı ve işlevlerinden ziyade iklimin yaylacılık faaliyetleri üzerindeki etkisini açıklaması bakımından diğer çalışmalar içerisinde farklılık teşkil etmektedir.

Kenneth Liechti ve Jean Pierre Biber (2016), “Pastoralism in Europe: Characteristics and Challenges of Highland–Lowland Transhumance” adlı çalışmada Avrupa genelinde yaygın bir arazi kullanım biçimi olan yaylacılık ve yaylacılık faaliyetleriyle ilişkili birtakım yapısal zorlukları incelemiştir. Avrupa yaylacılığının geleceğine ve yaylacılık literatürüne katkı sağlayacak bir çalışma olmuştur.

Jakob Zinsstag vd. (2016), “A Vision for the Future of Pastoralism” isimli çalışmada sosyal ve ekolojik değişimlerle karşı karşıya kalan yaylaları ele almıştır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü'nün bakış açılarını dikkate alarak hayvan ve insan sağlığı sorunlarını incelemiş ve çözüm önerileri getirmiştir.

Mehmet Özdemir (2017), “Giresun Yayla Şenlikleri” isimli dört bölümden oluşan bir doktora tezi hazırlamıştır. Birinci bölümde kavramsal ve yöntemsel çerçeveyi ele almıştır. İkinci bölümde Giresun yayla şenliklerinin tarihini, üçüncü bölümde Giresun yayla şenliklerinin yapısını incelemiştir. Dördüncü bölümde ise yayla şenliklerinin işlevlerini incelemiştir. Şenlikleri mitolojik, tarihi, coğrafi, toplumsal ve kültürel bağlamda göç sosyolojisi, kültür değişimleri, kültür turizmi ve kültür ekonomisi bakımından incelemiştir.

Nazım Kuruca (2019), “Karagöl Dağı Civarında Yaylacılık Faaliyetlerinin İktisadi Hayatımız Üzerindeki Etkileri” adlı çalışmada Karagöl Dağı ve çevresindeki yaylacılık faaliyetlerini ele almıştır. Yaylaların ülke ekonomisine sağladığı katma değerlerin daha verimli ve planlı çalışma ile sürdürülebilir bir özellik kazanmasını amaçlayan bir çalışma olmuştur.

María E. Fernández-Giménez ve John Ritten (2020), “An economic analysis of transhumance in the Central Spanish Pyrenees” başlıklı çalışmada yaylacılık ekonomisi üzerine bir analiz yapmıştır. Yaylacılığın tüm sosyal ve çevresel faydalarını ve maliyetlerini değerlendirmiştir. Maliyet ve verimlilik ekseninde ekolojik bir risk yönetimi oluşturulmuştur.

Fatih Uslu ve Şakir Fural (2020), “Küpe Yaylası (Seydişehir, Konya)” adlı çalışmada kendine has bir yapıya sahip olan Küpe Yaylası'nı ele almıştır. Sosyolojik bakımdan yaylaya göç eden aşiretlerin yayla yaşamı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Küpe Yaylası'nın Toroslarda bulunan doğal ortam ve kültürel özellikleri olan karakteristik bir yayla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Farid Allahverdiyev (2020), “Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde Yaylacılık Faaliyetleri ve Antalya Bey Dağları Yaylaları ile Karşılaştırılması” başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada, Zengezur Dağları’nda yapılan yaylacılık faaliyetlerini ele almıştır. Ortaya çıkan sonuçlarla Antalya Bey Dağları’nda yürütülen yaylacılık faaliyetleri karşılaştırılmış, yayla yaşamı ve kültür üzerinde etkili olan doğal ve beşeri faktörler açıklanmıştır. Farklı yaşam şartlarına rağmen her iki çalışma sahasında yaylacılık kültürünün korunduğu ve sürdürüldüğü sonucu elde edilmiştir.

İsmail Çalık vd. (2021), “Gümüşhane’de Yayla Turizmi (Sürdürülebilir Turizm Bakış Açısıyla)” isimli kitap çalışmasını hazırlamıştır. Giriş, kavramsal çerçeve, yöntem, bulgular, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular demografik, ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve fiziksel planlama boyutu ele alınarak açıklanmıştır.

2. YAYLALARIN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

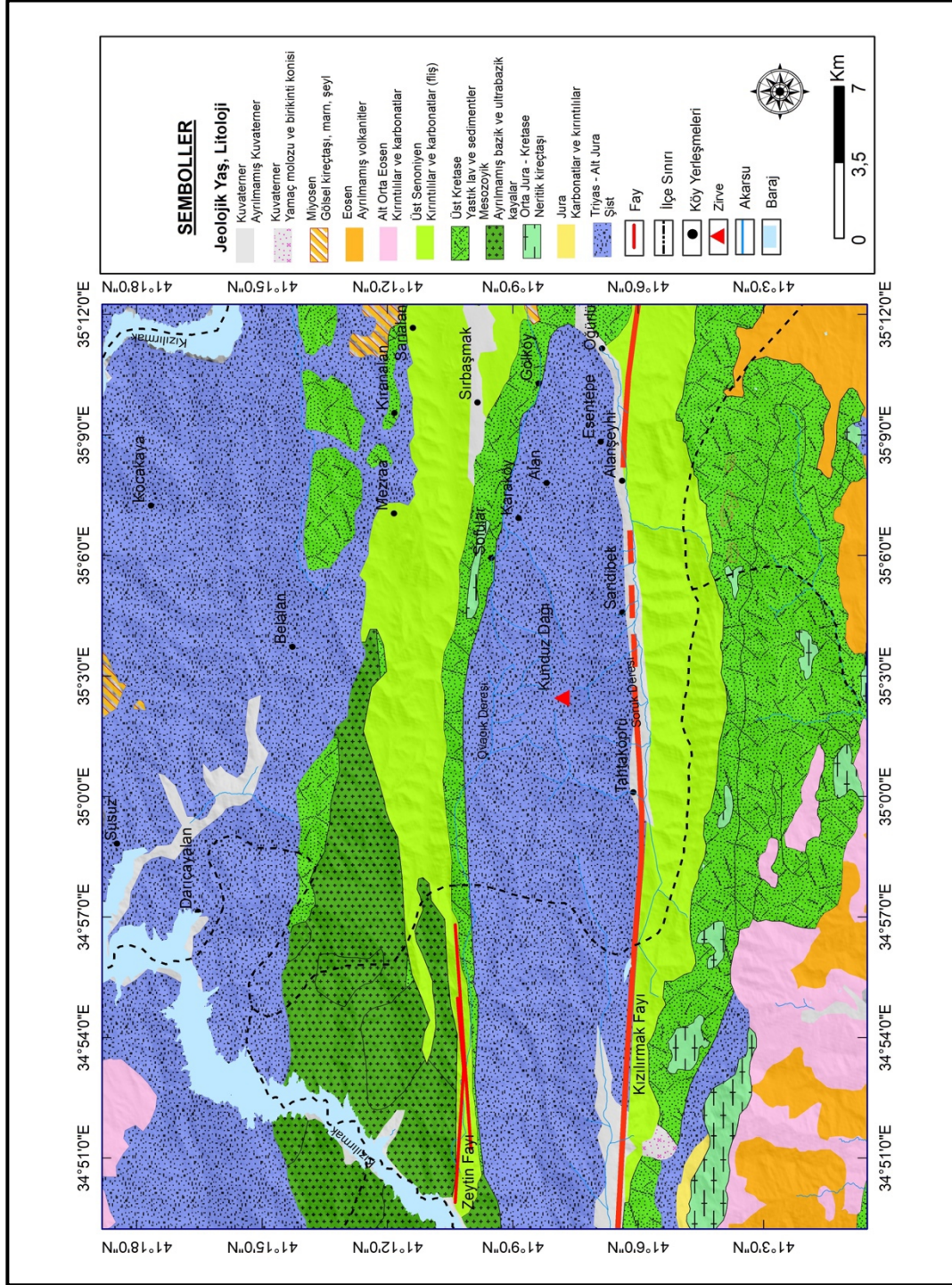
2.1. Jeoloji

Yer kabuğu ve yer kabuğunu oluşturan süreçler insan yaşamı ile doğrudan ilişkilidir. Yerin yapısı, yerin yapısını oluşturan kayalar, mineraller ve bunların oluşum süreçleri bir çalışma sahasının jeolojik özelliklerini oluşturur. Ülkemiz jeolojik açıdan, Pontidler, Anatolid-Torid Bloku ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere üçe ayrılır (Tüysüz ve Okay, 1999: 476). Çalışma sahası, bu tektonik birliklerden, Pontidler içinde yer alır (Gedik vd., 1984: 48). Pontidler kuzeyde Karadeniz, güneyde ise İzmir – Ankara – Erzincan kuşağı ile sınırlanır (Yiğitbaş, 2006: 1).

Vezirköprü havzası ile çevresinde yüzeylenen formasyonlar temel kaya birimleri ve örtü kaya birimlerinden oluşmaktadır. Temel kaya birimleri Alt-Miyosen öncesi oluşmuş bir litolojiye sahiptir. Örtü kaya birimleri ise temel kaya birimlerini açısı uyumsuzlukla örten ve Üst Miyosen sonrasında Vezirköprü havzasının oluşumuna paralel olarak depolanmış havza dolgularıdır (Dirik, 1994: 39). Çalışma alanı içerisinde tortul ve magmatik kayaların yanı sıra yer yer Paleozoik yaşlı metamorfik kayalar bulunmaktadır. Kayaların ısı ve basınç altında özelliklerinin değişmesi sonucunda oluşan Kunduz metamorfite Kargı'dan Beşpınar bucağına kadar doğu-batı doğrultusunda yer yer yüzeylenmektedir (Şekil 2.1). Bu metamorfite, Kunduz Dağı'nın güney yamacı boyunca zirveden Sarıdibek köyüne kadar uzanan melanj niteliğinde, gabro ve mermer bloklarından oluşmaktadır (Yılmaz ve Tüysüz, 1984; akt. Şahin, 1997: 27-28). Kunduz metamorfite üstte Kampaniyen yaşlı, kumtaşı-çakıltaşı - şeyl araldanmasından oluşan bir kırıntılı istif tarafından şaryajla örtülüdür (Yılmaz ve Tüysüz, 1984; akt. Yılmaz ve Tüysüz, 1988: 78). Görülür tabanda yastık yapılı metalav-fillatlarla başlar. Üste doğru fillat-şist ve metakarbonatlara geçer. İstifte yer yer kalın metalav-metatüf-aglomera düzeyleri görülür. Daha üstte ise metabazit-fillat araldanması içinde değişik boy ve türde bloklar yer alır (Tüysüz vd., 1990: 143).

Akarsuların aşındırma, taşıma ve biriktirme faaliyetlerine bağlı olarak Kuvaterner oluşumları, üzerinde yer aldığı tüm birimleri diskordans olarak örter. Çalışma sahasında, akarsu ve drenaj hatları çakıl, kum, silt ve kilden oluşmuştur. Dere yataklarında birikme devam etmektedir. Soruk Çayı bu birikmelerin devam ettiği yerlerden biridir. Kaynağını Alt Kretase kalker serileri, Üst Kretase fliş serileri, Eosen'e ait dasit ve andezit birimleri ve Neojen kumtaşı, marn, kil ve kaba kalkerleri

oluşturmaktadır (Şahin, 1997: 50). Akarsuların eğimli yamaçlarında ve eteklerinde yamaç molozları bulunmaktadır. Taşınan malzeme akarsu ağzlarında birikerek alüvyon yelpazeleri oluşmuştur. Farklı boyutlarda, köşeli, yarı köşeli, blok, çakıl, kum ve kil-silt karışımı şeklindedir (Dirik, 1994: 42).



Şekil 2.1. Çalışma sahasının jeoloji haritası (Kaynak. M.T.A.)

Kayaçların stres altında kırılarak bloklara ayrılması ve bu blokların yer değiştirmesi olayına faylanma, meydana gelen yapıya da fay denir (Demirtaşlı, 1967: 266). 1948 yılında Ketin, 1939'dan beri Türkiye'nin kuzeyindeki bütün ana depremler sırasında oluşan yüzey kırığının genellikle doğu-batı doğrultusunda ve daima sağ yanal fay karakterde olduğunu ve hareketin düşey bileşenin daima güney bloğun yükselmesi şeklinde olduğunu öne sürmüştür (Ketin, 1969: 5). Bu bilgilerden hareketle, Türkiye kuzeyindeki aktif sağ yanal doğrultu atımlı Kuzey Anadolu Fay Hattı'nı tanımlamıştır (Şengör vd., 2005: 5). Doğu-batı doğrultusunda, doğuda Karlıova'dan batıda Saros körfezi ve Biga yarımadasına kadar Karadeniz güney sahiline paralel bir şekilde uzanan Kuzey Anadolu Fay Hattı 1200 km uzunluğundadır (Dirik, 1994: 37; Şengör vd., 2005: 3). Bazı bölümlerinde tek bir çizgi, bazı bölümlerinde 4-5 km'ye varan bir zon halindedir (Demirtaş, 2019: 3). Kuzey Anadolu Fayı'nın orta bölümünde, Kunduz Dağı'nın kuzeyinden Zeytin Fayı, güneyinden ise Kızılırmak Fayı geçmektedir. Kargı Ovası'nın doğu ucundan başlayarak doğu-batı doğrultusunda uzanan Kızılırmak Fayı, doğuya doğru Kızılırmak vadisi içinde uzanmaktadır. Kamil dolaylarında Kızılırmak kuzeye doğru döner ve fay Kızılırmak'tan ayrılır. Gölbel mevkiinde bir büklüm yaparak Soruk Çayı boyunca devam eder (Tüysüz ve Erturaç, 2005: 29). Alanşeyhi- Tahtaköprü arasında fay, Soruk vadisini izler (Demirtaş, 2019: 14). Zeytin Fayı ise Kargı civarında Kızılırmak fayından kuzeydoğuya doğru ayrılır. Kızılırmak vadisini kuzeydoğu- güneybatı doğrultulu diklemesine keser. Zeytin köyü, Kunduz Dağı'nın kuzey yamacı, Ovacık Orman İşletmesi ve Gölbel'den geçer. Kunduz Dağı, Zeytin ve Kızılırmak fayları tarafından sınırlanmış aktif yükselen bir blok şeklindedir. Bu durum nedeniyle fayın dar bir zonda sıkıştığı, iki yanındaki yükselimselin bir pozitif çiçek yapısı şeklinde geliştiği düşünülmektedir (Tüysüz ve Erturaç, 2005: 30-38).

Kuzey Anadolu Fayı üzerinde meydana gelen 1776 Vezirköprü ve 1943 Ladik depremleri Vezirköprü ilçesinde çok sayıda can kaybına ve hasara yol açmıştır (Blumenthal, 1945: 155; Özalp, 2012: 57; Çelebi, 2021: 48). Ladik depremi sırasında meydana gelen yüzey kırığı Yeşilirmak-Tahtaköprü arasında KB-GD, Tahtaköprü-Kargı arasında ise D-B genel doğrultusunda uzanır. Kırık boyunca farklı boyutlarda fay gölcükleri, ötelenmiş akarsu yatakları ve tarla sınırları gibi fayın doğrultu atımlı niteliğini kanıtlayan izlere rastlanmıştır (Özalp, 2012: 58). Deprem esnasında sıcak su çıkışları meydana gelmiştir (Tüysüz ve Erturaç, 2005: 30).

Sahanın morfolojik gelişiminde de KAFZ oldukça etkili olmuştur. Geçtiği sahalarda yükselimler ve alçalımlar yaratmıştır. Hakim olduğu yanal atım tektoniği ile de akarsu ağının düzenlenmesine etki etmiştir (Tüysüz ve Erturaç, 2005: 38). Soruk Çayı ve Ovacık Deresi bu tektonizmaya bağlı olarak şekillenmiştir.

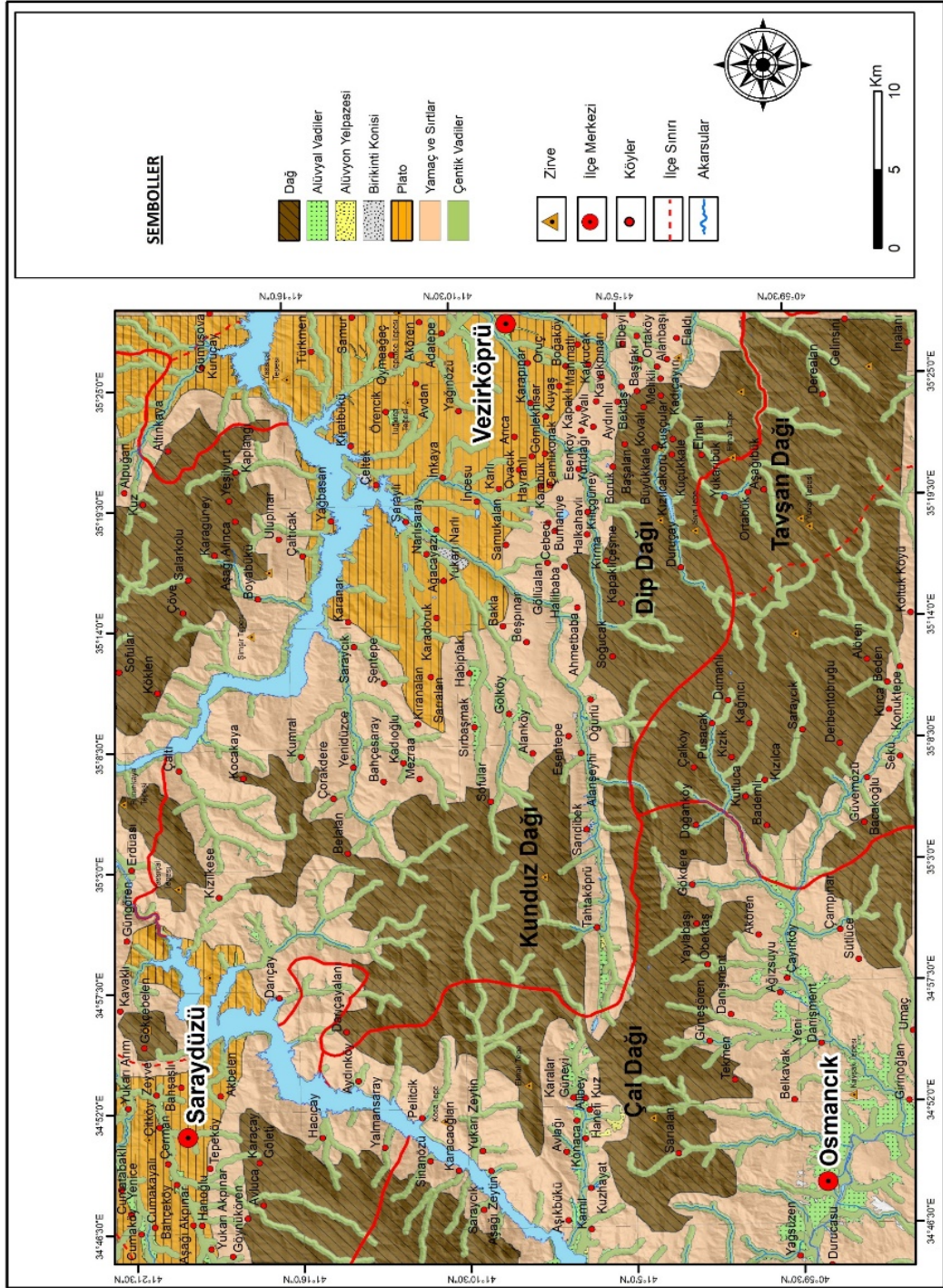
2.2. Jeomorfoloji

Kısa mesafelerde önemli yükselti ve eğim farkları gösteren dağlar, yeryüzü rölyefinin belirgin unsurlarıdır. Farklı boyutlardaki jeosenklinallerde biriken sedimentlerin yan basınçlar ve teğet hareketlerin etkisiyle kıvrılma, kırılma ve yükselmeleri sonucunda oluşmuşlardır (Biricik, 2009: 31). Jeomorfolojik evrime göre, Türkiye'nin bulunduğu saha genel olarak Alp orojenik kuşağında yer almaktadır. Türkiye arazileri, Paleozoik ve Tersiyer'de meydana gelen orojenik hareketler esnasında jeosenklinallerde birikmiş çökeller kıvrılarak yükselmiştir (Arınç, 2006: 219).

Kuzey Anadolu Dağları (Pontidler) Karadeniz kıyı kuşağı boyunca doğu-batı doğrultusunda uzanır. Genel olarak Karadeniz kıyılarına paralel uzanan sıradağlarla iç bölgelerden ayrılır (Öner, 1990: 56). Kıyıda uzananlara kıyı dağları, iç kısımda yer alanlara ise iç sıralar denilmektedir (Arınç, 2006: 221). Kaledonyen ve Hersinyen orojenezi görülmekle beraber büyük bir bölümü Mesozoik'te su üstüne çıkmış; devamlı olarak aşınmaya uğramıştır (Ketin, 1959: 82). Tersiyer ortalarına doğru bir bütün halinde kıvrılarak yükselmiş ve daha sonra aşınarak üst kesimleri basık bir durum almıştır (Atalay, 2011b: 27). Pliyosene kadar geçen uzun dönemde sürekli aşınarak Miyosen sonunda epirojenik hareketlerle bölgesel olarak yükselmesi yeniden aşınarak gerilemesine yol açmıştır (Şahin, 1997: 80). Pliyosende volkanik aktivitelerle beraber dağ blokları biraz daha yükselmiş, ova çanakları biraz daha alçalmıştır (Erol, 1983: 13). Kunduz Dağı morfolojik verilere göre aktif olarak yükselen bir kütle şeklindedir (Tüysüz ve Erturaç, 2005: 30).

Kunduz Dağı ile Vezirköprü ilçe merkezi arasında; havza tabanı, plato sahası ve dağlık alan olmak üzere üç morfolojik ünite vardır. Tepelik alanlar, yamaçlar, sırtlar, vadiler ve vadi içindeki yamaçlar inceleme alanında bulunan jeomorfolojik birimlerdir (Şekil 2.2). Orta Karadeniz Bölümü'nde uzanan dağlık saha, Batı Karadeniz ve özellikle Doğu Karadeniz kıyı dağlarına göre kıyıdan daha geride ve daha az

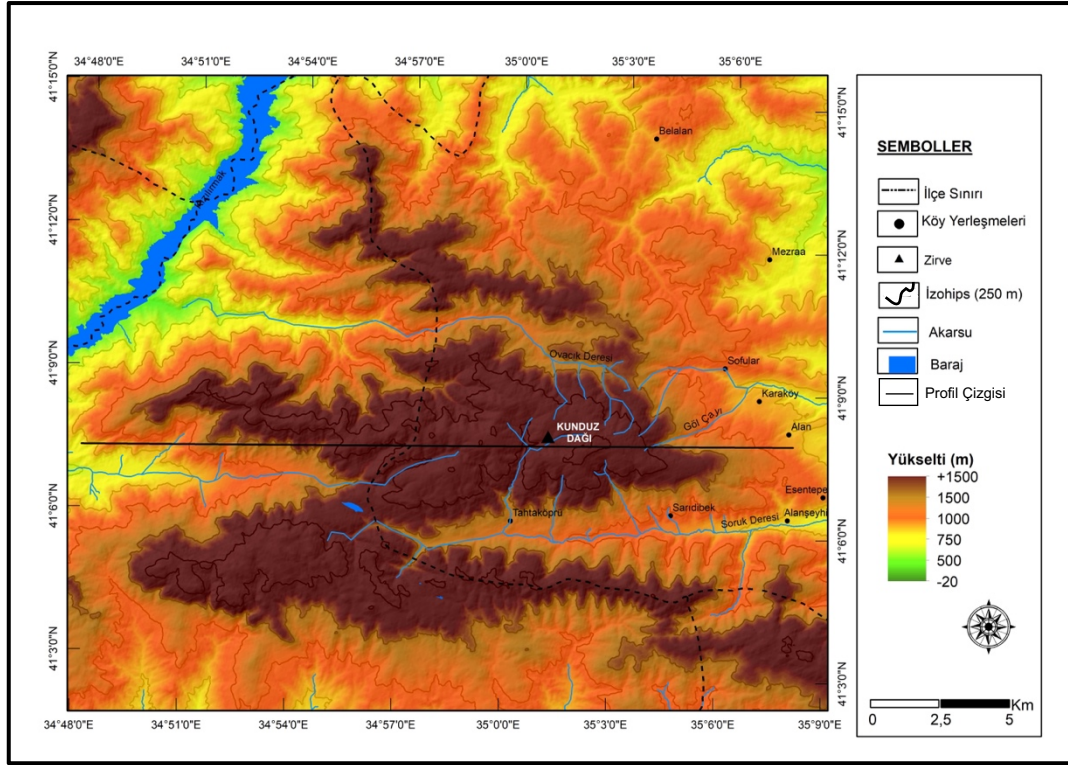
yükseltiye sahiptir. Kunduz Dağı, Orta Karadeniz Bölümü'nde, Kuzey Anadolu Dağları adı verilen silsilenin ikinci sırasının Aşağı Kızılırmak vadisi çevresindedir.



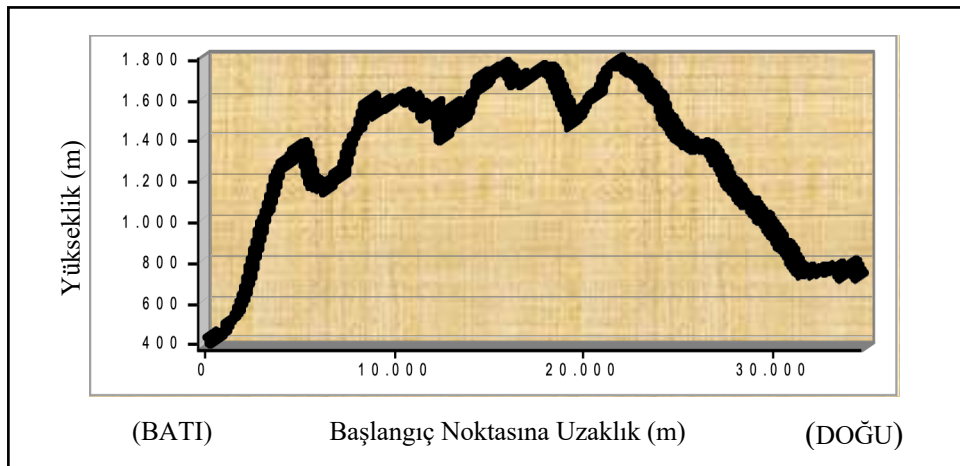
Şekil 2.2. Çalışma sahasının jeomorfoloji haritası

Kunduz Dağı'nın yükseltisi 1700 metreyi aşar. Dağlık sahanın en yüksek kesimini oluşturan Keltepe (1791 m), Çatmalıhavuz (1374 m), Güneyçal (1343 m), Öküzçukuru (1289 m), Kepezçal (1200 m), Kuruçalı (1174 m), Kuzkaya (1168 m) ve

Kuzulukçal (1099 m) tepeleri doğu batı yönünde uzanarak dağın kuzeyi ile güneyini birbirinden ayırır. Sahanın ortalama yükseltisi 1374 metredir (Şekil 2.3). Yükselti batı yönüne doğru gidildikçe artmaktadır (Şekil 2.4).



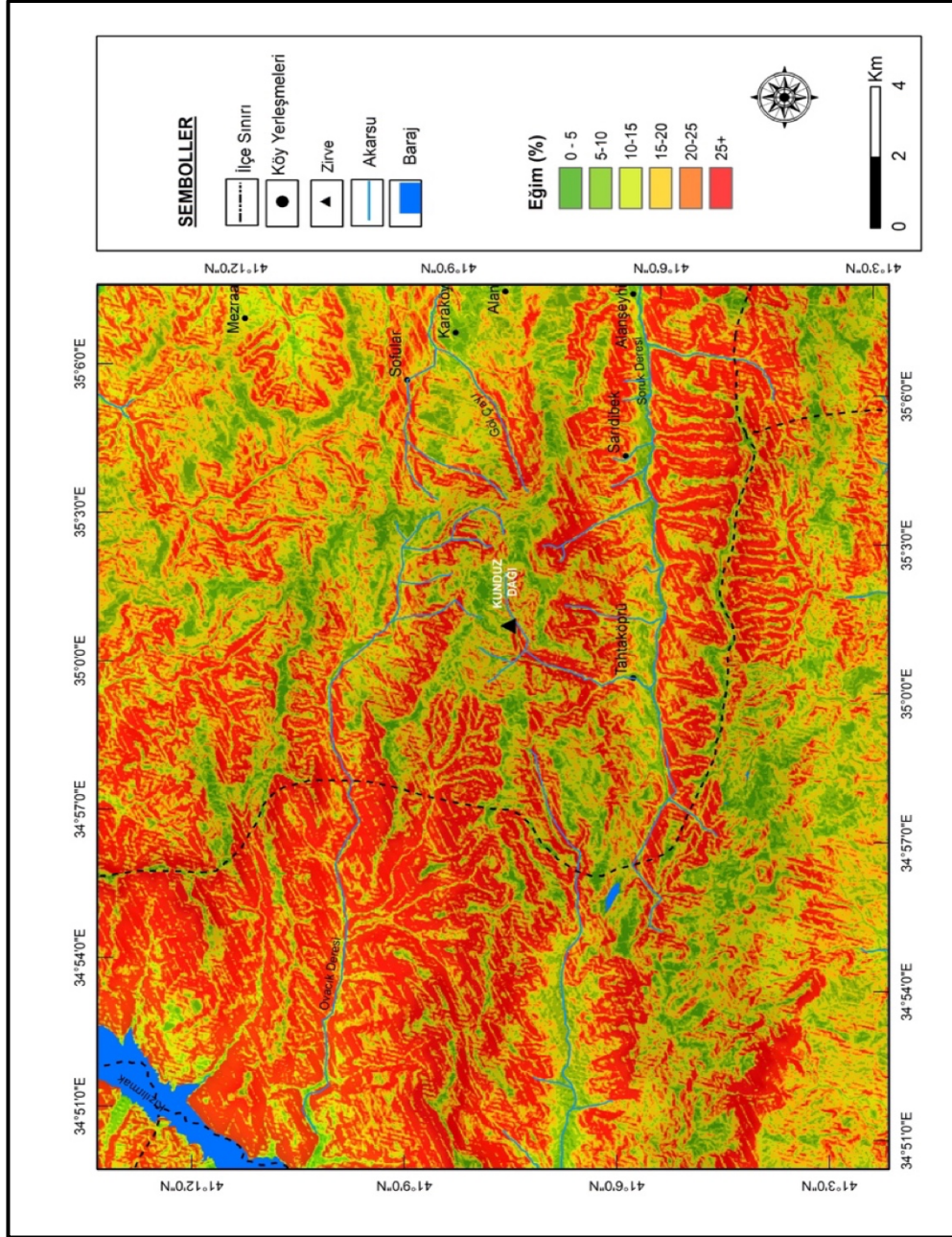
Şekil 2.3. Çalışma sahasının yükselti basamakları haritası



Şekil 2.4. Çalışma sahasının doğu-batı doğrultulu yükseklik profili

Kunduz Dağı'nın bulunduğu saha topoğrafik bakımdan eğimli ve akarsularla parçalanmış şekildedir. Kısa mesafede eğim ve eğim yönleri sık sık değişiklik göstermektedir. Ortalama eğim değeri %15,8 ve maksimum eğim değeri %49,7'dir (Şekil 2.5). Genel olarak yamaçları kuzey- güney yönünde parçalayan akarsular ve tali

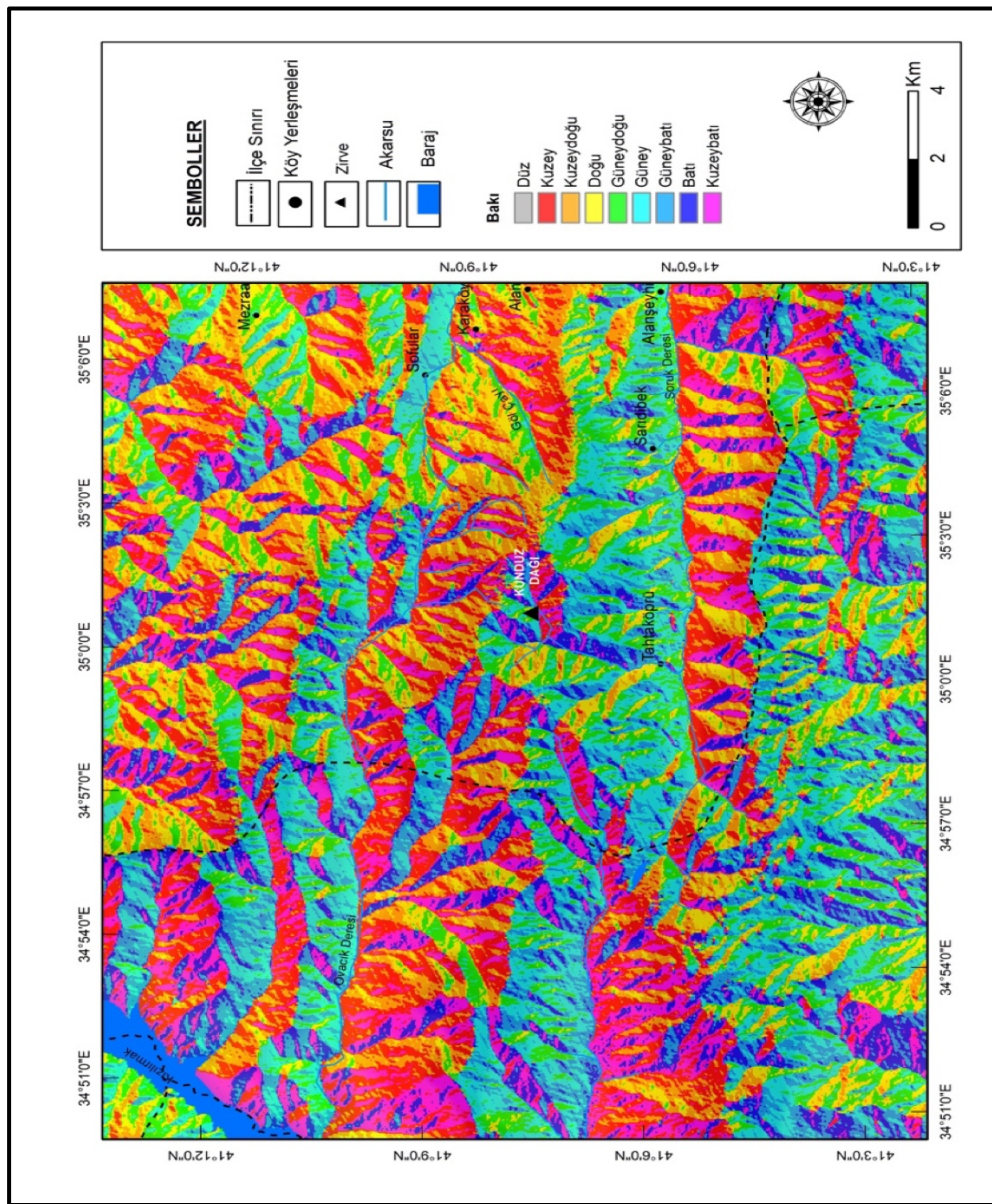
vadiler meydana getirmiştir. Böylece merkezden çevreye doğru yamaçların eğimi doğrultusunda akan konsekant akarsular hakim olup, radyal bir akarsu drenaj şebekesi meydana gelmiştir. Bu durum dağın hem kütleli hem de litolojik özelliklerinden kaynaklanmaktadır.



Şekil 2.5. Çalışma sahasının eğim haritası

Sivas Kızıldag'dan doğarak İç Anadolu Bölgesi'nde geniş bir büküm çizdikten sonra Samsun Vezirköprü sınırlarına giren Kızılırmak, Kunduz Dağı'nın batı-kuzeybatı sınırını çizmektedir (Şekil 2.2). Aynı zamanda çalışma sahası Kızılırmak'ın kollarının akaçlama havzasının bir kısmını oluşturur. Altınkaya Barajı'na dökülen

Soruk Çayı, dağlık kütleinin güney sınırını çizer. Soruk vadisi, Çorum ili Osmancık ilçesinde bulunan Çaldağ ile Kunduz Dağı arasında bir sınır teşkil etmektedir. Kunduz Dağı'nın kuzeyinde farklı litolojilerden kaynaklanan asimetrik vadiler ile dar ve derin vadiler yer alır (Şahin, 1997: 81). Güney yamaçlarda topoğrafyanın arızalı bir görünüm kazanmasına yol açan bir akarsu sistemi vardır. Kunduz Dağı'nın iki yamacı birbirinden oldukça farklı fiziksel özelliklere sahiptir. Kuzey yamaçlarda etkili olan nemlilik faktörü güney yamaçlarda yerini karasallığa bağlı fiziksel çözülmeye bırakmaktadır. Bu durum bakı etkisinin bir sonucudur (Şekil 2.6). Güney yamaçlarda kurakçıl şartlardan dolayı akarsu aşındırması daha etkilidir.



Şekil 2.6. Çalışma sahasının bakı haritası

Çalışma sahasının güneyinde içinden Soruk Çayı'nın (Kızılırmak'ın kolu) aktığı Kuzey Anadolu Fay Hattı doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Vadinin kuzey yamacında daha sığ, kısa ve derin olmayan vadiler yer almaktadır. Eğime bağlı akarsu aşındırması ve şekillendirmesi daha belirgindir. Tali vadiler dağın eteklerinde birikinti konileri meydana getirmiştir. Bu birikinti konileri üzerinde köy yerleşmeleri bulunmaktadır. Soğuksu Deresi vadisinin sağ kısımlarında, kireçtaşlarının üzerinde yüzeysel aşınımından kaynaklanan kanalcıklı lapyalara rastlanmaktadır (Şahin, 1997: 83).

Dağlık kütle üzerinde bulunan yaylalar akarsular tarafından derince yarılmış plato görünümündedir. Kabaca doğu-batı doğrultusunda uzanan yaylaların yükseltisi doğuda 1000 metreden başlayarak batıda 1700 metrenin üzerine çıkmaktadır. Bu morfolojik yapı Kunduz Dağı üzerinde yaylacılık için gerekli olan uygun yükselti, yerleşme, hayvancılık vb. şartları hazırlamıştır. Genel olarak engebeli bir arazi görünümündedir. Geniş ve hafif engebeli düzlüklerin varlığı yaylacılığa imkan tanımaktadır. Yükseltinin artması ile tarımsal olanakların azalması da hayvancılığı dolayısıyla yaylacılık faaliyetlerini zorunlu kılmıştır. Eğim ve engebenin fazla olması yayla yerleşmelerinin küçük ve dağınık olmasına neden olmuştur.

2.3. İklim

İklim, doğal ve beşeri çevreyi şekillendirerek insan yaşamını doğrudan etkilemektedir. Sıcaklık, nem, yağış, basınç ve rüzgar gibi atmosfer olayları iklim elemanlarını oluşturmaktadır. İklim elemanları ile bunların üzerinde etkili olan matematik konum, özel konum, rölyef, bakı, yükselti, karasallık ve denizellik gibi iklim etmenleri iklim biliminin konusunu oluşturur (Akkuş, 2015: 38). Araştırma sahasındaki iklim elemanlarına geçiş yapmadan önce çalışma alanını genel olarak etkileyen hava kütlelerine ve cephe sistemlerine kısaca değinmek yararlı olacaktır. Ülkemiz, kuzeyde Batı Rüzgârları Sistemi etkisinde kalan Orta ve Batı Avrupa'nın her mevsimi yağışlı ılıman iklimi ile Doğu Avrupa'nın karasal iklimi ve güneyindeki subtropikal yüksek basınç merkezinin etkisinde bulunan her mevsimi kurak tropikal iklim bölgesi arasında bir geçiş kuşağı üzerindedir (Koçman, 1993: 1). Yıl içerisinde bu kuşakta etkili olan basınç ve hava kütleleri ülkemizin sıcaklık ve yağış şartlarını belirlemektedir (Kadioğlu, 2003: 18). Kış mevsiminde kutupsal hava kütlelerinin yaz mevsiminde ise tropikal hava kütlelerinin etkisindedir. Bu hava kütleleri tüm ülkede olduğu gibi Karadeniz Bölgesi üzerinde de etkili olur.

Karadeniz Bölgesi'nin özellikle kıyı kesiminin yaz mevsiminde yüksek nemli ve bol yağışlı olmasında hava kütleleri, cephe sistemleri ve coğrafi faktörler etkilidir (Tandoğan vd., 1994: 10). Kıyı kesimde yıllık ve günlük sıcaklık değişimi oldukça azdır. Bu durum denizlerin geç ısınmasının ve alınan enerjiyi depo ederek geç soğumasının sonucudur (Nişancı, 1988: 225). Karadeniz Bölgesi'nin kuzeybatıya dönük yamaçları, Karadeniz'i geçerken alttan nem alan hava kütlelerinin hareket yönüne dik uzandığı için daha fazla yağış alır (Kadıoğlu, 2003: 18).

Orta Karadeniz Bölümü genel iklim özelliklerine göre kuzeyde kıyı kuşağı, kıyı ardı geçiş kuşağı ve iç kısımlarda yer alan yüksek ova ve plato düzlükleri şeklinde üçe ayrılır (Nişancı, 1989: 70). Nişancı'ya göre, Kunduz Dağı, kıyı ardı geçiş kuşağı içerisinde yer alır. Kıyı kuşağından iç kesimlere geçildikçe başta yükselti faktörü olmak üzere yer şekilleri ve karasallığın etkisi ile yöreler arasında iklim farklılıkları ortaya çıkmaktadır (Nişancı, 1989: 75). Yükselti arttıkça ve denizden uzaklaştıkça da karasal iklimin etkilerini görmek mümkündür. Kış mevsimi soğuk ve kar yağışlı geçer. Yaz mevsimi ise yükseltinin etkisiyle serin geçer.

Sahanın iklim özellikleri MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. İstasyonun bulunduğu yükselti 260 metredir. Vezirköprü'de yıllık ortalama yağış 520.2 mm, yıllık ortalama sıcaklık ise 12.5 °C'dir. En soğuk ayın ortalaması 2.1 °C (ocak), en sıcak ayın ortalaması 22.5 °C'dir (ağustos). Bakının yağış üzerindeki etkisine bağlı olarak Kunduz Dağı'nın kuzey yamaçları daha fazla yağış almaktadır. Yamaçlar arasındaki yağış farklılığı meskenler üzerinde de belirgin farklılıkların oluşmasına neden olmuştur.

Meteoroloji istasyonu bulunmayan yüksek dağların sıcaklık ve yağış miktarlarını hesaplamak için farklı formüller kullanılmaktadır. Sıcaklığın dikey doğrultuda her 100 metrede 0.5 °C düştüğü kabul edilmektedir (Erol, 2014: 80). Buna göre, ilçe merkezinde 12.5 °C olan yıllık ortalama sıcaklık, dağın zirvesinde 5 °C'nin altına düşer. Bu farklılık dağın kuzey ve güney yamacında değişiklik göstermektedir. Kuzeye bakan yamaçlar boyunca yükseldikçe sıcaklık düşüşü daha fazla olurken, güneye bakan yamaçlar boyunca daha az olur (Zaman, 2007: 33). Bu durum baki etkisinin bir sonucudur.

2.3.1. İklim Elemanları

2.3.1.1. Sıcaklık

Sıcaklık, diğer iklim elemanlarını ve hava olaylarını kontrol altında tutar (Akkuş, 2015: 38). Sıcaklığın değişimi üzerinde yükselti, eğim, bakı, toprak özellikleri ve bitki örtüsü gibi faktörler etkilidir. Mevsimsel sıcaklık değerlerinin değişiminin tespiti bir sahanın doğal ve beşeri özelliklerinin açıklanmasında önem arz eder. Sahadaki yaylalara gidiş ve dönüş zamanının belirlenmesinde sıcaklığın önemli bir rolü vardır.

Vezirköprü meteoroloji istasyonu verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 12.5 °C'dir. Aylık ortalama sıcaklığın yıl içindeki dağılışı incelendiğinde kış mevsimindeki değerlerin düşük, yaz mevsimindeki değerlerin yüksek olduğu görülür. Nitekim ortalama sıcaklık ocak ayında 2.1 °C ile en düşük, ağustos ayında 22.5 °C ile en yüksek değerdedir. Aylık ortalama sıcaklıklar nisan ayından itibaren 10 °C'nin üzerine çıkar. Kasım ayından itibaren tekrar 10 °C'nin altına iner. Yaylalara çıkış ayı olan mayısta ortalama sıcaklıklar 16 °C civarındadır (Tablo 2.1). Bu değer, yükseltisi 1100- 1600 metre arasındaki yayla yerleşmelerinde yaklaşık 9 ile 11 °C arasında değişmektedir (Tablo 2.2). Ortalama sıcaklığın 10 °C'nin üzerine çıkmasıyla yaylalarda otlaklar yeşermeye başlar.

Tablo 2.1. Ortalama, Ortalama Yüksek ve Ortalama Düşük Sıcaklıkların Aylara Göre Dağılışı (°C)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ort. Sıcaklık	2.1	3.4	7.5	12.2	16	19.7	22.1	22.5	18.9	13.8	7.6	3.9	12.5
Ort. Yüksek Sıcaklık	6.1	8.2	13.7	18.9	23.1	27.1	29.4	30	26.3	19.9	12.1	7.7	18.5
Ort. Düşük Sıcaklık	-1.3	0.7	2.2	6	9.4	12.5	14.6	15	12	8.3	3.6	0.5	6.8

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

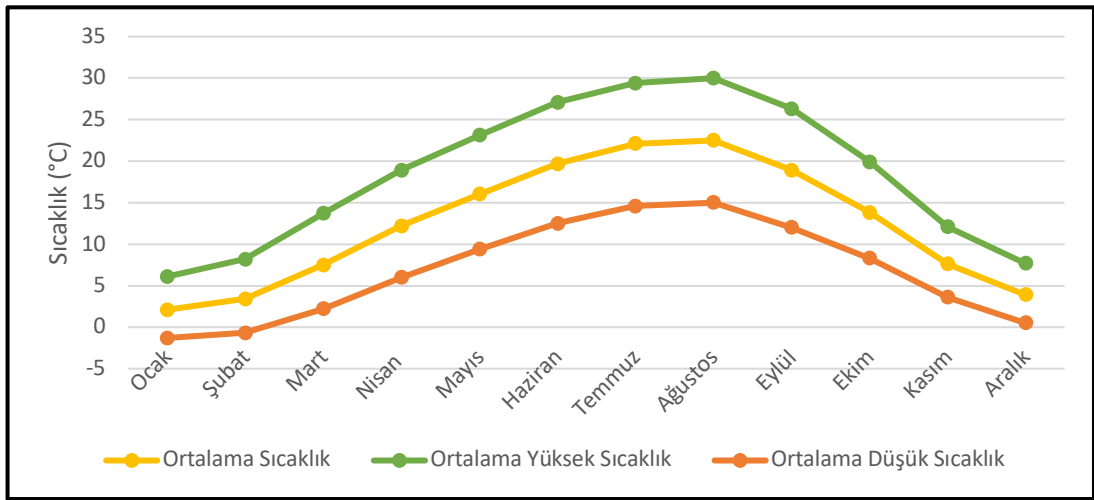
Yüksek sıcaklıkların yıllık ortalaması 18.5 °C'dir. Aylık ortalama yüksek sıcaklıkların yıllık dağılışı incelendiğinde yaz mevsimindeki ayların belirgin bir şekilde üstünlüğü dikkat çeker. Değerler ağustos ayında 30 °C'ye ulaşır. Kış mevsiminde ise, ortalama yüksek sıcaklıklar 6.1 °C'ye kadar düşer. Yıllık ortalama düşük sıcaklık 6.8 °C'dir. Bu sıcaklık değerleri kış mevsiminde düşük, yaz

mevsiminde ise yüksektir. En düşük değer ocak ayında (-1.3 °C), en yüksek değer ise ağustos ayında (15 °C) görülür (Şekil 2.7).

Tablo 2.2. Yaylalarda İndirgenmiş Sıcaklık Değerleri (°C)

	Ovacık Y. (1160 m)	Soğucak Y. (1270 m)	Alan Y. (1440 m)	Karaköy Y. (1570 m)	Y. Çukuralan Y. (1600 m)	Arkaalan Y.(1740m)
Ocak	-2.4	-2.9	-3.8	-4.4	-4.6	-5.3
Şubat	-1.1	-1.6	-2.5	-3.1	-3.3	-4
Mart	3	2.5	1.6	1	0.8	0.1
Nisan	7.7	7.2	6.3	5.7	5.5	4.8
Mayıs	11.5	11	10.1	9.5	9.3	8.6
Haziran	15.2	14.7	13.8	13.2	13	12.3
Temmuz	17.6	17.1	16.2	15.6	15.4	14.7
Ağustos	18	17.5	16.6	16	15.8	15.1
Eylül	14.4	13.9	13	12.4	12.2	11.5
Ekim	9.3	8.8	7.9	7.3	7.1	6.4
Kasım	3.1	2.6	1.7	1.1	0.9	0.2
Aralık	0.6	-1.1	-2	-2.6	-2.8	-3.5
Yıllık Ort.	8	7.5	6.6	6	5.8	5.1

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)



Şekil 2.7. Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı

Sahadaki maksimum sıcaklık değerleri 23 Ağustos 1977’de 42 °C ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu değer yayla yerleşmelerinde daha düşüktür. Buna rağmen, maksimum sıcaklıkların etkili olduğu yıllarda otlaklardan yararlanma süresi kısaltmakta ve yaylalardan köylere göçler erken başlamaktadır. Kış ve ilkbahar mevsiminde maksimum sıcaklıklar yaylalardaki karların hızla erimesine ve akarsu

debilerinin yükselmesine yol açar. Nitekim rasat süresince kış mevsiminde maksimum sıcaklıklar 23.2 °C (13 Şubat 1979), ilkbahar mevsiminde 35 °C'ye (31 Mayıs 1980) kadar çıkmıştır. Yıl içinde ortalama 45,7 gün, maksimum sıcaklıklar 30 °C ve üzerinde seyreder.

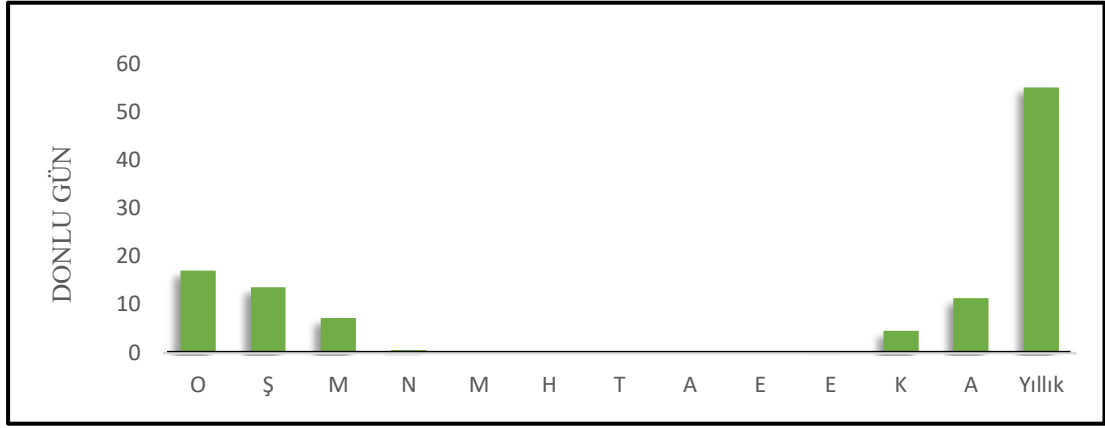
Minimum sıcaklık değerlerinin görüldüğü yıllarda otlakların verimi düşer. Sahadaki minimum sıcaklık değerleri 8 Ocak 1983 tarihinde – 14.4 °C ile en düşük değere inmiştir. Yaz mevsimindeki minimum sıcaklık değerleri yaylacılık faaliyetlerini olumsuz etkiler. Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu rasatlarına göre, yaz mevsiminde minimum sıcaklık değerleri 3.5 °C'ye kadar inmiştir. Bu değer yayla yerleşmelerinde daha düşük olduğundan don meydana getirmiştir. Don olayları, otlaklardan faydalanmayı olumsuz etkilemekte ve hayvansal ürünlerde verimi düşürmektedir. Minimum sıcaklıklar ortalama 1,3 gün -10 °C ve daha düşük değerlerdedir (Tablo 2.3).

Günlük en düşük sıcaklığın 0°C'nin altına indiği günlere donlu gün denilmektedir (Erol, 2014: 71). Donlu gün sayısı bakımından ilçe merkezi ile çalışma sahası arasında belirgin farklılıklar dikkat çeker. Vezirköprü ilçe merkezinde aralık, ocak ve şubat aylarında donlu gün sayısı artmaktadır. Yıllık ortalama toplam donlu gün sayısı 55.3 gündür (Tablo 2.3, Şekil 2.8). Yaylalarda yükseltiye bağlı olarak bu değer çok daha fazladır.

Tablo 2.3. Bazı Sıcaklık Değerlerinin ve Donlu Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Mak. Sıcaklık(°C)	17.6	23.2	28.5	32.2	35	38	41.6	42	38	34	25	20.5
Min. Sıcaklık(°C)	-14.4	-14.2	-11	-2.5	-0.5	3.5	7.5	8.6	3.5	-2.3	-4.9	-12.5
Mak. Sıc. 30 °C ve ≥ Gün Sayısı Ort.				0.4	2	7.8	13.6	15.6	6.0	0.3		
Min. Sıc. -10 °C ve ≤ Gün Sayısı Ort.	0.2	0.8	0.2									0.1
Donlu Gün Sayısı	17.2	13.7	7.3	0.7	0.1	0	0	0	0	0.3	4.6	11.4

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)



Şekil 2.8. Donlu Gün Sayısının Aylara Göre Dağılışı

2.3.1.2. Yağış

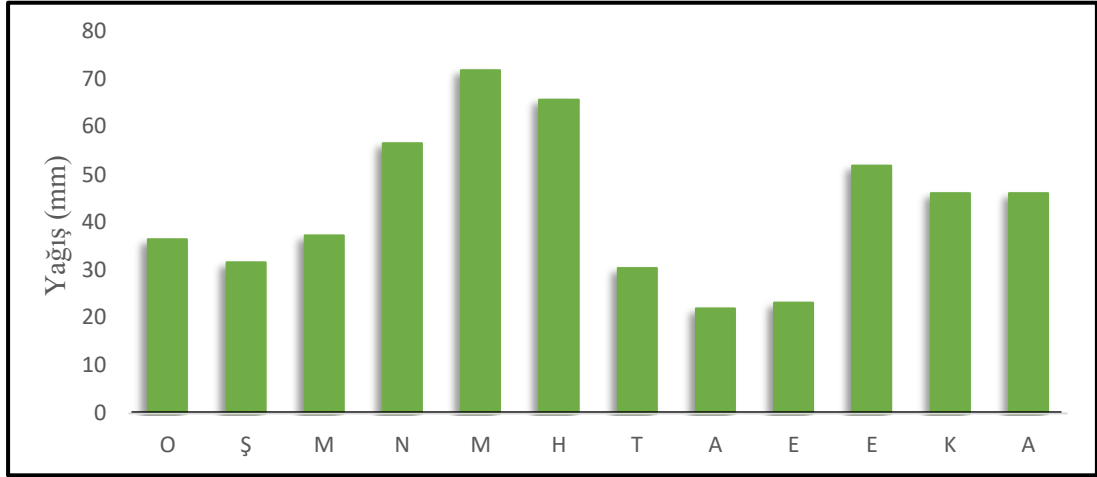
Karadeniz Bölgesi'nde yağış miktarı kıyıdan iç kesimlerde gidildikçe azalmaktadır. Samsun'da yıllık ortalama yağış 703,7 mm iken, bu değer Vezirköprü'de 520,2 mm'dir. Yağış miktarının azalmasında denizden uzaklaşma, yükselti faktörü, kış mevsiminde yağışın kar şeklinde düşmesi gibi nedenler etkili olmaktadır. Kıyı ardı geçiş kuşağında yaz aylarında yağış azlığı dikkat çeker (Nişancı, 1989: 76). Bu kuşakta en yağışlı mevsim ilkbahardır (Gürsoy, 1956: 125). Yağışlarla buharlaşma değerleri arasındaki su bilançosunun bir sonucu olan yaz kuraklığının süre ve şiddeti bu kıyı ardı kuşakta daha fazladır (Nişancı, 1989: 76).

Tablo 2.4. Ortalama ve Maksimum Yağışın Aylara Göre Dağılışı (mm)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Yağış	36.5	31.7	37.3	56.7	72	65.8	30.5	22.1	23.2	52	46.2	46.2	520.2
Mak. Yağış	30.0	28.2	42.0	32.2	38.2	86.7	69.1	53.2	46.0	34.3	37.6	36.6	86.7

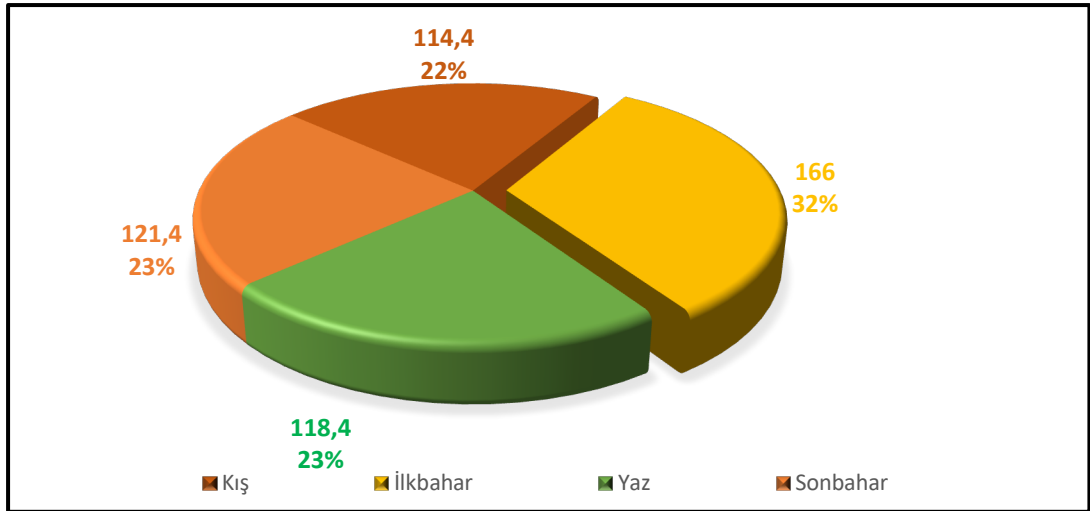
Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

Vezirköprü'de aylık ortalama yağışlar Mayıs (72.2 mm) ve Haziran (65.8 mm) aylarında en yüksek; Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında en düşük değere ulaşır. Haziran ayındaki yağışlar zaman zaman sağanak şeklinde ve gök gürültülü olur (Şahin, 1997: 182). Ortalama yağışlar Nisan ayından itibaren 50 mm'nin üzerine çıkar. Temmuz ayından sonra azalır. Ekim ayında tekrar yükselerek 52 mm'yi bulur. Kasım ve Aralık aylarında değerler birbirine yakın olup 46 mm civarındadır (Şekil 2.9).



Şekil. 2.9. Ortalama Yağışın Aylara Göre Dağılışı

Yıllık ortalama yağışın %23'ü (121.4 mm) sonbaharda, %22'si (114.4 mm) kışın, %23'ü (118.4 mm) yazın ve %32'si (166 mm) ilkbaharda düşer (Şekil 2.10). İlkbaharda düşen yağış miktarı sahanın karasal iklim özellikleri gösterdiğini kanıtlar niteliktedir. Maksimum yağışlar 86.7 mm ile haziran ayında en yüksek değere ulaşır. Bu ayı sırasıyla temmuz (69.1 mm) ve ağustos (53.2 mm) ayları izler (Tablo 2.4).



Şekil 2.10. Yıllık Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm)

Yüksek sahalarda yağış miktarı hesaplanırken genellikle Schreiber ve Huber formülleri kullanılmaktadır. Huber formülünde yükselti ve yamaç eğimi birlikte değerlendirilmektedir. Her 100 m yükseldikçe yağışın 41.4 mm artması şeklinde hesaplanmaktadır. Schreiber' e göre, her 100 m yükseklik artışına karşılık yağışın 54 mm arttığı kabul edilmektedir (Dönmez, 1979: 177). Nitekim Schreiber formülü ile yapılan hesaplamalara göre sahada 1500 m yükselti sınırında yıllık ortalama yağış miktarı 1.189 mm'dir. Aylık yağış değerleri hesaplanırken formüldeki 54 katsayısı

12'ye bölünür ve 4.5 katsayısı ile aylık yağış değerleri hesaplanır. Ovacık Yaylası'nda ocak ayı aylık ortalama yağış miktarı 62,6 iken, bu değer Arkaalan Yaylası'nda 103,1 mm olarak hesaplanmıştır. Benzer şekilde diğer aylardaki yağış miktarları da yükselti değerine göre farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte bu değerlerin tahmini bir hesaplama olduğu %100 doğruluk ifade etmediği bilinmelidir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. Schreiber Formülüne Göre Yaylalarda Aylık Ortalama Yağış Miktarı (mm)

	Ovacık Y. (1160 m)	Soğucak Y. (1270 m)	Alan Y. (1440 m)	Karaköy Y. (1570m)	Y. Çukuralan Y. (1600 m)	Arkaalan Y.(1740m)
Ocak	77	81.9	89.6	95.4	96.8	103.1
Şubat	72.2	77.1	84.8	90.6	92	98.3
Mart	77.8	82.7	90.4	96.2	97.6	103.9
Nisan	97.2	102.1	109.8	115.6	117	123.3
Mayıs	112.5	117.4	125.1	130.9	132.3	138.6
Haziran	106.3	111.2	118.9	124.7	126.1	132.4
Temmuz	71	75.9	83.6	89.4	90.8	97.1
Ağustos	62.6	67.5	75.2	81	82.4	88.7
Eylül	63.7	68.6	76.3	82.1	83.5	89.8
Ekim	92.5	97.4	105.1	110.9	112.3	118.6
Kasım	86.7	91.6	99.3	105.1	106.5	112.8
Aralık	86.7	91.6	99.3	105.1	106.5	112.8
Yıllık	1006	1065	1157	1227	1243	1319

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

Vezirköprü ilçe merkezinde yıllık ortalama kar yağışlı gün sayısı 12.4'tür. En fazla kar kış mevsiminde düşer. Mart ve nisan aylarında ortalama kar yağışlı gün sayısı 1.7'dir (Tablo 2.6). Ancak yükseltisi 1700 metreyi aşan Kunduz Dağı'nda kar yağışlı gün sayısı çok daha fazladır. Nitekim sahada yapılan mülakat sonuçlarına göre, kar yağışı ekim ayı sonlarında başlamaktadır. Bazı yıllarda nisan ortalarına kadar devam etmektedir. Yaylacılık faaliyetleri baharda karın erimesiyle başlamakta ve sonbaharda ilk kar yağışı ile sona ermektedir. Bu nedenle ilk ve son kar yağışları ve karın yerde kaldığı gün sayısı önemlidir (Gürbüz, 1999: 665). Kar yağışları, kış mevsiminde ulaşımın aksamasına hatta bazı yaylalarda yolların tamamen kapanmasına yol açmaktadır. Yükseltinin artışına bağlı olarak kar örtüsünün yerde kalma süresi artmaktadır. Yüksek kesimlerde mayıs ayının başına kadar yerde kalabilen kar örtüsü otlakların yeşermesini geciktirmekte ve dolayısıyla yaylacılık faaliyetini olumsuz

etkilemektedir. Nem ve bakı da karın yerde kalma süresini etkiler. Bakının etkisiyle kuzey yamaçlarda kar daha geç erimektedir. Nitekim, yakın çevredeki Akdağ Kayak Merkezi'nde kayak pisti karın daha uzun süre yerde kalmasından dolayı dağın kuzey yamacında kurulmuştur (Kadioğlu, 2017: 167).



Şekil 2.11-2.12. Kunduz Dağı, Keltepe Mevkiinde yılın ilk karı (10 Kasım 2021)
Kaynak. Vezirköprü Orman İşletme Müdürlüğü

Kar örtüsünün ortalama kalınlığı yükseltiye ve orografik şartlara bağlı olarak farklılıklar gösterir (Sözer, 1972: 14). Sahadaki kar kalınlığı bazı yıllar kış mevsiminde 1 metrenin üzerine çıkar. Yükseltisi diğer yaylalara göre daha az olan Soğucak, Ovacık, Kirazlı, Akpınar ve Sorkun Yaylaları'nda bazı yıllar kar kalınlığı 50- 60 cm'yi bulur. Yükseltisi daha fazla olan Alan, Karaköy, Çukuralan, Arkaalan, ve Sarıçiçek Yaylası'nda kar kalınlığı 1 metreyi geçmektedir. Kar kalınlığının 1 metreyi geçtiği günlerde yollar kapanmakta ve yaylalara ulaşılamamaktadır. Çatı örtüsü branda olan meskenlerde hasar meydana gelmektedir. Yıllık ortalama dolu yağışlı gün sayısı 1.1'dir (Tablo 2.6). Dolu yağışının en fazla olduğu mevsim ilkbahardır.

Tablo 2.6. Vezirköprü'de Yıllık Ortalama Kar ve Dolu Yağışlı Gün Sayısı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Kar Yağışlı Gün Sayısı	3.5	3.8	1.6	0.1							0.7	2.7	12.4
Ort. Dolu Yağışlı Gün Sayısı			0.2	0.1	0.5	0.2	0.1						1.1

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

2.3.1.3. Rüzgarlar

Çeşitli nedenlerle yeryüzünde oluşan basınç farklılıklarına bağlı olarak rüzgar denilen yatay hava hareketleri meydana gelir (Türkeş, 1996: 215). Deniz üzerinden esen rüzgarlar taşıdıkları nemi kıyı dağlarında bıraktıklarından yaz mevsiminde iç kısımlarda kuraklığa neden olurlar (Gürsoy, 1956: 121). Vezirköprü ilçesinde kış mevsiminde genellikle termik kökenli yüksek basınç koşulları oluşur. Bazen dinamik kökenli alçak basınç alanları da etkilidir. Yaz aylarında ise, termik kökenli alçak basınç alanı hakimdir (Şahin, 1997: 161).

Sahada yıllık ortalama rüzgar hızı 3.1 m/sn'dir. Aylık ortalama rüzgar hızı haziran-ekim döneminde azalmakta, kasım-mayıs döneminde ise artmaktadır. Vezirköprü ilçe merkezinde kuvvetli rüzgarlar etkili değildir. Sadece mayıs ayında 0,1 gün kuvvetli rüzgar görülür (Tablo 2.7). Ancak Kunduz Dağı üzerinde kuvvetli rüzgarlar daha fazladır. Özellikle kış mevsiminde etkili olan kuvvetli rüzgarlar zaman zaman kar fırtınaları şeklinde ortaya çıkarlar. Fırtınaların etkisiyle oluşan kar yığınlarına yörede "kürtük" adı verilmektedir. Yaz mevsimindeki rüzgarlar şiddetli değildir.

Tablo 2.7. Ortalama Rüzgar ve Maksimum Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılışı (m/sn)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ort. Rüzgar Hızı	3.5	3.6	3.6	3.4	3.3	2.9	2.8	2.6	2.5	2.6	3.3	3.3	3.1
Mak. Rüzgar Hızı ve Yönü	9.4	9.4	9.4	9.4	12.3	9.4	9.4	9.4	9.4	9.4	9.4	9.4	9.6
	SW	SW	S	E	SW	NE	NW	NE	W	SW	SE	SW	

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

Maksimum rüzgarlar mayıs ayında güneybatıdan (12,3 m/sn) eser (Tablo 2.7). Özellikle çatısı branda ile örtülen basit meskenlerde tahribat yaparlar. Branda üzerindeki ağaç dalları savrulmakta ve brandalar zarar görmektedir. Zayıf köklü ağaçlar devrilmekte ve ağaçların dalları kırılmaktadır.

Sahada yer şekillerinin etkisiyle rüzgarlar genellikle doğu ve batı yönünde eser. Özellikle haziran, temmuz ve ağustos aylarında doğu yönlü rüzgarlar hakimdir. Aralık, ocak ve şubat aylarında batı yönlü rüzgarlar etkilidir. Rüzgar frekanslarının mevsimlik dağılışı farklılıklar gösterir. Yaz %22,3 ile rüzgar esme sayısının en az olduğu

mevsimdir. Bunun en önemli nedeni, Kuzeybatı Avrupa üzerindeki Azor yüksek basıncından güneydoğudaki Basra alçak basıncına doğru hareket eden hava akımlarıdır (Koçman, 1993: 15). Ülke genelinde yere yakın hava tabakalarında görülen kararlılık yazın rüzgar frekanslarının düşük olmasında etkilidir (Erinç, 1960: 11). Rüzgar esme sayısının en fazla olduğu mevsim kıştır (% 27.8). İç Anadolu Bölgesi üzerinde etkili olan antisiklon merkezinin kuzeye doğru hareket etmesi bu mevsimde rüzgar frekanslarının yüksek olmasında önemli rol oynar (Erinç, 1960: 11). Rüzgar frekanslarının aylara göre dağılımı incelendiğinde, kış aylarında değerlerin yükseldiği görülür. En yüksek frekans ocak ayında (%2,8 W), en düşük frekans ekim ayında görülmüştür (%0,2 S). Yaz mevsimindeki aylık değerler diğer aylara göre daha düşüktür (Tablo 2.8).

Tablo 2.8. Rüzgarın Yönlere Göre Esme Sayıları

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Toplam
N	1320	1112	1616	1536	1928	1472	1440	1680	1944	1880	2208	1464	19600
NE	864	888	1328	1432	1584	1704	1848	1840	1536	1144	1080	944	16192
E	2048	1576	2192	2216	2328	2512	2848	2576	2264	1960	1480	1952	25952
SE	1352	1312	1096	928	1136	1080	1232	1080	1064	752	944	1448	13424
S	536	624	792	368	520	360	280	336	368	264	440	632	5520
SW	1144	1024	896	624	520	384	392	352	336	560	960	1304	8496
W	3520	2576	2072	2384	1872	1496	904	776	1064	2392	2672	3072	24800
NW	1432	1288	1024	672	632	424	392	376	512	1128	1408	1192	10480

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

2.3.1.4. Nem, Bulutluluk ve Sis

Karadeniz Bölgesi'nin iç kısımlarında nisbi nem kıyı kuşağına göre daha azdır. Samsun şehrinde %72,6 olan yıllık ortalama nisbi nem, Vezirköprü ilçe merkezinde %65,4'e düşer. Nisbi nem ortalaması kış mevsiminde maksimum, yaz mevsiminde minimum değerler gösterir. En fazla nisbi nem aralık ayında (%76), en az nisbi nem ağustos (%55,5) ayında ölçülmüştür (Tablo 2.9).

Tablo 2.9. Ortalama Nemin Aylara Göre Dağılışı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Nem (%)	75.5	70.5	64.1	63.5	63.8	61.7	56.6	55.5	57.7	65.1	74.1	76.3	65.4

Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

Bulutluluk güneşlenmeyi denetim altında tutan ve yerin ısınmasını etkileyen önemli iklim elemanlarından biridir. Bulutlu günlerde güneş ışınları doğrudan yeryüzüne ulaşamaz, kırılarak dağılırlar (Kadıoğlu, 2010: 23). Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu rasatlarına göre, yıllık ortalama bulutluluk 5.2'dir. Nisbi nemin yüksek olduğu kış aylarında aynı zamanda bulutluluk da yüksektir. Ortalama bulutluluğun en düşük olduğu mevsim yazdır. Yaz mevsiminde düşük bulutluluk yaylalarda arzulan bir hava olayıdır. Özellikle rekreasyon amaçlı yaylacılık için önemli bir avantaj sağlar. Yıllık toplam ortalama bulutlu gün sayısı 152.1'dir. Bu değer Samsun şehrinde 214.2'dir. Ortalama bulutlu gün sayısı mayıs ve haziran aylarında 15'in üzerine çıkar. Şubat ve ekim aylarında sırasıyla 10.5 ve 11.1 gündür (Tablo 2.10).

Tablo 2.10. Ortalama Bulutluluk, Bulutlu Gün ve Sisli Günlerin Aylara Göre Dağılışı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Bulutluluk	6.8	6.4	5.6	5.8	5.1	3.9	3.5	3.1	3.8	4.9	6.1	6.8	5.2
Ort. Bulutlu Gün Sayısı	11.8	10.5	12.6	11.9	15.7	15.1	13.6	11.7	11.6	11.1	12.8	13.7	152.1
Ort. Sisli Günler Sayısı	3.2	0.4	0.3	0.2	0.1				0.1	1.1	4.3	3.8	13.5

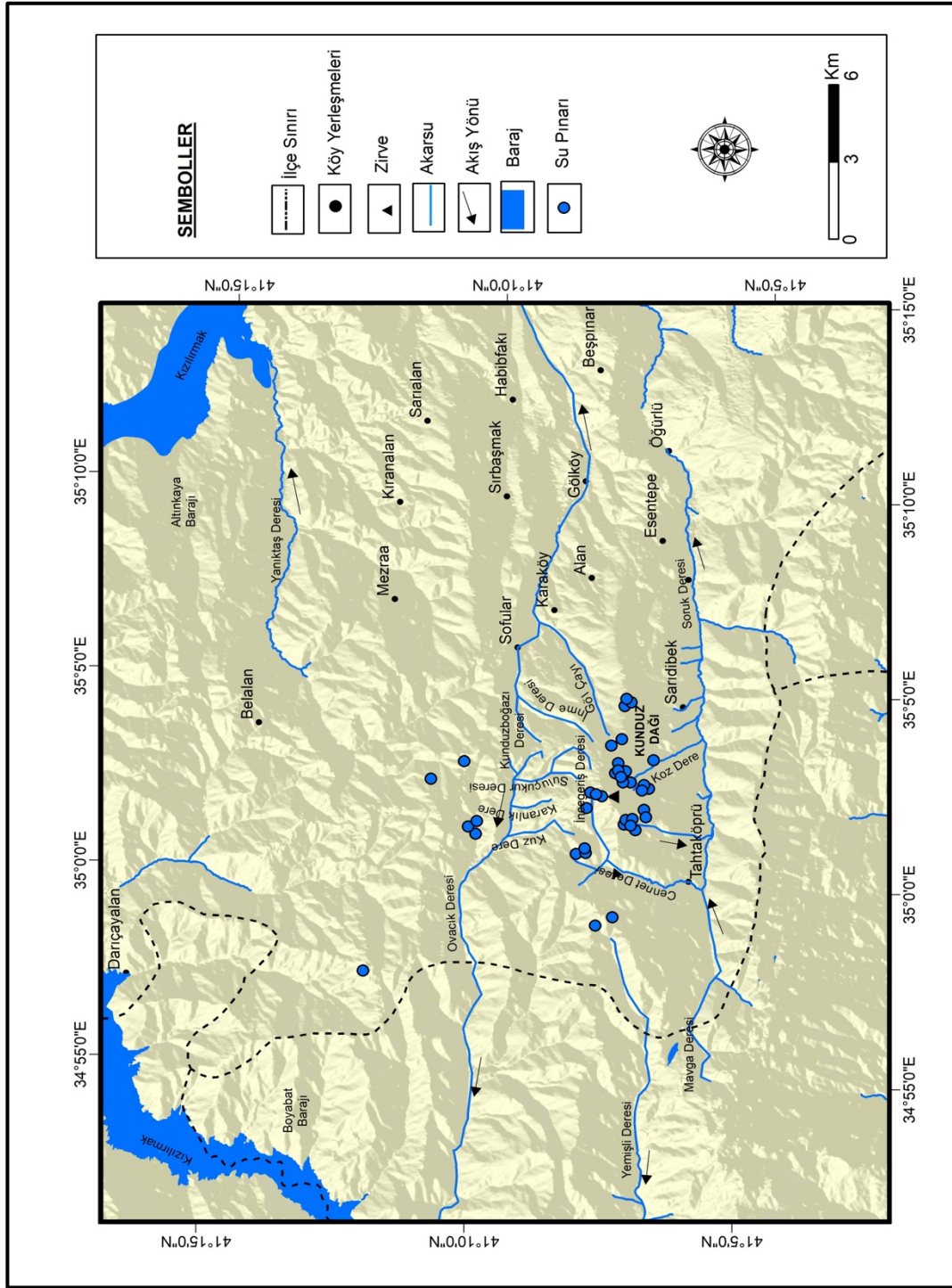
Kaynak. MGM Vezirköprü Meteoroloji İstasyonu Rasatları (1977- 1994)

Sisli günler görüş mesafesinin 1 km'nin altına düştüğü günler olarak kabul edilir (Dönmez, 1979: 151). Sahada yıllık ortalama toplam sisli gün sayısı 13.5'tir. Kış mevsiminde sisli günler daha fazla görülür. Bu mevsimde ortalama 11,3 gün sisli geçer. Ortalama sisli günlerin en fazla görüldüğü ay kasımdır (4.3). Yaz aylarında sisli gün görülmez (Tablo 2.10). Yaz mevsimindeki genel atmosfer şartları ve termik özellikler sis oluşumunu minimum seviyeye indirir (Erinç, 1996: 351). İlkbahar mevsimindeki sisler yaylalardaki çayır ve otlakların su ihtiyacının bir kısmını karşılar. Sisli günlerde yayla yollarında ulaşım aksar.

2.4. Hidrografya

Çalışma sahası akarsu ve kaynak suları bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. İrili ufaklı çok sayıda akarsu sahayı drene ederek Kızılırmak' a karışır. Akarsular Kızılırmak tarafından drene edilmektedir. Dağın kuzeydoğusunda Altinkaya Barajı, batısında ise Boyabat Barajı yer alır. Başlıca akarsular; Soruk Çayı (Kürtler Çayı), Ovacık Deresi ve Göl Çayı'dır (Şekil 2.13). Bir sahada yağış etkinliği ne kadar fazla ise akarsu ağı da o derece sıktır. Akarsu ağı ne kadar sık ise akarsuların yeryüzünü şekillendirme etkisi de o kadar fazla olur (Erinç, 2012: 380). Çalışma sahasının akarsu ağı üzerinde tektonik olaylar etkilidir. Akarsular, fayların genel doğrultusuna uygun bir biçimde şekillenmiştir. Dağın güneyinden geçen Soruk Çayı, Kızılırmak Fayı ile kuzeyinden geçen Ovacık Deresi Zeytin Fayı ile paralel doğrultudadır.

Soruk Çayı, Kunduz Dağı'nın batısında yer alan Çal Dağı'ndan kaynağını alır. Yaklaşık 23 km doğu yönünde akar. Tahtaköprü, Sarıdibek, Alanşeyhi ve Öğürlü köyünden geçer. 3 km kuzeydoğu yönünde, daha sonra 4,5 km kadar doğu-batı yönünde akar. Buradan itibaren bir dirsek yapar ve 14 km kuzeydoğu yönünde bir hat boyunca uzanır. Saraylı köyü dolaylarında Altinkaya Baraj Gölü'ne kavuşur (Şahin, 1997: 225). Sarıdibek köyünden geçen Kozdere (Kozkoğun Dere) ve Tahtaköprü köyünden geçen Cennet Deresi (Kürt Deresi) Soruk Çayı'nın kollarını oluşturur (Şekil 2.13- 2.14). Akarsu her mevsim yatağında su bulundurmaktadır. Mevsimsel seviye değişiklikleri görülmektedir. İlkbaharda artan yağış ve kar erimelerine bağlı su seviyesi yükselmektedir. Sonbaharda su seviyesi düşmektedir. Yıl içinde ve yıldan yıla değişen akım özelliklerine bağlı olarak düzensiz rejimli akarsu özelliği göstermektedir (Şahin, 1994: 38). Sahada fay kontrollü dandritik bir akarsu drenaj tipi vardır.



Şekil 2.13. Çalışma sahasının hidrografi haritası

Kunduz Dağı'ndan kaynağını alan bir diğer akarsu Ovacık Deresi'dir. Batıya doğru akar ve Çorum sınırları içerisine girdikten sonra Yukarı Zeytin köyü civarında Boyabat Baraj Gölü'ne sularını boşaltır (Şekil 2.13). Kunduz Kamp Alanı'nın içinden geçmektedir. Kuz Dere, Karanlık Dere, Suluçukur Dere, İncegeriş Dere ve Kunduzboğazı Dere kollarını oluşturur. Göl Çayı kaynağını Kunduz Dağı'nın doğu

yamaçlarından alır. Gölköy yakınlarında alüvyal tabanlı bir vadi oluşturur. Beşpınar köyünden itibaren kuzeydoğu yönünde akar. Saraylı köyü yakınlarında Altinkaya Baraj Gölü'ne sularını döker (Gül, 2015: 60). Dağlık kütleinin doğusunda yer alan İnme Deresi, Göl Çayı'nın kolunu oluşturur (Şekil 2.13).



Şekil 2.14. Soruk Çayı'ndan bir görünüm

Karalar yüzeyine düşen yağışların bir kısmı yeraltına sızar. Yerin farklı derinliklerinde yer alan geçirimli kayaların boşluklarını doldurarak yeraltı suyunu oluşturur (Hoşgören, 2015: 2). Yeraltı suyunun miktarı, coğrafi dağılışı ve diğer özellikleri farklı etkenlere bağlıdır. Bu etkenler içerisinde iklim koşulları ve kayaç yapısı belirleyicidir (Erinç, 2012: 82). Çalışma sahası kaynak suyu bakımından zengindir. Dağın güney yamaçlarında vadilerin yukarı kısımlarında Alan, Mustafakökü, Soğucak, Fındıklı, Yukarı ve Aşağı Çukuralan Yaylası'nda çok yaygındır. Yayla yerleşmeleri ile kaynak suları paralellik gösterir. Bazı yaylalarda açılan kuyulardan su temin edilir.

Yayla yerleşmelerinde su sıkıntısı yaşanmamaktadır. Su kaynaklarından evsel kullanımda ve hayvancılık faaliyetlerinde faydalanılmaktadır. Su kaynaklarının varlığı yayla yerleşmelerinin yer seçimi ve kuruluşunda belirleyici olmuştur. Kirazlı, Sorkun, Akpınar ve Ovacık Yaylası Ovacık Deresi üzerinde kurulmuştur. Mavga Yaylası ise Mavga Deresi'nin oluşturduğu yayvan vadinin iki yamacı boyunca uzanmaktadır. Çukuralan Yaylası, Ovacık Deresi'nin bir kolu olan Kuz Deresi'nin kaynağını aldığı

yeredir. Kunduz Boğazı Yaylası, Kunduz Boğazı Deresi'nin kaynağını aldığı yerde yer almaktadır. Sarıçiçek Yaylası Değirmen Dere'nin yakınında, Arkaalan Yaylası Zeytin Deresi'nin bir kolu olan Yemişli Dere'nin kaynak kısmında kurulmuştur. Karaköy Yaylası ise İncegeriş Deresi yakınında yer seçimi yapmıştır.

2.5. Toprak

Bir sahanın toprak özellikleri jeoloji, eğim, iklim, bitki örtüsü ve dış kuvvetlerin ortak etkileri sonucunda şekillenmektedir. Toprak, tüm canlılar için besin ve yaşam olanakları sağlaması bakımından önemlidir. Kırsalda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler doğrudan veya dolaylı olarak toprağın kontrolü altındadır. Tarımsal faaliyetlerin temel ekonomik dayanağı ve çiftçilerin en önemli sermayesidir (Doğanay, 2007: 34). Bu nedenle yaylacılık çalışmalarında değinilmesi gereken konulardan biri de sahanın toprak özellikleridir.

Kunduz Dağı boyunca artan yükselti ve yağış ile birlikte azalan sıcaklık değerleri dikey yönde farklı toprak tiplerinin meydana gelmesine neden olmuştur. Başta kahverengi orman toprakları olmak üzere, gri-kahverengi podsol topraklar ve kestane renkli topraklar sahada hakimdir (Özen ve Kılınç, 2002: 372). Yaylalardan uzaklaştıkça dağların etek kısımlarında kolüvyal topraklar ve akarsu yatakları boyunca alüvyal topraklar vardır (Şekil 2.15). Arazi kabiliyet sınıfına göre VI. ve VII. sınıf topraklar geniş alan kaplar. VI. sınıf araziler orman ve mera alanlarına, VII. sınıf araziler ise ormanlara karşılık gelmektedir (Samsun İli Tarım Master Planı, 2011: 108). Çoğunlukla ot topluluklarından oluşan yüksek dağ çayır toprakları orman sınırının üstünde yer alır. Bu sahalarda tarım topraklarının azalmasına bağlı olarak yaylacılık faaliyetleri belirgin bir şekilde kendini gösterir.

Sahada kahverengi orman toprakları yaygındır. Bu topraklar Paleozoik yaşlı metamorfik serilerin üzerinde, dağlık arazilerde ve orman örtüsü altında gelişme fırsatı bulmuştur (Özyavuz, 2011: 45). Üst kısım organik madde bakımından zengindir. Yağışın etkisiyle yıkanan bu topraklar, kireç bakımından fakirleşir. Üst tabaka kalın ve koyu renkli, taneli yapıdadır (Şahin, 1994: 44). Bu topraklarda genellikle kışın yapraklarını döken kayın, kestane, meşe ve ıhlamur gibi geniş yapraklı türler yaygındır (Atalay, 2011a: 396). Tarımsal faaliyetler sınırlı fakat hayvancılık faaliyetleri yaygındır. Bu topraklar Sırbaşmak, Gölköy ve Alanşeyhi köyünde geniş alan kaplamaktadır. Tahtaköprü köyünün batısı, Karaköy ve Sofular köyünün doğusu,

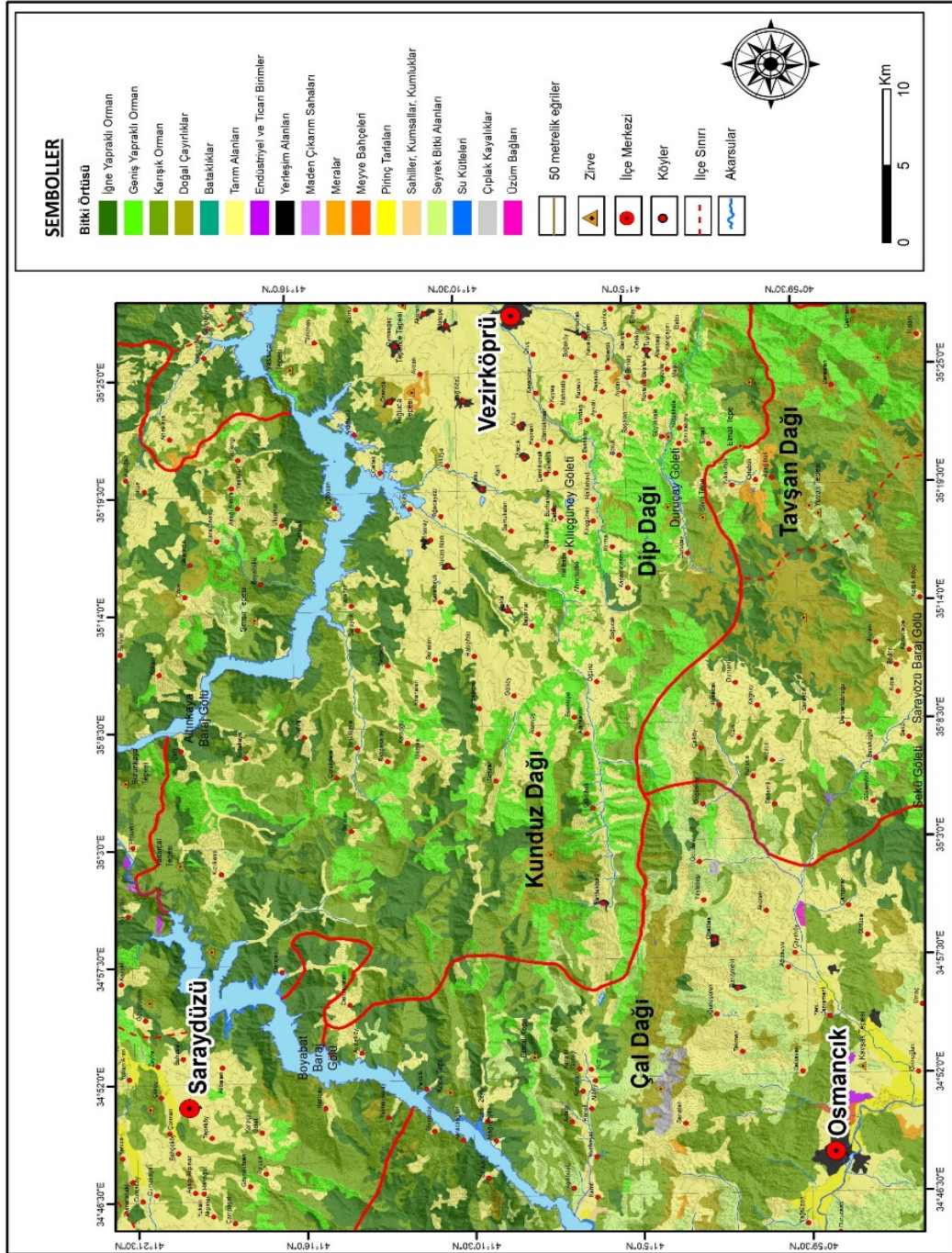
Araştırma alanında bir diğer geniş alan kaplayan toprak grubu gri kahverengi podzol topraklardır. Soğuk ve nemli bölgelerin karakteristik topraklarıdır. Genellikle iğne yapraklı ormanların altında parçalar halinde bulunurlar (Ekinci vd., 2018: 217). Kül rengi topraklardır. Bu topraklar verimsiz ve hafif derecede asit karakterlidir (Weil and Brady, 2017: 136). Yıkanmanın etkisiyle besin maddeleri bakımından fakir durumdadırlar (Atalay, 2011a: 154). Bu nedenle tarımsal faaliyetler için uygun değildirler. Ancak uygun şekilde gübrelendikleri zaman verimli hale gelebilirler (Ergene, 1972: 90). Düşük buharlaşma nedeniyle bu toprakların toprak suyu zengindir. Buna bağlı olarak toprakların önemli bir kısmı otlak olarak değerlendirilmektedir. Verim bakımından düşük olan bu topraklar Tahtaköprü, Sarıdibek, Sofular ve Karaköy'ün batısında geniş alan kaplamaktadır. Mezraa köyü çevresinde ve Beşpınar köyü yakınlarında sınırlı sahalarda görülmektedirler (<https://tad.tarim.gov.tr>).

Sahada kolüvyal topraklar, çok az bir alan kaplamaktadır. Genellikle yamaçlardan aşınan malzemenin hemen etekte birikmesiyle meydana gelmişlerdir. Eğimin arttığı yerlerde aşınan toprak, ince bir tabaka halinde kalmıştır. Eğimin azaldığı yamaç eteklerinde ise iri taneli kolüvyal topraklar bulunur. Katmanları gelişmemiş, tarımsal verim düşük, derin ve geçirimli topraklardır (Şahin, vd., 2005: 186). Genellikle çakıl ve kum boyutundaki malzemelerden ibarettir. İri taneli bir görünüme sahiptirler. Sarıdibek köyü doğusunda dar bir alanda, Alanşeyhi kuzeyinde, Gölköy güneyinde görülür. Aşağıınarlı ve Yukarıınarlı köyü civarında Soruk ve Göl Çayı'nın vadi yamaçlarının alçak kesimlerinde ve vadi ağızlarında bulunmaktadır (Şahin, 1997: 300).

Alüvyal topraklar ise akarsu yatakları boyunca yayılış göstermektedir. Bu topraklarda katmanlaşma görülmez. Genellikle birikme alanlarında oluşurlar. 1. sınıf arazilere karşılık gelen bu topraklar bitki besin maddesi bakımından zengindir. Drenajı kuvvetli, derin ve geçirimli topraklardır. İçeriğinde bulunan kum, kil ve çakıl sayesinde bu topraklar kolay işlenebilir durumdadır (Şahin, vd., 2005: 186). Soruk vadisi boyunca uzanan bu topraklar tarımsal faaliyetlere elverişlidir. Bu nedenle bu köylerde yoğun yerleşme ve nüfus oluşmuştur. Bu durum tarım alanı ve otlak yetersizliğini ortaya çıkarmış ve yayla göçünü zorunlu hale getirmiştir.

2.6. Bitki Örtüsü

Kunduz Dağı üzerindeki yaylaları çekici kılan faktörlerin başında bitki örtüsü özellikleri gelmektedir. Saha geniş otlak alanlar ve yoğun ormanlarla kaplıdır. Yayla nüfusunun, hayvan sayısının, üretilen ürünlerin miktar ve kalitesinin tespit edilmesinde bitki örtüsü belirleyici faktördür. Çünkü yaylalara yapılan göçün temel amacı, hayvancılık faaliyetlerine uygun otsu bitki örtüsünden faydalanabilmektir.



Şekil 2.16. Çalışma sahasının bitki örtüsü haritası (Kaynak. Tarım ve Orman Bakanlığı)

Araştırma sahasının bitki örtüsü, Davis'in oluşturmuş olduğu kareleme sistemine göre A5 karesi içinde yer almaktadır (Davis, 2000). Saha, Holoarktik flora alemi içinde Avrupa Sibiryaya Fitocoğrafik Bölgesi'ne dahil olup, Türkiye'nin bitki bölgesi ayırımında Öksin alt flora bölgesi içindedir. Öksin alt flora bölgesinde iğne yapraklılar ile geniş yapraklı ağaçlar karışık halde bulunur (Avcı, 2014: 232). İğne yapraklılar yüksek kesimlerde yoğunlaşmaktadır. Bu iki ağaç grubu Kunduz Dağı'nın hakim vejetasyonudur. İkinci vejetasyon ise ormanların hemen üzerinde dağlık kütlenin yüksek kesimlerinde yer alan çayırlardır (Şekil 2.16).

Yörenin ormanlarını kızılçam (*Pinus brutia*), doğu kayını (*Fagus orientalis*), uludağ göknarı (*Abies bornmulleriana*), karaçam (*Pinus nigra*), saçlı meşe (*Quercus cerris*), sarıçam (*Pinus sylvestris*), adi gürgen (*Carpinus*), ve boylu ardıç (*Juniperus excelsa*) gibi türler oluşturmaktadır (Gülsoy, vd. 2016: 283). Bunların başlıcaları; doğu kayını (*Fagus orientalis*) ve sarıçam (*Pinus sylvestris*) ormanlarıdır. Bu iki tür 1100-1500 m arasında bir arada yayılış gösterirler. Sarıçam Kunduz ormanlarında saf topluluklar halindedir (Kararer, 2014: 219). Soruk vadisi boyunca ve geyik üretme çiftliği etrafında yoğundur (Şekil 2.17). Yangın gözetleme kulesinin kuzeybatı yamaçlarında doğu kayını (*Fagus orientalis*) yayılış göstermektedir (Özen ve Kılınç, 2002: 373). Yükselti arttıkça sıcaklığın düşmesi ve yağış miktarının artmasıyla kayın ağaçlarının arasına sarıçamlar karışır.



Şekil 2.17. Kunduz Dağı sarıçam ormanlarından bir görünüm

Özen ve Kılınç iklim ve yükseltiye bağlı olarak bitki örtüsünde oluşan kademelenmeyi beş grupta açıklamıştır (Özen ve Kılınç, 2002: 383). Bunlar:

400-600 metre arası yükseltide saçlı meşe (*Quercus cerris*), doğu gürgeni (*Carpinus orientalis*) ve karaçam (*Pinus nigra*) bulunmaktadır. 600-1150 metre arası yükseltide karaçam (*Pinus nigra*) ve saçlı meşe (*Quercus cerris*) bulunmaktadır. 900-1050 metre arası yükseltide saçlı meşe (*Quercus cerris*) ve doğu gürgeni (*Carpinus orientalis*) yayılış göstermektedir. 1000-1500 metre arası yükseltide sarıçam (*Pinus sylvestris*) ve doğu kayını (*Fagus orientalis*) yer almaktadır. 1450-1740 metre arası yükseltide ise doğu kayını (*Fagus orientalis*) görülmektedir (Özen ve Kılınç, 2002: 383).

Sahanın orman formasyonu topoğrafya koşullarının iklim üzerindeki etkilerinden dolayı nemli ve kuru ormanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Kuzeye bakan yamaçların alt kesimlerinde kayın (*Fagus*), kestane (*Castanea*), ıhlamur (*Tilia*) ve meşe (*Quercus*) gibi geniş yapraklı ormanlar, daha yüksek kesimlerde ise göknar (*Abies*), karaçam (*Pinus nigra*), sarıçam (*Pinus sylvestris*) gibi iğne yapraklı ormanlar yayılış göstermektedir. Güney yamaçlarda meşe (*Quercus*), karaçam (*Pinus nigra*) ve kızılçamların (*Pinus brutia*) oluşturduğu kuru ormanlar bulunmaktadır (Gül, 2015: 58). Nemli ormanların yayılış sahası dağın kuzeye bakan yüzeyidir. Karadeniz ikliminin bozuk da olsa hissedildiği kuzey yamaçlarda ormanlar daha sık ve orman altı örtüsü gürdür. Güney yamaçlarda ise karasal iklime daha yakın olmasından dolayı ormanlar seyrek ve orman altı örtüsü cılızdır.

Güneye bakan yamaçların yüksek kesimlerinde bulunan ormanlık alanlar yükselti azaldıkça ortadan kalkmaktadır. Bu durum, yamaç eteğinde yer alan Sarıdibek ve Tahtaköprü gibi yoğun nüfuslu yerleşmelerin ormanları tahrip etmesinin bir sonucudur. Yayla yerleşmelerine yaklaştıkça da beşeri etkiye bağlı olarak orman topluluklarında bozulmalar ve seyrekleşmeler dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ormanlardan hayvanların otlatılmasında, yakacak ve yapacak elde edilmesinde çok büyük oranda faydalanılmasıdır. Birçok sahada orman gençleştirme çalışmaları yürütülmektedir. Gençleştirme sahaları, çoğu kayın olmak üzere sarıçam ağaçlarından oluşmaktadır (Şekil 2.18).



Şekil 2.18. Aşağı Çukuralan Yaylası sarıçam orman gençleştirme sahası

Ormanaltı bitki örtüsü bodur ağaçlardan ve ot topluluklarından oluşmaktadır. Sarıçamların çalı katında ardıç (*Juniperus*), kuzukulağı (*Rumex acetosella*), muşmula (*Mespilus germanica*); karaçam türlerinin çalı katında laden (*Labdanum*); kızılçam altında ise akçakesme (*Phillyrea*) görülmektedir (Şekil 2.19). Geniş yapraklı ormanların altında kızılçık (*Cornus mas*), kuşburnu (*Rosa canina*), alıç (*Crataegus*) ve üvez türleri (*Sorbus domestica*) hakimdir (Şekil 2.20). Ot katında ise iğne yapraklı ormanların altında kaplan otu (*Tigris herba*), eğrelti (*Fern*), daha alçak seviyelerde ise tırfıl (*Locustarum*), üçgül (*Trifolium gramen*), çamaltı (*Abiete*), kösgüç (*Kosguc gramen*), asfalt otu (*Bitumen herba*), pembe pireotu (*Rosea pyrethrum*), geniş yapraklılar içinde orman gülü (*Rhododendron*) ve koşkoz (*Kosher*) gibi otsu türler yayılış göstermektedirler (İğci ve Kıvrak, 2008: 65) (Şekil 2.21). Yangın gözetleme kulesinin kuzeybatı yamaçlarında orman iplikçiği (*Silva filum*), Geyik üretme çiftliği etrafında sırimbağı (*Amentum*) topluluklarına rastlanmaktadır (Özen ve Kılınç, 2002: 373) (Şekil 2.22). Kayın, kızılçam, karaçam ve sarıçam ormanlarının tahribatı sonucunda alpin bölgelerde alpinik step meydana gelmiştir. Kar dikenini bu vejetasyonda görülmektedir (Karaer, 2014: 220).



Şekil 2.19. Mavga Yaylası'nda laden bitkisi



Şekil 2.20. Soğucak Yaylası'nda kuşburnu bitkisi



Şekil 2.21. Fındıklı Yaylası'nda eğrelti otu



Şekil 2.22. A. Çukuralan Yaylası'nda orman iplikçiği

Sahanın ot formasyonunu geven (*Tranquillitas*), papatya (*Primula*), gelincik (*Papaver*), kekik (*Thymum*), tespih otu (*Rosarium graminis*) ve ebegümeci (*Hibiscus*) oluşturmaktadır (Gül, 2015: 58). Yükseklerle çıkıldıkça sıcaklık ve nemlilik şartlarının değişmesiyle otsu türler ve çayırlar için uygun ekolojik şartlar oluşmaktadır (Şekil 2.23). Bu ekolojik şartlara bağlı olarak oluşan kısa boylu bitkilerin hakim olduğu, genellikle otlatılarak değerlendirilen alanlara mera denilmektedir (Çaçan ve Yüksel, 2016: 522). Hayvancılık faaliyetleri için bol ve ucuz yem kaynağı olan meralarda beslenen hayvanlardan elde edilen ürünler ahırda beslenenlere göre daha lezzetlidir. Mavga Yaylası'nda yaşayanların ifade ettiğine göre, en yaygın otsu tür olan kekiğin süte kattığı lezzet dolayısıyla hayvancılık faaliyetlerinde önemli bir yeri vardır. Meralar, kırsal kalkınma, sürdürülebilirlik ve ekolojik dengenin korunması açısından büyük bir öneme sahiptir.



Şekil 2.23. Ovacık Yaylası'nda meralardan bir görünüm

Kunduz Dağı üzerinde bitki örtüsü tahribatı söz konusudur. Orman formasyonlarının tahrip edilmesinde yerleşme yeri açma, mera alanı açmak, mesken malzemesi ve yakacak temini gibi beşeri faktörler etkilidir. Ayrıca ormanlık alanlar gününbirlik piknik, kampçılık, fotoğrafçılık ve doğa yürüyüşü bakımından ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir. Sağlık turizmi açısından da Kunduz ormanlarının önemi büyüktür. Temiz havasından dolayı Kunduz rekreasyon alanı ve yakın çevresinde insanlar çadırlarda konaklamakta ve şifa aramaktadır. Bütün bu aktiviteler sürdürülebilirlik esas alınmadan yürütüldüğünde tahribatın birer parçası haline gelmektedir. Son yıllarda yaylalarda meydana gelen hızlı ve düzensiz yapılaşma da ormanların tahribatında etkilidir.

Meralarda taşıma kapasitesi üzerinde hayvan otlatılmakta ve bir otlatma düzeni uygulanmamaktadır. Meraların otlatma potansiyelleri her geçen gün azalmaktadır. Aşırı ve kontrolsüz otlatma sonucunda doğal vejetasyon dengesi bozulmaktadır. Böylece araziden verimli bir şekilde yararlanılamamaktadır. Ayrıca yayla yerleşmelerinin dağınık olması da orman ve mera alanlarının tahribatı üzerinde etkili olmuştur. Sürdürülebilirlik ve koruma kullanma dengesi gözetilmeden yaylaları kullananların sayısının artması bu tahribatın daha da tehlikeli olmasına neden olacaktır. Bütün bu faktörler dağlık alanlarda doğal ekosistemin tahrip edilmesine yol açmaktadır.

3.YAYLALARIN BEŞERİ ve EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

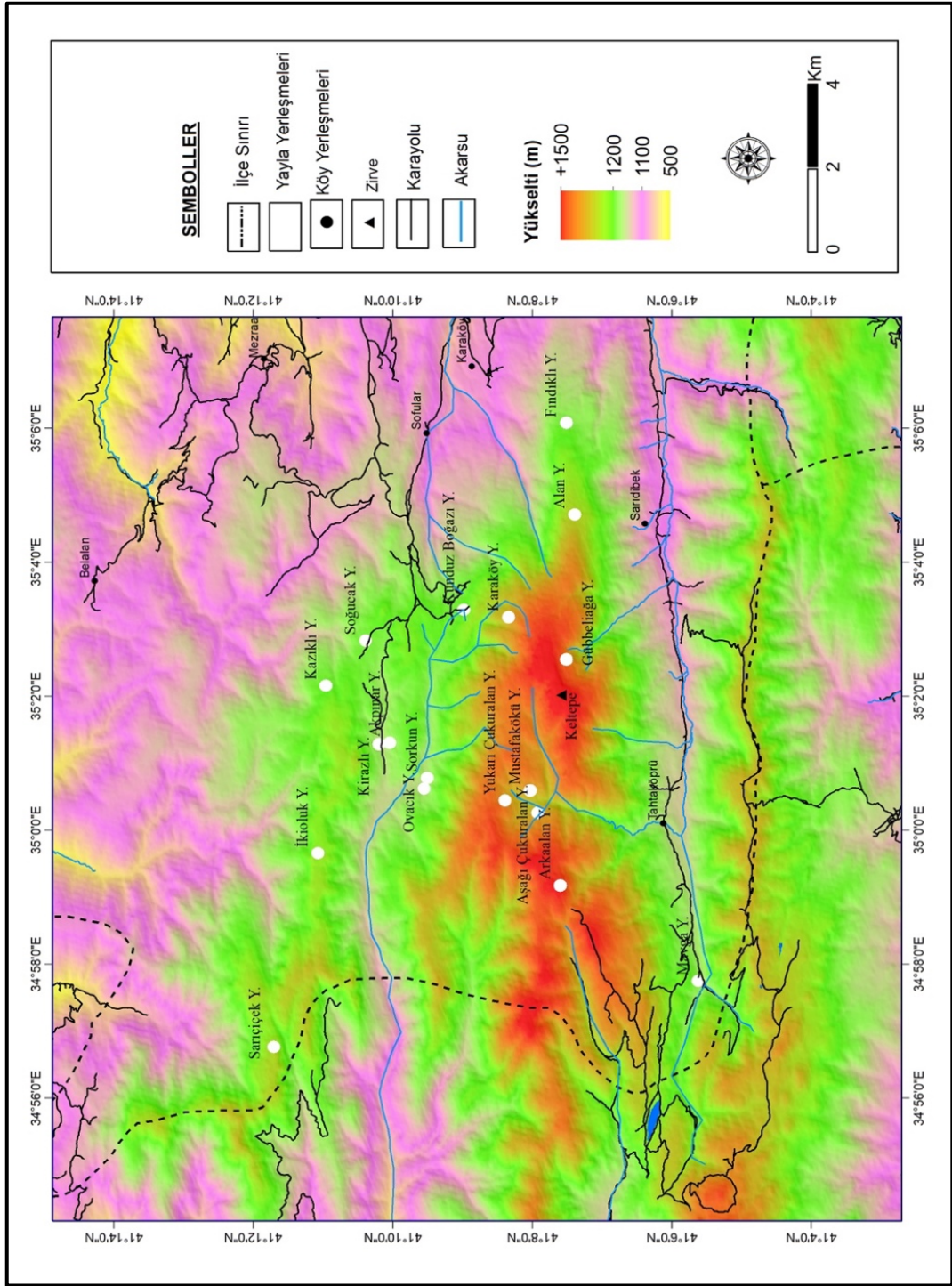
3.1. Yaylalar ve Genel Özellikleri

Kunduz Dağı üzerinde ikinci bir geçim sahası ve yazlık yaşam alanı olarak yoğun yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü 18 yayla yerleşmesi tespit edilmiştir. Bu yaylalar Akpınar, Alan, Arkaalan, Aşağı Çukuralan, Fındıklı, Gübbeliğa, İkioluk, Karaköy, Kazıklı, Kirazlı, Kunduz Boğazı, Mavga, Mustafakökü, Ovacık, Sarıçiçek, Soğucak, Sorkun ve Yukarı Çukuralan Yaylası'dır (Şekil 3.1). Alan, Alanşeyhi, Darıçayalan, Özesentepe, Gölköy, Karaköy, Kıranalan, Sarıalan, Sarıdibek, Sofular, Susuz ve Tahtaköprü köy yerleşmeleri bu yaylalarda yaylacılık faaliyetlerini yürütmektedir. Yaylaların alanı, yükseltisi, daimi yerleşmelere olan uzaklığı, hayvan sayısı, nüfusu ve geliri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar üzerinde doğal ve beşeri faktörler etkilidir.

Yaylalar farklı yükselti kademelerinde yer alır. Yayla yerleşmelerinin ortalama yükseltisi 1300-1400 metre aralığındadır. 1100-1200 metre yayla yerleşmelerinin görüldüğü en düşük yükselti kuşağıdır. Bu kuşakta Kirazlı (1100 m), Akpınar (1150 m), Ovacık (1160 m), Sorkun (1172 m) ve Mavga Yaylası (1200 m) bulunmaktadır. 1201-1500 metre kuşağında 6 yayla yerleşmesi vardır. 1500 metrenin üzerinde bulunan yayla yerleşmeleri ise, Arkaalan (1600 m), Mustafakökü (1550 m), Sarıçiçek (1600 m), Karaköy (1570 m), Gübbeliğa (1550 m), Aşağı (1530 m) ve Yukarı Çukuralan (1600 m) Yaylası'dır (Şekil 3.1-3.2).



Şekil 3.1. Yukarı Çukuralan Yaylası'nın uzaktan görünümü



Şekil 3.2. Yaylaların yükselti gruplarına göre dağılışı haritası

Yüzölçümü bakımından en geniş alana sahip olan yaylalar sırasıyla; Alan, Kırızlı, Mavga, Sarıçiçek, Karaköy ve Soğucak Yaylası'dır. Gubbeliğa, Mustafakökü, Sorkun, Kunduz Boğazı ve Fındıklı Yaylası yüzölçümünün diğerlerine göre daha az olduğu yayla yerleşmeleridir (Tablo 3.1).

Yaylaların kullanım süreleri birbirinden farklıdır. Genellikle Mayıs ayının ikinci haftası ile Eylül ayının son haftası arasında kapsamaktadır. Alçak yaylalar daimi yerleşmelere yakın mesafede bulunduğu için yayla kullanım süreleri yüksekte bulunan yaylalara göre daha uzundur. Yaylaların kullanım süreleri üzerinde yükseltiye bağlı olarak değişen sıcaklık koşulları belirleyici etkindir.

Tablo 3.1. Yayla Yerleşmelerinin Yükseltisi, Yüzölçümü, Bağlı Olduğu Köy ve Köye Uzaklığı

Yayla Adı	Yükselti (m)	Yüzölçümü (ha)	Bağlı Olduğu Köy	Köye Uzaklık (km)
Mavga Yaylası	1200	50		4
Mustafaközü Yaylası	1550	10		15
Aşağı Çukuralan Yaylası	1530	30	Tahtaköprü	24
Yukarı Çukuralan Yaylası	1600	35		26
Arkaalan Yaylası	1600	15		27
Sarıçiçek Yaylası	1600	50	Darıçayalan	10
İkioluk Yaylası	1383	18	Susuz	15
Kirazlı Yaylası	1100	54		19
Akpınar Yaylası	1150	23	Sofular	17
Sorkun Yaylası	1172	12		16
Soğucak Yaylası	1270	47		14
Kunduz Boğazı Yaylası	1320	12	Gölköy	14
Ovacık Yaylası	1160	13	Sarıalan	20
Alan Yaylası	1440	60	Alan	15
Karaköy Yaylası	1570	48	Karaköy	14
Kazıklı Yaylası	1280	32	Kıranalan	17
Fındıklı Yaylası	1250	15	Özesentepe	12
			Alanşeyhi	10
Gübbeliğa Yaylası	1550	9	Sarıdibek	20

Kaynak. Tarım ve Orman Bakanlığı Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü,
Vezirköprü Orman İşletme Müdürlüğü

Yörenin yaşlı nüfusu ile yapılan mülakatlara göre, 100 yıldan uzun süredir sahada yaylacılık faaliyetleri yürütülmektedir. Yayla yerleşmeleri hazine arazisidir. Kullanım hakkı bağlı buldukları köye aittir. Kullanım durumuna göre bir köy birden fazla yaylaya sahip olabilir. Örneğin; Tahtaköprü köyü sakinleri beş ayrı yaylaya çıkmaktadır. Aynı zamanda tek bir yayladan iki farklı köy de faydalanabilir. Örneğin;

Fındıklı Yaylası hem Özesentepe hem de Alanşeyhi köyü tarafından kullanılmaktadır. Temmuz ve ağustos aylarında yaylalarda yapılan mülakatlardan elde edilen ortalama verilere göre Mavga (200 kişi), Kunduz Boğazı (120 kişi), Soğucak (100 kişi) ve Alan Yaylaları (100 kişi) en kalabalık nüfuslu yaylalar olarak tespit edilmiştir. Yaylacılar genel olarak yaşlılardan oluşmaktadır. Yaylaların büyük çoğunluğu için hayvancılık faaliyeti önem arz etmektedir.



Şekil 3.3. Kunduz Boğazı Yaylası'ndan bir görünüm

Kanalizasyon hattı bulunmadığından yayla evlerinin bir kısmı kirli su gideri için evin yakınında 5 ile 7 metre arasında değişen derin ve geniş çukurlar açmıştır. Mavga Yaylası'na yakın zamanda elektrik hizmeti gelmiştir. Diğer yaylalarda elektrik hizmeti yoktur. Meskenler elektrik ihtiyacını evlerin çatılarına yerleştirdikleri güneş panellerinden karşılamaktadır. Hanenin maddi durumuna göre değişen büyüklükte güneş panelleri mevcuttur. Elde edilen elektrik aydınlatma, üretilen ürünlerin muhafaza edilmesi, yayık makinesi veya televizyon için kullanılmaktadır. Evlerde kullanılan su gerek tankerlerle gerekse kaynak sularından insanların kendi imkanları ile evlerine şebeke çekmesi yoluyla temin edilmektedir. Yaylacılık, saha için ekonomik amaçlı olmasının yanı sıra geçmişten gelen bir gelenek olarak da sürdürülmektedir.

3.2. Mülkiyet

Yaylaların mülkiyet durumu, yaylalardan yararlanma hakkı ve şekli kanunlarla belirlenmiştir (Somuncu vd., 2012: 28). 1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu'nun 4. maddesine göre; “Mera, yaylak ve kışlakların kullanma hakkı bir veya birden çok köy veya belediyeye aittir. Bu yerler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Mera, yaylak ve kışlaklar özel mülkiyete geçirilemez. Ancak, kullanım hakkı kiralanabilir. Kiralama ilkeleri yönetmelikle belirlenir.” şeklinde ifade edilmiştir. Aynı kanununun 19. maddesinde “Muhtarlar ve belediye başkanları, mera, yaylak ve kışlakların sınır işaretlerinin korunmasından ve ayrıca tahsis amacına göre en iyi şekilde kullanılmasının sağlanmasından sorumludur.” hükmü yer almıştır. 20. maddesi ise “Yaylak ve kışlaklarda, 442 sayılı Köy Kanunu’nda öngörülen inşaatlar ile valiliklerden izin alınmak suretiyle imar mevzuatına göre yapılacak kullanma amacına uygun mandıra, suluk, sundurma ve süreklilik göstermeyen barınak ve ağıllar ile Turizm Bakanlığı’nın talebi üzerine turizme açılması uygun görülen bölgelerde ahşap yapılar dışında ev, ahır ve benzeri inşaatlar yapılamaz.” hükmünü içermektedir (30.04.2022, resmigazete.gov.tr). Bu kanun ile mera, yaylak ve kışlakların tespiti, tahsisi, kurallara uygun kullanılması, denetlenmesi, bakım ve ıslah çalışmalarının yürütülmesi ve bu alanların sürdürülebilirliği amaçlanmıştır (Cevher vd., 2008: 2).

Çalışma sahasında bulunan yaylalarda yaşayanların çoğunluğunu yaylanın bağlı olduğu köyde yaşayan nüfus oluşturmaktadır. Tahsis işlemi 4342 sayılı Mera Kanunu’na göre yapılmaktadır. Yaylalar, köylerin ortak malı ve hazine arazisi olup köylerin ortak kullanımına tahsis edilmiştir. Fakat mesken yeri seçimi ve meralardan yararlanma şekli köyde yaşayanlar arasında yazılı olmayan kurallar ile belirlenmektedir.

Yayla evlerinin etrafı tel örgü veya çevreden temin edilen tahta, odun, dal vb. “malzemelerle çevrilidir (Şekil 3.4). Sınır çizmek ve sebze bahçelerini hayvanlardan koruyarak güvenliği sağlamak amaçlanmıştır. Sayfiye amaçlı yaylacılık yapanların evlerinin etrafını geniş bir şekilde tel örgü ile çevirmeleri yaylalarda zaman zaman tartışmalara neden olmaktadır. Otlak ve mera alanları kısıtlandığından bu durum hayvancılıkla uğraşanları rahatsız etmektedir.

Sayfiye amaçlı kullanılan yaylalarda son yıllarda beton mesken sayısı artmıştır. Eski tip yayla evi olanlar ikinci konut olarak betonarme yapılar yapmaktadır. Sayıları

gün geçtikçe artan bu betonarme konutlar Mera Kanunu'na göre kaçak yapılar olarak nitelendirilmektedir. İl Tarım Müdürlüğü'nün bu tecavüzleri tespit etmek amacıyla elde ettiği verilere göre, Kunduz Dağı üzerinde bulunan yaylalarda yaklaşık 212 adet kaçak yapı vardır. Bu yapılar ev, bahçe, çit, ağıl veya sadece temel şeklindedir. Bu yapıların 113 tanesinin hane sahibi belirlenmiştir. 98 tanesinin ise hane sahibi belirlenememiştir (Şekil 3.5). Kanundaki bu yasaklara rağmen kontrol olmadığından yaylalarda yer kapmak, temel atmak, ikinci ve kalıcı konut yapmak için adeta bir yarış söz konusudur.



Şekil 3.4. İkioluk Yaylası'ndan bir görünüm



Şekil 3.5. Alan Yaylası'ndan bir görünüm

Orman alanlarının korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla Orman Kanunu ile orman içinde bulunan yaylak, kışlak ve otlaklarla ilgili olarak sınırlandırmalar getirilmiştir. 2012 tarihli Orman Yasası'nın 13. maddesinde "Devlet ormanları içinde bu ormanların korunması ile ilgili yapılacak bina ve tesisler dışında; hayvanların planlı otlatılmasını sağlayan ve dağılmalarını engelleyen geçici çevirmeler hariç, hayvanların barınmasına mahsus yerler yapılması, tarla açılması, işlenmesi, ekilmesi ve orman içinde yerleşilmesi yasaktır" hükmü yer almıştır (30.04.2022, resmigazete.gov.tr). 17. maddesinde ise, "Devlet ormanlarında 31/12/2011 tarihinden önce toplu yerleşimin bulunduğu; yaylak olarak kullanılan alanlar ile yılın belirli dönemlerinde geleneksel yaylacılık amacıyla kullanılan alanlar Orman Genel Müdürlüğü'nce tespit edilir. Bu alanlardan uygun görülenler Cumhurbaşkanı kararı ile yayla alanı olarak ilan edilir. İlan edilen yayla alanlarında 31/12/2011 tarihinden evvel yapılmış, müsadere kararı bulunanlar da dâhil her türlü bina ve tesis Orman Genel Müdürlüğü sabit kıymetlerine alınır" şeklinde ifade edilmiştir (30.04.2022, resmigazete.gov.tr). Bütün bu düzenlemelere göre, yaylaların

köyde yaşayanların ortak mülkiyetine ait olduğu ve kesinlikle alınıp satılamayacağı belirtilmiştir. Bu alanların mülkiyeti olamaz, kullanım ve yararlanma hakkı olur.

Orman sahası içerisinde bulunan mesken sahipleri, meskenlerinin kapladığı m² karşılığında yıllık kira bedeli ödemektedir. m² 'si 2 TL olmak üzere ödenen yıllık ücretler 65 TL ile 200 TL arasında değişmektedir. Orman arazisi üzerinde yapılan usulsüz yapılar ise, Vezirköprü Orman İşletme Müdürlüğü tarafından tespit edilmektedir. Tespit edilen bu yapıların mahkeme yoluyla yıkım kararı alınmaktadır. 8 Ocak 2020 tarihinde Özesentepe ve Alanşeyhi köyüne ait Fındıklı Yaylası'nda usulsüz yapıldığı tespit edilen 6 tanesi tamamlanmış, 20 tanesi ise temel aşamasında olan 26 adet meskenin yıkımı gerçekleşmiştir (Şekil 3.6).

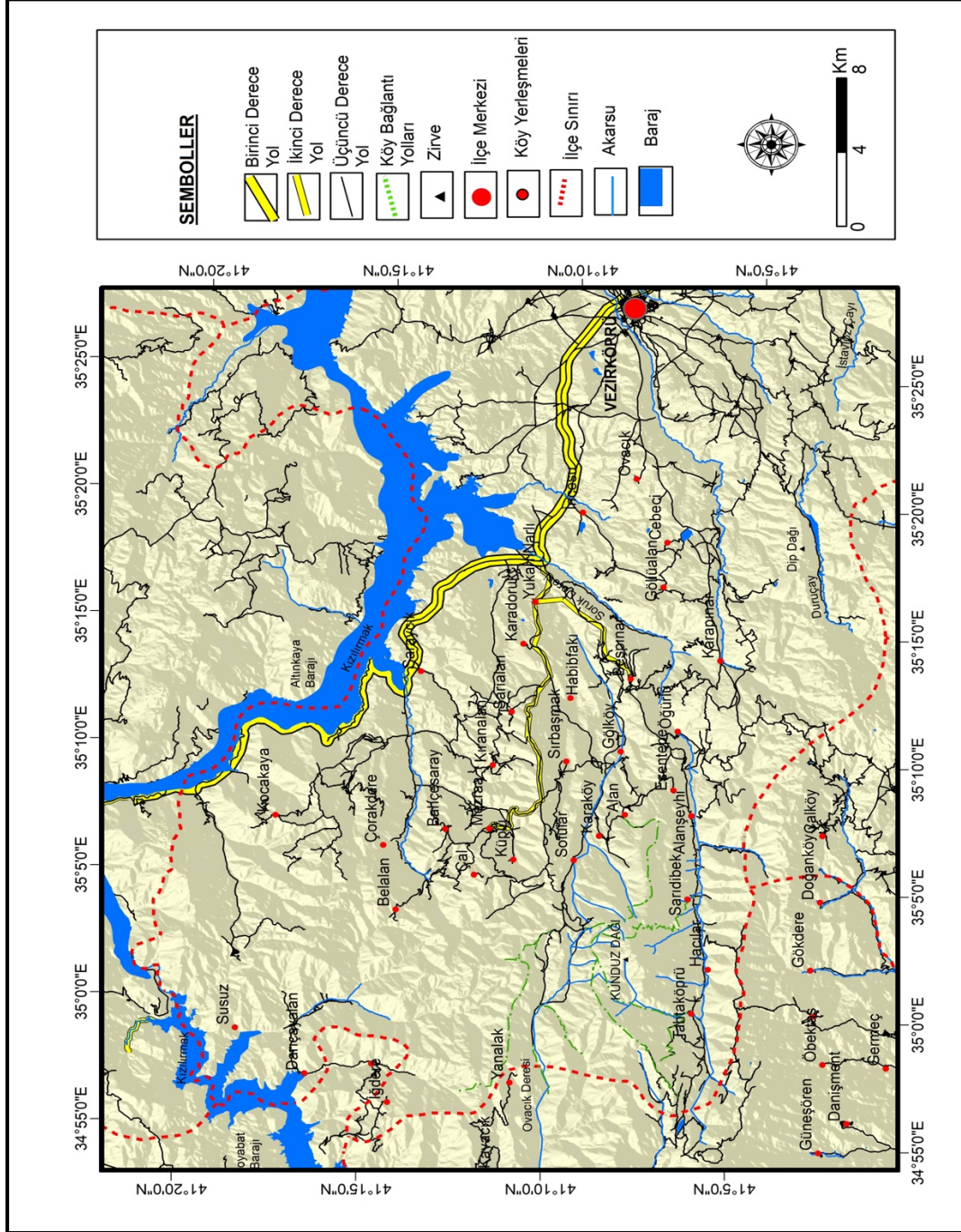


Şekil 3.6. Fındıklı Yaylası'nda yıkılan meskenlerin kalıntıları

İmar Barışından faydalanmak isteyen birçok mesken sahibi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na belirli bir ücret dahilinde başvuru yapmış ve yapı kayıt belgesi talebinde bulunmuştur. İmar Barışı, 31 Aralık 2017 tarihinden önce yapılmış, ruhsatı olmayan ve İmar Kanunu'na uymayan yapıları kapsamaktadır (Uşak ve Yalçın, 2019: 3). İmar Barışı kapsamında mülkiyet hakkı kazanılacağı düşünülmüştür. Fakat bu durum Mera Kanunu'na aykırıdır. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre, yaylalar hazine arazisi olduğu için yapılan başvuruların hiçbirine yapı kayıt belgesi verilmemiştir. Üstelik verilen ücretler yayla sakinlerine geri ödenmemiştir.

3.3. Ulaşım

Vezirköprü idari sınırları içinde yer alan Kunduz Dağı, Samsun il merkezine yaklaşık 166 km uzaklıktadır. Ortalama 2 saat 40 dakika süren bir yola sahiptir. Samsun il merkezinden yola çıkılarak E95 yolu ile Kavak'ı geçtikten sonra D030 Boyabat -Havza Yolu üzerinden Vezirköprü istikametinde devam edilmektedir. Kunduz Dağı, Vezirköprü ilçe merkezine 51 km uzaklıktadır (Şekil 3.7).

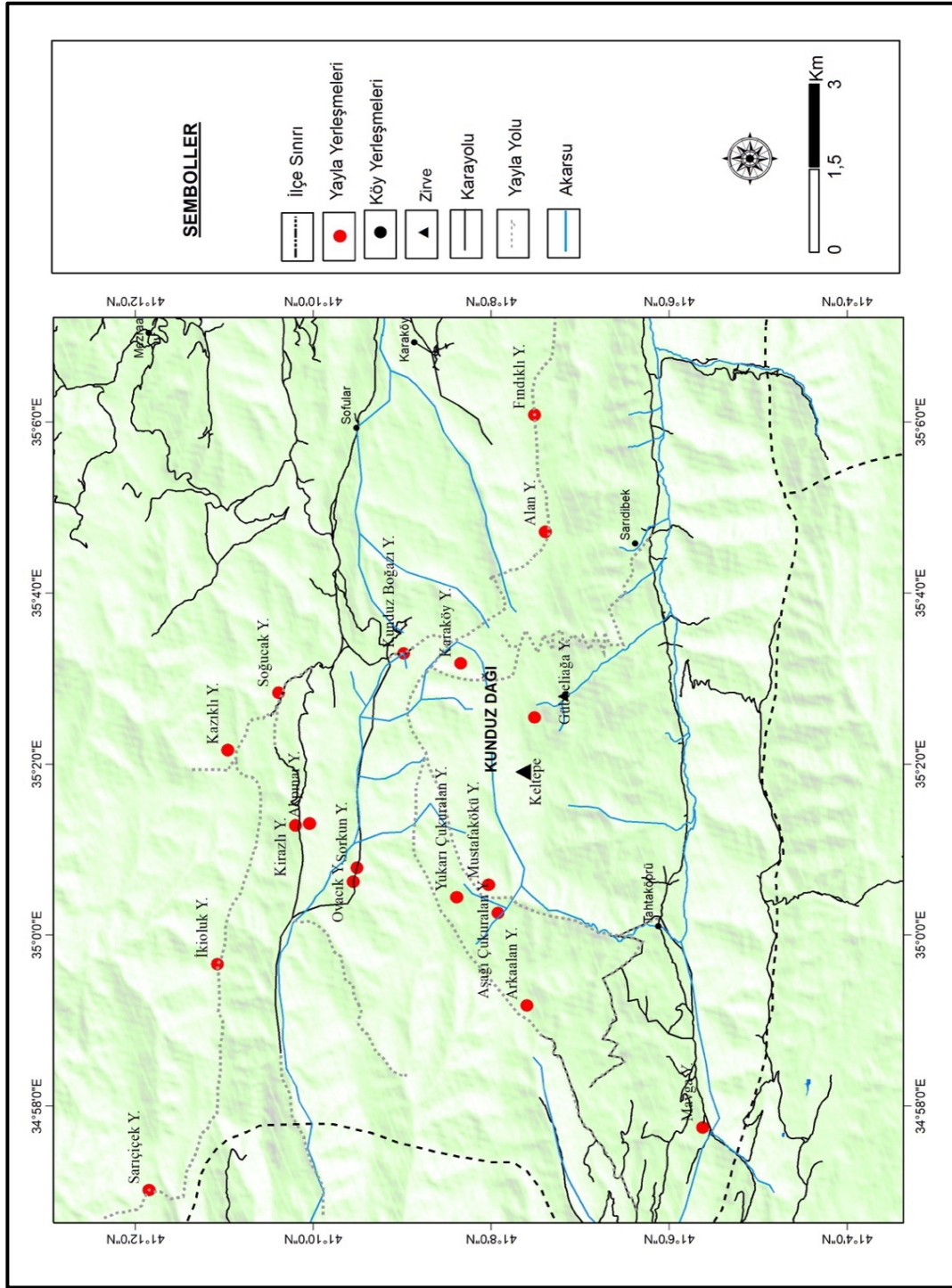


Şekil 3.7. Çalışma sahasının ulaşım haritası

Yaz mevsiminde yaylalara ulaşmak oldukça kolaydır. 1700 metrenin üzerinde yükseltiye kadar motorlu araçlarla ulaşım sağlanmaktadır. Yaylalara ulaşım birden fazla güzergah üzerinden gerçekleşmektedir. Fakat yolların özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Stabilize yolların yanı sıra ham toprak yayla yolları ve yayla içlerinde patika yollar vardır. Yaz mevsiminde açık olan yayla yolları kış mevsiminde sis, kar yağışı, tipi ve buzlanma gibi nedenlerle ulaşımına kapanmaktadır.

Yaylalarda yol ağının oluşmasında doğal ve beşeri faktörler etkili olmuştur. Doğal faktörlerin etkisi ile çalışma sahasında yol ağı akarsu vadileri boyunca kurulmuştur. Akarsu vadileri yollar meydana getirmesi nedeniyle her türlü yol güzergahları için geçmişten bu yana tercih edilmektedir (Tümertekin, 1987: 24). Geçmişte at, eşek gibi binek hayvanlar ile yaylalara ulaşım sağlanırdı. Gelişen ulaşım ağı ile yollar yaylaların konumuna göre şekillenmiştir. Böylece yaylalara motorlu araçlar ile ulaşım kolaylaşmıştır.

Mezra- Beşpınar yolu üzerinden Narlısaray, Karadoruk, Sarıalan ve Sofular köyünü geçtikten sonra Kunduz Rekreasyon Alanı'na ulaşılmaktadır. Yol boyunca art arda konumlanmış Kirazlı, Ovacık, Akpınar ve Sorkun Yaylaları karşımıza çıkar. Ulaşım asfalt bir yol ile sağlanmaktadır. Yolun asfalt ve bakımlı oluşunda Orman İşletme Müdürlüğü'nün işletme binalarının bulunması ve bu yol güzergahını sık kullanması etkili olmaktadır. Rekreasyon alanı gerisinde sola yol ayrımından sonra güney yönünde Kunduz Boğazı Yaylası'na toprak bir yol ile çıkılmaktadır. Yolun toprak olması kış mevsiminde ulaşımı zorlaştırmaktadır. Yol boyunca yükseklerle çıkıldıkça plato sahasına ulaşılmaktadır. Burada Karaköy Yaylası bulunur. Karaköy Yaylası'nın doğusunda Alan ve Fındıklı, batısında ise Mustafakökü, Arkaalan ve Çukuralan Yaylaları yer alır. Bu yaylalar birbirinden uzak, dağınık bir şekildedir. Bir diğer güzergah ile Alanşeyhi, Özesentepe ve Öğürlü köyünden Fındıklı Yaylası'na çıkılmaktadır. Bu köylerin içinde yol beton iken yayla yolu topraktır. Batıya doğru gidildikçe sırasıyla Alan ve Karaköy Yaylaları'na ulaşılır. Bu yolu takiben Aşağı ve Yukarı Çukuralan, Arkaalan ve Mustafakökü Yaylaları'na gidilir. Beşpınar, Alanşeyhi ve Sarıdibek köylerini geçtikten sonra Tahtaköprü köyünden toprak bir yol ile de bu yaylalara ulaşılır. Mavga Yaylası'na ise Tahtaköprü köyünden vadi boyunca batıya doğru gidilerek varılır. Soğucak, Kazıklı ve İkioluk Yaylaları'na Kunduz Rekreasyon Alanı ve Geyik Üretim Çiftliği üzerinden ulaşmak mümkündür. Soğucak Yaylası ve İkioluk Yaylası stabilize yolun hemen kenarında kurulmuştur (Şekil 3.8).



Şekil 3.8. Yaylaların ulaşım haritası

Çalışma sahasında bulunan yaylalardan ilçe merkezine ulaşmak zordur. Köyler ile yaylalar arasındaki mesafe değişiklik göstermektedir. Örneğin, Çukuralan Yaylası Tahtaköprü köyüne 24 km uzaklıkta iken, Mavga Yaylası 4 km uzaklıktadır. Mesafe az ise köy-yayla etkileşimi daha fazladır. Bu etkileşim köy ile yayla arasında gününbirlik gidiş-gelişler şeklindedir. Yaz aylarında bazı köyler ile yaylalar arasında

minibüsler çalışmaktadır. Yaylaları köylere bağlayan yolların yapılması ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması yaylalara çıkan nüfusun artmasında etkili olmuştur. Yol ağında da belirgin bir artış görülmektedir.

Tarımsal ve hayvansal ürünlerin pazarlandığı yerlerle yetiştirildiği yerler arasındaki ulaşım ağı, söz konusu faaliyetlerin gelişimini de kolaylaştırır (Taş, 2016: 146). Çalışma sahasında üretilen ürünlerin pazarlanmasına ulaşım ve mesafe büyük bir sorun teşkil etmektedir. Şehre uzaklık ve yol maliyetinin fazla olması pazarlamayı zorlaştırmaktadır. Örneğin, Mavga Yaylası'nda üretilen tereyağı, çökelek ve fasulye gibi ürünler Çorum ilinin Osmancık ilçesinde çok fazla talep görmektedir. Fakat mesafenin fazla ve ulaşımın zor olması nedeniyle sıklıkla gidilememektedir. Şu anda yapım aşamasında olan Osmancık- Tahtaköprü yolu bittiğinde yaylada üretilen ürünler için önemli bir ulaşım avantajı ortaya çıkacaktır. 58 km olan mesafenin yol bittiğinde 20 km 'ye düşmesi planlanmaktadır.

Köy ve yayla arasında ulaşım kolaylığının ortaya çıkmasıyla yaylaların sayfiye amaçlı kullanımı artış göstermiştir (Somuncu, 2011: 830). Örneğin; Alan Yaylası'nda bulunan meskenlerin büyük çoğunluğu sayfiye amaçlı kullanılmaktadır. Özellikle sayfiye amaçlı yaylalara ulaşımında çözülmesi gereken bazı sorunlar vardır. Bu sorunların en başında yaylalara ulaşımı zorlaştıran ham toprak yollar gelmektedir. Bu yolların asfalt ile kaplanması ve dar olanların genişletilmesi gerekmektedir. Yayla alanlarına ulaşımı kolaylaştıracak yönlendirme levhaları bulunmamaktadır. Yaylalara ulaşımın rahatlıkla sağlanabilmesi için yollara bilgilendirici ve uyarıcı levhalar konulmalıdır. Böylece alanı bilmeyen kişilerin yayla alanlarına ulaşımı kolaylaşacaktır.

3.4. Yayla Göçü

Yaylalara ilk çıkış mayıs, köylere dönüş ise eylül ayında gerçekleşir. Birçok yaylada olduğu gibi yaylaya çıkış tarihi köy muhtarları tarafından önceden belirlenmiş olsa da çalışma sahasında uygulanmamaktadır. Kunduz Dağı üzerinde yayla göçünün başlama ve bitiş tarihleri hem köyden köye hem de haneden haneye değişiklik göstermektedir. Bu durum iklimin kontrolündedir. Yaylalara çıkış ve iniş tarihleri arasındaki farklılıklar, yayladan faydalanma süresini büyük ölçüde etkilemektedir (Sözer, 1972: 41). Bu durumun bir sonucu olarak, yaylada geçirilen zaman da yayladan yaylaya farklılık göstermektedir (Özav, 2010: 119).

İklim, yaylada kalma süresini belirleyen önemli faktörlerdendir. İlkbaharda kar erimeleri ile otlar yeşermekte ve hayvanlar için taze ot imkanı oluşmaktadır. Nisan ayının sonuna doğru kar örtüsünün kalkması ve havaların ısınmasıyla yaylaya göç için hazırlıklar da yapılmaktadır. Mayıs ayının ikinci haftası yaylaya göç başlamaktadır. Yayladan dönüş tarihleri ise, havaların soğumasına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Genellikle eylül ayında yayladan dönülmektedir. Okulların açılış ve kapanış tarihleri de yayla göçü tarihleri üzerinde belirleyicidir.

Hayvanların ekinlere zarar vermemesi için de yaylalara çıkılır. Böylece köydeki mahsulün korunması için hayvanlar köyden uzaklaştırılmış olur. Nisan- mayıs aylarında ekinler ekilmeye başlanır. Eylül sonu köyde ekinlerin biçilmesiyle yayladan dönüş gerçekleşir. Küçükbaş hayvancılıkla uğraşanlar yaylalardan daha uzun süre faydalanmaktadır. Buna bağlı olarak aralık ayına kadar yaylalarda ikamet eden yaylacılar vardır.

Yayla ile köy arasındaki mesafe de yaylada kalış süresi üzerinde belirleyicidir. Örneğin, Mavga Yaylası'nda yaylaya çıkış tarihleri erken, yayladan dönüş tarihleri geç gerçekleşmektedir. Bu durum yaylanın köye yakın mesafede (4 km) olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu yakınlıktan dolayı günübirlik gidiş geliş kolaylığı da söz konusudur. Böylece köydeki tarımsal faaliyetler devam edebilmektedir. Soğucak Yaylası'nda 7 ve Mavga Yaylası'nda 6 hane kış mevsiminde de yaylada yaşamaya devam etmektedir. Tüm yıl yaylada kalanlar için "yerli" ifadesi kullanılmaktadır. Yayla göçüne hanede yaşayan bireylerin tamamı katılmayabilir. İlkbaharla beraber başlamış olan tarımsal faaliyetlerin devamı için mutlaka ev halkından köyde kalanlar olur. Ev halkının tamamı yaylaya çıkarsa sık sık köye inilir ve bahçelerin bakımı yapılır.

Yayla göçü, herkesin aynı anda katılımı ile gerçekleşmez. Her aile kendi imkanları ile yaylaya göç eder. Aileler kendi araçlarıyla, traktör veya kiraladıkları taşıtlarla yaylaya çıkmaktadır. Köy ile yayla arasındaki ulaşım motorlu araçlarla yapılırken hayvanlar çoğunlukla bir çoban eşliğinde yaylaya çıkarılmaktadır. Sabah yola çıkan hayvanların yaylaya varışı öğleden sonrayı bulmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin başladığı döneme denk geldiğinden yol boyunca ekili alanlar zarar görebilmektedir. Bu durum bazen tartışmalara yol açmaktadır.

Kunduz Dağı üzerindeki yaylalara göç esnasında bazı yaylalarda kademeli bir durum söz konusudur. Çalışma sahasında önce daha yüksekte bulunan yaylalara çıkılır. Yüksekte bulunan yaylada havalar daha erken soğduğundan bir süre burada kaldıktan sonra daha alçakta bulunan yaylaya geçilir. Örneğin; Tahtaköprü köyünden Yukarı Çukuralan, Arkaalan, Gökyar ve Öbekaşı Yaylaları'na çıkıldıktan bir süre sonra Mavga Yaylası'na iniliyor. Böylece birden fazla yayladan faydalanılıyor.

Alan Yaylası'nda ise yayla içerisindeki obalar arasında yer değişikliği söz konusudur. Nisan ayında Ömürün Obası denilen mevkide konaklama yapıp hayvanlar otlatılıyor. Bu sırada aynı yaylaya ait daha alçakta bulunan Başyazı Obası'nda ekinler ekiliyor. Temmuz ayında Ömürün Obası'nda havalar soğuyor, otlak alan daralıyor ve Başyazı Obası'nda ekinler biçiliyor. Başyazı Obası'nda temmuzdan kasıma kadar yaylacılık faaliyetlerine devam ediliyor. Böylece hem ekinler zarar görmemiş oluyor hem de hayvanlar için yeni bir otlak alanı elde edilmiş oluyor.

3.5. Nüfus

Kunduz Dağı'nın büyük bir kısmının içinde bulunduğu Vezirköprü ilçesinin 2021 yılına ait toplam nüfusu 91.978 kişiden oluşmaktadır. 1.798 km² alana sahip olan ilçede nüfus yoğunluğu km² ye 51.1 kişidir (TÜİK). 2007 yılına kadar artış eğiliminde olan ilçe nüfusu bu yıldan itibaren sürekli azalmıştır. Bu yıla kadar köy nüfusu sürekli artmış, ilçe merkezi nüfusu da giderek azalmıştır. 2007 yılından sonra ise köy nüfusu azalırken, ilçe merkezinin nüfusunda artış gerçekleşmiştir (Çoban, 2013: 412). İlçenin yıllık toplam nüfus artış hızı ise, -2,5'tir. Eksi değerlere sahip olmasında rol oynayan esas faktör başta il merkezi olmak üzere ilçe dışına yapılan göçlerdir.

Kunduz Dağı üzerinde yaylacılık faaliyetlerinin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber yörede yapılan mülakatlara göre yaylacılık, 100 yıldan fazla geçmişe sahiptir. Yaylalar ve yerleşmeler arasında gerçekleşen bu nüfus hareketi çok uzun süredir devam etmektedir. Sahadaki yaylacılık faaliyetlerine Kunduz Dağı'nın yakın çevresinde bulunan köy yerleşmeleri katılmaktadır. Bu köy yerleşmeleri içerisinde Sarıdibek (2473 kişi) ve Tahtaköprü (1941 kişi) köyleri en kalabalık nüfusa sahiptir.

1990- 2021 yılları nüfus miktarları karşılaştırıldığında köylerin çoğunda nüfusun azalmış olduğu dikkat çekmektedir. Nüfusun yıllar içerisindeki değişimi oransal olarak köyler arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin; Darıçayalan köyünde nüfus

miktarında %71 azalma görülür iken Alanşeyhi köyünde %13,5 azalmıştır. En fazla artış %61 ile Tahtaköprü köyünde gerçekleşmiştir (Tablo 3.2). Gölköy nüfus sayısında 2000 yılında meydana gelen artış belediyenin ilçe olmak için çevre köylerden nüfus kazanmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. 2020 yılında meydana gelen belirgin azalmanın nedeni ise Gölyeni, Gölgüney ve Gölköy olarak ayrılmış olmasıdır.

Tablo 3.2. Yaylacılık Yapan Köy Yerleşmelerinin Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (1990-2021)

Köy Adı	1990	2000	2010	2020	2021	Yoğunluk kişi/km ²
Alan	862	761	795	583	569	84,9
Alanşeyhi	1082	1134	1307	1005	935	45,8
Darıçayalan	690	375	302	198	196	10,1
Gölköy	2801	3627	-	543	520	29,3
Karaköy	699	694	702	603	575	17,2
Kıranalan	1243	1116	1160	819	740	46,5
Özesentepe	-	204	-	181	182	33
Sarıalan	1416	1602	1488	765	740	37,7
Sarıdibek	1858	2011	2930	2636	2473	69
Sofular	692	620	661	558	536	18,6
Susuz	1315	921	864	713	702	8,6
Tahtaköprü	1208	1575	2137	1945	1941	69,5

Kaynak. Türkiye İstatistik Kurumu

Köy yerleşmeleri nüfus yoğunluğu yönünden birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Çalışma sahasında en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip köyler sırasıyla Alan (84,9 kişi), Tahtaköprü (69,5 kişi) ve Sarıdibek (69 kişi) köyleridir. En düşük nüfus yoğunluğuna sahip köy ise Susuz köyüdür. Km²'ye 8,6 kişi düşmektedir (Tablo 3.2). Yoğun nüfuslanma geçim sağlanacak alanların daralmasına ve üretimin düşük seviyede gerçekleşmesine neden olmaktadır. Özellikle kalabalık nüfuslu aileler için köyde tarım topraklarının yetersizliği yaylacılık faaliyetlerini zorunlu hale getirmiştir. Bu durumun sonucu olarak yoğun nüfuslu köyler birden fazla yayla yerleşmesinde faaliyet yürütmektedir. Örneğin; Tahtaköprü köyü Arkaalan, Mavga, Mustafakökü, Aşağı ve Yukarı Çukuralan Yaylaları'nı kullanmaktadır. Köy yerleşmelerinin nüfusu ile yaylacılık faaliyetlerine katılan kişi sayısı arasında bağlantı vardır. Nüfusu kalabalık olan yerleşmelerde yaylacılık yapan kişi sayısı fazladır. Ayrıca, bu yerleşmeler birden fazla yayladan faydalanmaktadır. Nüfusu az olan köy yerleşmelerinde ise yaylacılık faaliyeti daha az yürütülmektedir.

Kunduz Dağı çevresinde daimi yerleşmelerde yaşayan nüfus daha çok akarsu vadileri boyunca, su kaynaklarının bol olduğu ve tarımsal faaliyetlere müsait sahalarda yoğunlaşmıştır. Tahtaköprü, Sarıdibek ve Alanşeyhi köyleri Kunduz Dağı eteğinde Soruk Çayı'na karışan kollar boyunca nüfusun yoğunlaştığı yerlerdir. Bu sahalarda alüvyal toprakların tarım faaliyetleri için elverişli olması nüfusun yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Ayrıca, Sarıdibek köyünde olduğu gibi yükseltinin çevreye göre daha az olduğu sahalarda da daimi yerleşmeler yoğun nüfuslanmıştır. Nüfus yoğunluğu, dağlık kütlelerin güneyinde daha fazla iken kuzey kesimde daha azdır.

Bir yerin nüfusunun değişiminde etkili faktörler doğumlar, ölümler ve göçlerdir. Sahada doğal nüfus artışı yaylaların daimi yerleşmeye dönüşmesinde etkili olmuştur. Geçmişte Tahtaköprü köyü, Sarıdibek köyünün yaylası iken zaman içerisinde doğal nüfus artışına bağlı olarak daimi yerleşmeye dönüşmüştür. Bugün ise benzer bir durum Mavga Yaylası'nda söz konusudur. Tahtaköprü köyünün yaylası olan Mavga Yaylası daimi yerleşmeye dönüşme sürecindedir.

Çalışma sahasının nüfus yapısına bakıldığında yaşlı ve çocuk nüfusun fazla olduğu dikkat çekmektedir. Doğal nüfus artışının yüksek olmasına rağmen doğal ve sosyo-ekonomik faktörlere bağlı olarak aktif nüfus göç etmektedir. Tarımsal gelirin yetersiz olması, tarımda makineleşme ve tarım topraklarının parçalanması kırdan şehirlere yapılan göçlerin nedenleridir (Yıldız, 2021: 58). Sahada yapılan mülakatlara göre erkek nüfusun büyük bir kısmı inşaat sektörü başta olmak üzere çeşitli iş kollarında çalışmak amacıyla göç etmektedir. Bu nedenle köylerde kadın nüfus yoğunluktadır. Yaylaya çıkan nüfusun çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşmaktadır. Buna göre, göçler nüfusun artış ve azalışında etkili olduğu gibi yaş ve cinsiyet yapısını da büyük ölçüde etkilemektedir.

Yaylalarda yaptığımız mülakatlarda yayla nüfusu ile ilgili kesin bilgilere ulaşamamıştır. Bir yayla dönemi içerisinde yayla nüfusunda sık sık değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu nedenle temmuz ve ağustos aylarında sahada yaptığımız mülakatlardan yayla nüfusu hakkında edindiğimiz ortalama veriler kullanılmıştır. Çalışma sahasında yayla döneminde toplam 1044 kişi yaylacılık faaliyetlerine katılmıştır. 2021 yılında temmuz ve ağustos aylarında Alan 100, Aşağı Çukuralan 18, Yukarı Çukuralan 42, Arkaalan 30, Mustafakökü 35, Mavga 200, Sarıçiçek 40, Karaköy 60, İkioluk 55, Kirazlı 35, Sorkun 30, Soğucak 100, Ovacık 60, Kazıklı 36, Gübbeliağa 17 ve Fındıklı Yaylası'nda 38 kişi tespit edilmiştir. Buna göre, Mavga

Yaylası 200 kişi (%19,1) ile en kalabalık nüfusa sahip yayla yerleşmesidir. Aşağı Çukuralan Yaylası 18 kişi (%1,7) ve Gübbeliğa Yaylası 17 kişi (%1,6) ile en az yayla nüfusuna sahiptir (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. Yayla Yerleşmelerinin Nüfusu ve Hane Sayısı (Ağustos 2021)

Yayla	Yayla Nüfusu	Yayla Hane Sayısı
Mavga Yaylası	200	30
Mustafakökü Yaylası	35	10
Aşağı Çukuralan Yaylası	18	8
Yukarı Çukuralan Yaylası	42	20
Arkalan Yaylası	30	8
Sarıçiçek Yaylası	40	15
İkioluk Yaylası	55	20
Kirazlı Yaylası	35	10
Sorkun Yaylası	30	8
Akpınar Yaylası	28	10
Soğucak Yaylası	100	30
Kunduz Boğazı Yaylası	120	35
Ovacık Yaylası	60	13
Alan Yaylası	100	30
Karaköy Yaylası	60	20
Kazıklı Yaylası	36	12
Fındıklı Yaylası	38	20
Gübbeliğa Yaylası	17	5

Kaynak. Sahada yürütülen anket ve mülakat çalışmaları

Bir yayla dönemi içerisinde yaylaların nüfus miktarı farklı etkenlere göre değişiklik göstermektedir. Yaylaların nüfus miktarı bayramlarda, hafta sonları, yayla şenlikleri haftasında ve mantar döneminde çok fazla artmaktadır. Eylül ayında daimi yerleşmelere dönülmektedir. Hayvancılık faaliyetleri için gelenler yaz mevsimi boyunca yaylada ikamet ederler. Tarım ve yaylacılığı birlikte yürüten yaylacılar yayla dönemi boyunca da köy ile olan bağlantılarını sürdürürler. Sayfiye amaçlı gelenler ise çoğunlukla günübirlik ya da hafta sonu için yaylada ikamet ederler. Bazı yaylalarda hane sayısı az olmasına rağmen nüfusun fazla olması daimi yerleşme ile yayla arasındaki mesafenin az olması ile ilgilidir. Örneğin; Mavga Yaylası'nda 30 hane bulunmasına rağmen yaz döneminde nüfus yaklaşık 200 kişi olmaktadır. Bunun nedeni, daimi yerleşme olan Tahtaköprü köyünün yakın olmasından dolayı günübirlik gidiş dönüş yapılabilir olmasıdır.

Sahada hayvancılık amaçlı yaylacılık önemli ve yaygın bir ekonomik faaliyettir. Fakat yaz dönemi boyunca yoğun emek harcıyarak hayvancılıktan elde edilen gelir, insanların geçimlerini sağlamaları için yeterli değildir. Okumak veya çalışmak amacıyla köylerden kentlere olan göçler, yeni iş alanlarının ortaya çıkması, yaşlı nüfusun ölümleri gibi sebeplerle köy nüfusu gün geçtikçe azalmaktadır. Erkek nüfusun mevsimlik işçi göçüne katılması kadın ve yaşlı nüfusun yaylacılık faaliyetlerinde yoğunluk kazanmasına neden olmuştur. Kırsal nüfusun azalmasına bağlı olarak hayvansal ürünlere olan talep azalmıştır. İhtiyaca yönelik üretim yapılmaktadır. Yeterli üretimin olmaması, hanenin sosyo-ekonomik durumunu olumsuz etkilemektedir. Netice olarak Kunduz Dağı üzerinde yaylacılık yeterli gelir elde edilebilecek bir faaliyet olmaktan çıkmıştır. Ancak geçim sağlayabilecek bir niteliktedir. Buna bağlı olarak yaylacılık ile uğraşan nüfus hızlı bir şekilde azalmaktadır.

3.6. Yerleşme

İnsanların yeryüzünde yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesi için mekana bağlı olarak oluşturdukları barınma ünitelerine yerleşme denir (Taş, 2016: 11). Yerleşmelerin ortaya çıkışı çok sayıda aile bireylerinin bir araya gelmesi ve yerleşecek bir yer seçimi ile başlar (Tunçdilek, 1986: 3). Mesken ve eklentilerinin kümelenme tarzını açıklayan yerleşmeler, doğal peyzajın kültürel peyzaja dönüştürülmesinde önemli bir araçtır (Doğanay, 2010: 613). Yer şekilleri, su, iklim, doğal bitki örtüsü, arazi kullanımı, ulaşım koşulları ve yerleşim planları yerleşmeleri etkilemektedir (Zaman, 2007: 149). Bu etki, yerleşme yerinin seçimi, dağılışı ve sosyo-ekonomik yapının şekillenmesinde belirleyicidir. Böylece yerleşmeler, üzerinde insanları barındıran bir mekan parçası olmaktan çıkmakta, kendine özgü sosyo-ekonomik faaliyetleri, kültürü ve özel bir tarihi varlığı olan insan topluluğu haline gelmektedir (Geray, 1966: 70). Yerleşmeler genel olarak kırsal ve kentsel olarak ikiye ayrılmaktadır. Çalışma sahamız kırsal yerleşmelerden oluşmaktadır. Bu nedenle sahada bulunan kırsal yerleşmeler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Çalışma sahasının içinde bulunduğu Vezirköprü ilçesinin yerleşme tarihi Kalkolitik Çağ'a kadar uzanır. Tarihsel süreçte birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Vezirköprü yöresinde saptanan İlk Tunç Çağı yerleşmeleri Çörlen Tepe, Keltepe, Doğan Tepe, Kurudere, Yağınözü-Çakmak, Küçükkale, Oymağaç Höyüğü, Yeltepesi ve Sivri Tepe'dir. Bunların içinde yalnızca Oymağaç Höyüğü, Keltepe,

Küçükkale ve Sivri Tepe’de Orta Tunç Çağı yerleşimi tespit edilmiştir (Dönmez, 2008: 415). Sahada 6 höyük ve düz yerleşme, 5 Roma Geç Antik yerleşmesi, 12 tümülüs, 2 kaya mezarı vardır (Kızıltan, 1992: 228). Yürütülen yüzey araştırmalarına göre, Hititlerin (M.Ö. 2000- M.Ö. 700) dini merkezi olan Nerik Antik Kenti’nin Oymaağaç köyünde kurulduğu düşünülmektedir (Czichon ve Yılmaz, 2013: 340). Yerleşme, Hitit Devleti yıkıldıktan sonra sırasıyla Kimmerler, İskitler ve Pontus Krallığı’nın hakimiyeti altına girmiştir (Işık, 2020: 19). Pontus Krallığı yıkıldıktan sonra Romalılar Devri başlamıştır (Gül, 2015: 649). Bu dönemde adı Neoklaudiopolis olarak değiştirilmiştir (Bekker-Nielsen, 2013: 40). Bizans döneminde adı Fezimon ya da Teakliodiopolis olmuştur (İğci ve Kıvrak, 2008: 90). Zaman içerisinde Danişmentlilerin hakimiyetine girmiş, çok zarar görmüş ve Haçlı seferleri nedeniyle inşa edilememiştir. Sultan Mesut 1160 yılında yerleşmeyi üçüncü kez yeniden kurmuştur. II. Murat döneminde (1427-1428) kesin bir şekilde Osmanlı Devleti idaresine girmiştir. 15 ve 16. yüzyıllarda iki ayrı nahiye (Gedegra ve Kocakayası) şeklinde Amasya’daki şehzade sancağına bağlanmıştır (Öz, 1993: 510). Bu döneme ait yerleşmenin tahrir defterlerinde etrâkiye ve az da olsa yörükân olarak anılan konar-göçer topluluklar yer almaktadır. Defterlerdeki kayıt usulünden bunların aslında kaydedildikleri köy ve mezralarda ikamet ettikleri ama henüz tam olarak yerleşik hayata geçmedikleri anlaşılmıştır (Öz, 1993: 521). Bu durum sahadaki yaylacılık faaliyetlerinin 15 ve 16. yüzyıla dayandığını düşündürmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Köprü köyü olarak anılmıştır. Zaman içerisinde Amasya’da bulunan Osmanlı Şehzadelerinin yaz aylarında gelip dinlendikleri bir kasaba haline gelmiştir. Köprülü Mehmet Paşa’nın sadrazamlığa getirilmesiyle (1656) kasaba Vezirköprü olarak anılmaya başlanmıştır. Günümüzde de halen bu isimle bilinmektedir (Bekker-Nielsen, 2013: 40). 1925 yılına kadar Amasya’ya bağlı bir ilçe iken 1925 yılında Samsun iline bağlanmıştır (Yılmaz ve Gül, 2015: 3). Geçmişte ilçenin köyleri Beşpınar, Mezra ve Köprübaşı bucakları (nahiye) içerisinde yer alıyordu. 1923-1970 döneminde idari bölünüş sistematığı içinde bucaklar, yer şekilleri benzer ve ulaşım bakımından birbiriyle bağlantılı köylerin bir sınır içerisine dahil edilmesi ile oluşmuştur (Özçağlar, 2011: 15). 1970’ten sonra idari birim olarak kaldırılmıştır (Şahin, 2006: 308). 2012 yılında 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir. Böylece, büyükşehir belediye sınırları içinde köy, belde belediyeleri ve il özel idarelerinin tüzel kişilikleri

ortadan kalkmıştır (Yetkin, 2020: 8). Bu kapsamda köyler ilçe belediyelerine mahalle olarak bağlanmıştır. Her ne kadar böyle bir idari karar alınmış olsa da mevcut kırsal yerleşmeler coğrafi anlamda halen köy olarak kabul edilmelidir (Kadıoğlu ve Aydın, 2016: 359). Coğrafi fonksiyonları dikkate alındığında kırsal yerleşme şekillerinin en belirgin tipini oluşturan bu yerleşmeler köy fonksiyonları göstermektedir.

Köy ve köy altı yerleşmelerden oluşan çalışma sahasında yerleşmelerin yer seçiminde doğal ve beşeri faktörler etkilidir. Kunduz Dağı üzerinde yaylacılık faaliyetlerini sürdüren 12 köy yerleşmesine ait 18 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Köy yerleşmeleri dağlık kütlenin yamaç ve eteklerinde, depresyon tabanları ve dere yatakları boyunca toplanmıştır. Dağın güneyinde yer alan köyler (Tahtaköprü, Sarıdibek, Alanşeyhi ve Özesentepe) Soruk Çayı yatağı boyunca sıralanmış ve dağın eteklerinde alüvyal yelpazelere doğru genişlemiştir (Şekil 3.9). Doğu ve kuzeydoğuda bulunan köyler (Alan, Karaköy, Sofular, Göl ve Sarıalan) birbirinden uzaktır. Kuzeybatıda Susuz ve Darıçayalan köyleri yer almaktadır. Susuz köyü, Kızılırmak Nehri'ne kavuşan Değirmen Dere'nin yatağı boyunca kurulmuştur. Yerleşmeyi belirleyen esas faktör doğal koşullar olsa da yerleşme tarihi Kalkolitik Çağ'a kadar uzanan bir sahada tarihi ve kültürel faktörler de yerleşmenin sürekliliğini sağlamıştır.



Şekil 3.9. Tahtaköprü köyünden bir görünüm



Şekil 3.10. Alan köyünden bir görünüm

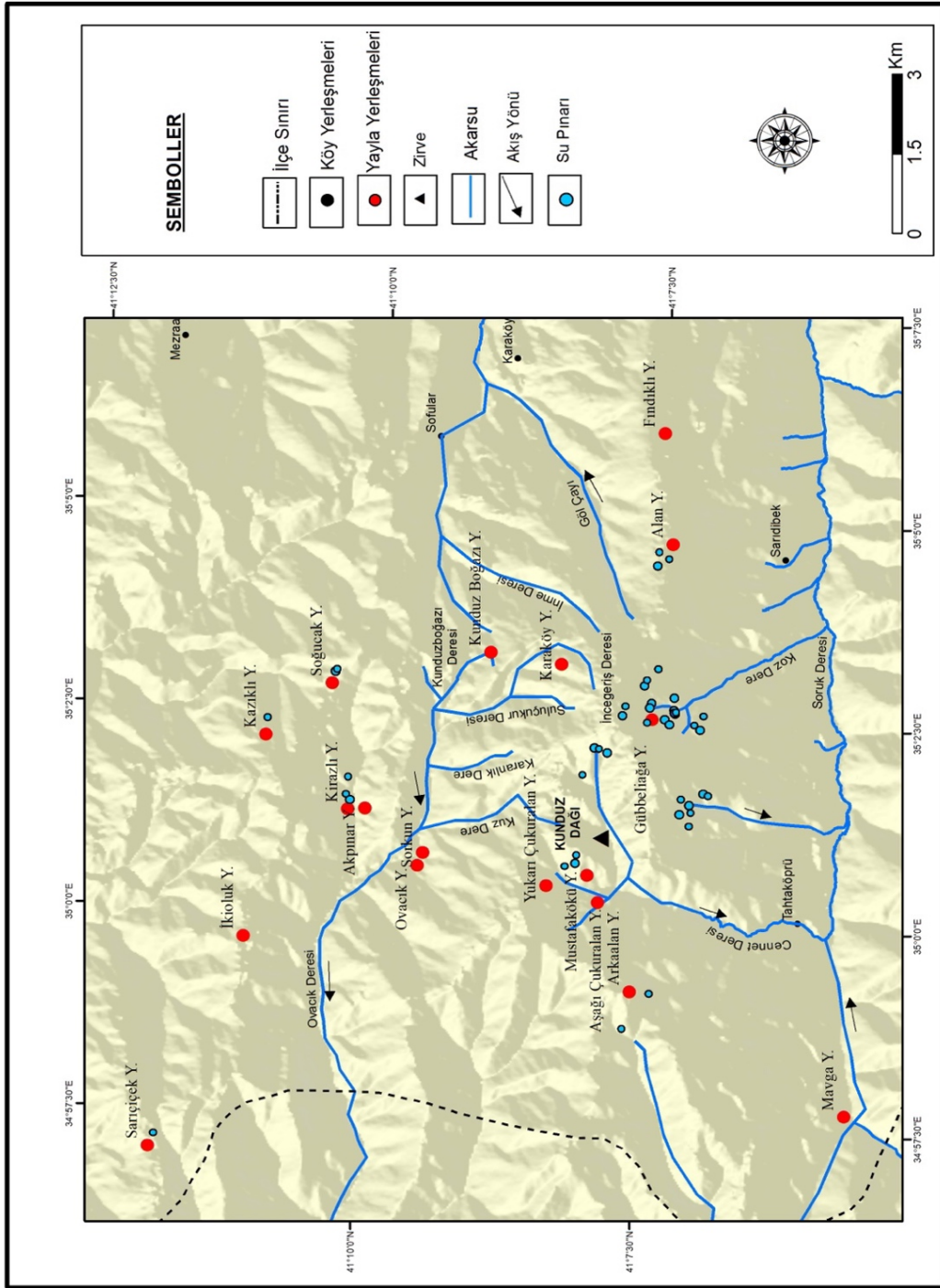
Kunduz Dağı ve çevresinde bulunan köy yerleşmeleri toplu yerleşme özelliği göstermektedir (Şekil 3.10). Bu durum su kaynaklarına yakın olma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Köylerde evler birbirine yakındır ve dar sokaklar hakimdir. Tarım arazileri köyün etrafında çevrelenmiştir. Fakat vadi içlerinde, yamaçlarda ve eğimli sahalarda kurulan köy yerleşmelerinde tarım alanları dar bir sahada kısıtlı kalmıştır. Bu köylerde tarım alanlarının yetersizliği temel geçim faaliyetinin daha çok hayvancılığa dayalı olmasına neden olmuştur. Köy yerleşmeleri farklı yükseltilerde

Yayla sahası köyün, yaz boyunca hayvansal üretim yapacağı ve fayda sağlayacağı yer olmalıdır. Dağlık kütlenin kuzey, güney ve doğusunda yayla yerleşmeleri yaygındır (Şekil 3.11). Batıda yayla yerleşmelerine rastlanmaz. Güney yamaçların seçilmesinde güneşlenmenin fazla olması ve erken kar erimelerine bağlı erken otlatmanın başlaması etkilidir. Kuzey yamaçlarda yer alan ormanlardan hayvan otlatma ve orman ürünleri toplama bakımından faydalanılmaktadır. Genellikle köy yerleşmeleri dağlık kütlenin hangi yönüne yakınsa o yönde yaylacılık faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Yayla yerleşmelerinin çoğu su kaynaklarının bol bulunduğu vadi içlerini kuruluş yeri olarak seçmişlerdir. Yemişli ve Kuz Dere kaynağını Çukuralan Yaylası'ndan almaktadır. Kirazlı, Soruk, Akpınar ve Ovacık Yaylaları Ovacık Deresi'nin yakınında kurulmuştur. Mavga Yaylası, Mavga Deresi'nin oluşturduğu yayvan vadinin iki yamacı boyunca uzanmaktadır (Şekil 3.12). Soğucak Yaylası, Ovacık Deresi'nin mevsimlik akan bir kolunun kaynağında yer alır. Kunduz Boğazı Deresi kaynağını Kunduz Boğazı Yaylası'ndan almaktadır. Karaköy Yaylası ise İncegeriş Deresi yakınında yer seçimi yapmıştır. Karaköy, Alan ve Arkaalan Yaylaları plato sahası üzerinde kurulmuştur (Şekil 3.13). Çayır ve otlak sahalarına hakim bir yerde bulunmak ve üst sahalardaki potansiyelden yararlanmak bu seçimde etkili olmuştur. Yayla yerleşmeleri, bazen bir yolun iki kenarında, çoğunlukla tek tarafında yer almaktadır.



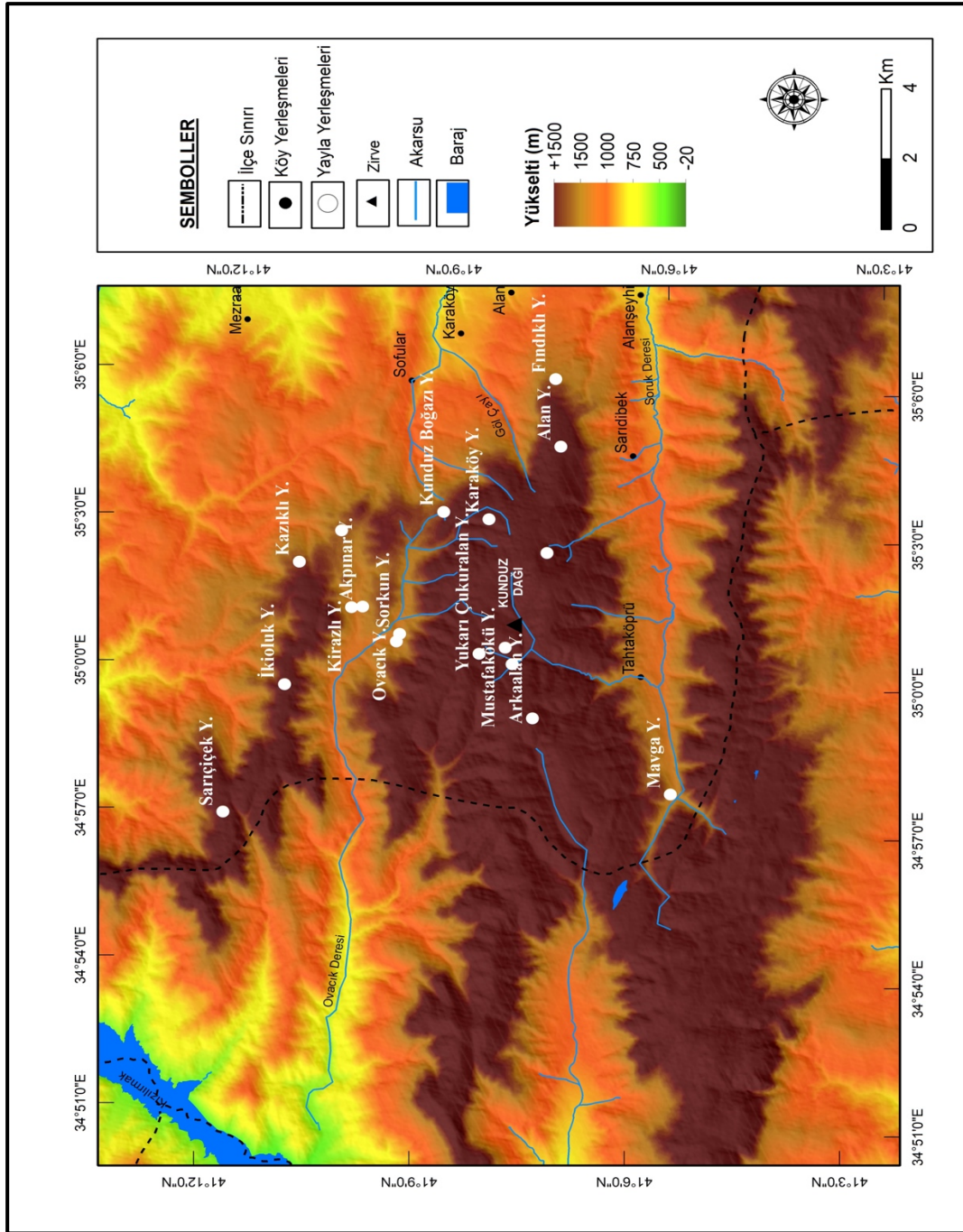
Şekil 3.12. Mavga vadisi boyunca uzanan Mavga Yaylası



Şekil 3.13. Yayla yerleşmelerinin hidrografik özelliklere göre konumu

Daimi yerleşmeler ile yayla yerleşmeleri arasındaki yükselti farkı değişiklik göstermektedir. Çalışma sahasında köy altı yerleşmeler daimi yerleşmelerden daha yüksekte yer aldığı için dikey yönde bir yaylacılık faaliyeti gelişmiştir. Fakat Mavga Yaylası (1200 m) ile Tahtaköprü köyü (1150 m) arasında çok az yükselti farkı bulunduğundan bu duruma istisna oluşturmakta ve yatay yönde yaylacılığa örnek

teşkil etmektedir. Kunduz Dağı üzerindeki yayla yerleşmelerinin ortalama yükseltisi 1300-1400 metredir. Sahada en alçak konumda kurulmuş yayla yerleşmesi, 1100 m yükseltide Sofular köyünün Kirazlı Yaylası'dır. En yüksek konumdaki yayla yerleşmesi ise, 1600 metre yükseltide bulunan ve 1790 metre yükseltilere kadar yaylacılık faaliyetlerini gerçekleştiren Yukarı Çukuralan, Arkaalan ve Sarıçiçek Yaylaları'dır (Şekil 3.14).



Şekil 3.14. Yayla yerleşmelerinin yükseltiye göre konumu

Yayla yerleşmeleri, orman sınırı üzerinde veya ormanların içerisindeki açıklıklarda yer almaktadır. Ormanların geniş alan kaplaması ve kırsal yaşam için faydalanabilir bir saha olması nedeniyle orman içinde kalan yayla yerleşmeleri yoğunluktadır. Hayvan otlatmak, yakacak ve yapacak odun elde etmek için ormanlardan faydalanılmaktadır. Ayrıca, mantar, kozalak, kızılıçık ve kuşburnu gibi orman ürünlerinden de istifade edilmektedir. Orman kenarında kurulan yaylalar kötü hava koşullarına karşı daha korunaklıdır. Bu nedenle meskenler ve hayvan barınakları için dolu, rüzgar, yağmur vb. iklim elemanlarından korunabilecek ormana yakın sahalar tercih edilmektedir. Kunduz Dağı üzerinde yaylalar dağınık bir şekildedir. Otlakların geniş alan kaplaması yaylaların birbirine uzak olmasına neden olmuştur. Su kaynaklarına yakın olma isteği, güvenli olma ihtiyacı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ise yayla evlerinin birbirine yakın olmasında etkilidir.

3.6.1. Yaylalarda Meskenler

Meskenler, yerleşmenin önemli bir unsurudur. Hava olaylarından ve dışardan gelebilecek tehlikelerden korunmak, doğal veya yapay kapalı bir alanda yemek, dinlenmek ve uyumak amacıyla inşa edilmişlerdir (Tanoğlu, 1954: 1). Yapı olarak mesken ise, duvarları, çatısı, tavanı, döşemesi, yatacak ve yemek yapacak yerleri bulunan binadır (İzbırak, 1973: 138). Meskenlerle birlikte gelenek, kültürel alışkanlık ve yürütülen ekonomik faaliyete göre değişen ambar, samanlık ve ahır gibi eklentiler de inşa edilmektedir (Üçışık Erbilin, 2019: 71).

Çalışma sahasında tek ve iki katlı meskenler hakimdir. Tamamen doğal çevreden elde edilen malzemeler kullanılarak yapılan barınak tarzı meskenler olduğu gibi tüm yıl barınabilecek modern konutlar da bulunmaktadır. Doğal çevrenin özelliklerini yansıtan barınak tarzı meskenlere sahada kelik adı verilmektedir. Kelikler çoğunlukla yakın çevreden temin edilen ahşap veya taş malzemeler ile yapılmış tek odalı meskenlerdir. Bu meskenlerin sayısı gün geçtikçe azalmakta ve yerini beton yapılara bırakmaktadır.

Doğal ve beşeri faktörlerin şekillendirdiği meskenler; yapı malzemesi, kat durumu ve fonksiyonel özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve litolojik faktörler kırsal meskenleri etkileyen doğal faktörlerdir. Fakat ulaşım koşullarının iyileşmesi, taşıt sayısının artması ve insanların sosyo-

ekonomik imkanlarının gelişmesi ile kırsal meskenler üzerinde doğal çevrenin etkisi giderek azalmaktadır (Akbulak, 2007: 251).

İklim kırsal meskenlerin inşası ve şekillenmesinde etkili olan bir doğal çevre faktörüdür. Sahanın iklim koşulları ile meskenler arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki sıcaklık, yağış, nem, rüzgarlar ve güneşlenme bakımından ayrıntılı ele alınmıştır.

Düşük sıcaklık koşullarından korunabilmek ve sıcaklık yalıtımını sağlayabilmek için meskenlerde çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar ile mesken içinin daha sıcak veya daha serin olması amaçlanmaktadır. Çalışma sahasında yükseltiye bağlı olarak kış mevsiminde sıcaklıklar çok düşse de yayla meskenleri yaz mevsimi boyunca kullanılmaktadır. Bu nedenle meskenlerin dış ve iç ısı koşulları yaz mevsimine göre biçimlenmektedir. Geçmişte ana malzeme olarak sıkça kullanılan taş, yaz mevsiminde mesken içinin serin kalmasını sağlamaktadır (Şekil 3.15). Toprak dam ise meskenin iç ısını korumaktadır. Zaman içerisinde toprak üzerinde yetişen ot örtüsü, yaz mevsiminde çatı yüzeyinin ısınısının düşmesini ve serin bir ortam oluşmasını sağlamaktadır (Şekil 3.16). Bu malzemelerin tercih edilmesindeki en önemli etken ise yakın çevreden kolayca temin edilebilmeleridir. Çünkü modern olmayan yayla meskenleri çoğunlukla plansız ve hızlıca inşa edilmişlerdir.



Şekil 3.15. İkioluk Yaylası, taş bir mesken



Şekil 3.16. Aşağı Çukuralan Yaylası'nda toprak damlı bir mesken

Yağış ve nem koşulları, meskenlerin şekil almasında etkilidir. Özellikle çatının şekli, eğimi ve kullanılan malzeme üzerinde belirleyicidir. Yapıyı kar, yağmur, rüzgâr, sıcaklık, güneş ışınları ve sis gibi atmosfer olaylarından koruyan meskenlerin en önemli elemanı çatıdır (Koca ve As, 2016: 3). Sahada ahşap meskenlerde çift yüzeyli beşik çatı ve tek yöne akıntı yüzeyi olan sundurma çatı yaygındır. Betonarme meskenlerde ise beşik ve dört çatı yüzeyinden oluşan kırma çatı türü sık görülmektedir.

Yağış miktarının fazla olduğu kuzey yamaçlarda kar örtüsünü kısa sürede çatıdan uzaklaştırmak amacıyla çatı eğimi artırılmıştır. Kış mevsiminde kar yağışı, çatı örtüsü branda olan barınak tarzı meskenlerde tahribata yol açmaktadır. Yamaçlardaki sıcaklık ve yağış farklılıkları özellikle çatı malzemelerinde çeşitliliğe yol açmıştır. Güney yamaçlarda kuzey yamaçlara göre sıcaklık fazla, yağış miktarı ise daha azdır. Bu durum güney yamaçlarda çatı örtüsünde toprak kullanımının daha fazla olmasında etkili olmuştur (Şekil 3.16). Dağın kuzey yamacında bulunan yaylalarda yağışın fazla olmasına bağlı olarak ahşap çatı çinko ile örtülmüştür (Şekil 3.17). Zeminin nemli olduğu yerlerde meskenlerin zemin ve duvarlarında rutubetlenme meydana gelmektedir. Nemden kaynaklanan rutubet ve çürüme gibi olumsuzluklara karşı meskenlerin temelinde taş malzeme veya değişen yüksekliklerde direkler kullanılmıştır (Şekil 3.18).



Şekil 3.17. Soğucak Yaylası, çinko çatılı bir mesken Şekil 3.18. Sarıçiçek Yaylası, ahşap direklerle yükseltilmiş bir mesken

Rüzgarlar, yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü yaz mevsiminde serinletici bir rol oynamaktadır. Bu mevsimde sahada doğu ve kuzeydoğu yönlü rüzgarlar esmektedir. Kış mevsiminde batıdan esen rüzgarlar bu yöne bakan çatılardaki karın süpürülmesine, doğuya bakan çatılarda ise karın birikmesine neden olmaktadır. Mayıs ayında güneybatı yönlü esen maksimum rüzgarlar, çatısı branda ile örtülü meskenlerde tahribata neden olmaktadır. Tahribatı önlemek için brandaların üstüne odun ve dal parçaları yerleştirilmektedir (Şekil 3.19).



Şekil 3.19. Mavga Yaylası, branda çatı örtüsü üzerinde kullanılan ağaç dalları

Güneşlenme, meskenlerin iç sıcaklığını, duvar ısını ve pencerelerden mesken içine girecek ışık miktarını belirlemektedir. Kuzey ve güney yamaçlardaki güneşlenme oranı farklılık göstermektedir. Güneye bakan cephe kuzeye göre daha fazla güneş ışığından faydalanmaktadır. Dolayısıyla bu yamaçlar daha fazla ısınmaktadır.

Bakı faktörü, meskenlerin ön cephe yönünün belirlenmesinde etkilidir. Güneşten daha fazla faydalanmak amacıyla çoğunlukla meskenlerin giriş kısımları güneye dönük inşa edilmektedir. Meskenlerin güney cephelerinde pencere sayısı daha çok olurken kuzey cephelerinde daha az sayıda ve daha küçük pencereler bulunmaktadır (Şekil 3.20). Dam örtüsünde kullanılan malzemenin seçiminde de bakı faktörü belirleyicidir. Toprak damlı meskenler güney yamaçlarda kuzey yamaçlara göre daha yaygındır. Ekonomik imkansızlıkların yanı sıra güney yamaçlarda yağış miktarının daha az olması dam örtüsünde toprak malzemenin yaygın olmasına neden olmuştur (Şekil 3.21).



Şekil 3.20. Arkaalan Yaylası'nda meskenler

Eğimli arazide yayla meskenleri araziye uyumlu olarak tasarlanmıştır. Çoğunlukla yamaca yaslanmış şekilde konumlanır. Yüksek yaylalarda eğimli yamaçlarda kurulan tek katlı meskenlerin yamaç tarafındaki kısmı zorunlu olarak toprağa gömülmüştür (Şekil 3.21).



Şekil 3.21. Aşağı Çukuralan Yaylası'nda terk edilmiş bir mesken

Litolojik özelliklere bağlı olarak yakın çevreden elde edilen yapıya elverişli ve kolay işlenebilen taş malzeme, depresyonların kenarında, dağ ve tepelerin eteğinde, vadi boylarında kurulmuş olan yerleşmelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Sözer, 1972: 25; İzbırak, 1973: 139). Sahada ana malzemenin taş olduğu tek odalı eski tip yayla meskenleri geçmişte yaygın olarak kullanılmıştır. Bu meskenler harçsız taşların üst üste yığılması ile meydana gelmiştir. Taş kısımlar çoğunlukla sıvasızdır. Düz damlı bu meskenlere yörede kelik adı verilmektedir (Şekil 3.22). Yamaçlarda kurulan taş meskenlerin bir kısmı toprak içerisinde yer alır. Yamaç yüzeyine denk gelen kısım toprağa gömülmüş olup geri kalan kısmın duvarları taşların örülmesinden meydana gelmiştir (Şekil 3.21). Taş meskenlerin büyük kısmında pencere mevcut değildir. İkioluk, Arkaalan, Karaköy, Aşağı ve Yukarı Çukuralan Yaylaları'nda yaygın olan bu meskenler çoğunlukla zamana yenik düşmüş ve yerini beton yapılara bırakmıştır. Bir kısmı terk edilmiş, bir kısmı ise hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.



Şekil. 3.22. İkioluk Yaylası, terk edilmiş bir taş mesken

Günümüzde taş, çoğunlukla ana malzemenin beton olduğu meskenlerde yardımcı malzeme olarak kullanılmaktadır. Taşın nemden etkilenmemesi ve taşıma gücünün yüksek olması yardımcı malzeme olarak tercih edilmesinin nedenidir. Taban suyu seviyesi yüksek olan yerlerde ve taşkın riski taşıyan vadi boylarında, taş malzeme kullanımı önem kazanmaktadır (Akbulak, 2007: 255). Çalışma sahasında bazı

meskenlerin temelinde değişen miktarlarda taş malzeme kullanılmaktadır. Taş duvarın yüksekliği nemden korumak ve taşıyıcı görevi görmek için ise yaklaşık 1- 1,5 metre civarındadır. Fakat ahır veya samanlık olarak kullanılacaksa yüksekliği 2 metreden fazla olmaktadır. Örneğin, Mavga Yaylası'nda Mavga Deresi'nin getirdiği taşlar, geçmiş yıllardan beri yoğun olarak yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır. Bu taşların birbirine bağlanması harç malzemesi olarak bugün imento tercih ediliyor olsa da geçmişte topraktan faydalanılmıştır. Kahverengi toprak ve saman karıştırılarak, taşlar arasında bağlayıcı harç elde edilmiştir. Temeli taş meskenlere Arkaalan, Mavga, Alan ve Karaköy Yaylaları'nda rastlanmaktadır (şekil 3.23).



şekil 3.23. Mavga Yaylası'nda bir mesken

Kırsal meskenlerin yapı malzemesi çoğunlukla yakın çevreden elde edilmektedir (Tolun Denker, 1977: 60; Tunçdilek, 1967: 36). Ormanların yoğun olduğu yerlerde ahşap, taşın bol ve kolay işlenebilir olduğu yerlerde taş ve step iklimlerde ise toprak, mesken yapımında kullanılmaktadır (Tolun Denker, 1977: 60). Çalışma sahasında ahşap malzeme kullanımı yaygındır. Ormana yakın olan mesken ve eklentilerinde ahşap kullanımı ormana uzak olan meskenlere göre daha fazladır. Dağın kuzey yamaçlarında kolaylıkla elde edilen ahşap, temel yapı malzemesidir. Eski tip yayla meskenlerinde ahşap ön plana çıkmakta olup çoğunlukla kayın ağaçları kullanılmaktadır. Ahşap, işlenmemiş ya da çok az işlenmiş şekildedir. Dış cephe sıvalı veya sıvasız olarak değişiklik göstermektedir. Ahşap malzeme sıcaklığı geçirmez.

Neme karşı dayanıksızdır. İşlenmesi, şekillenmesi ve inşası kolaydır. Ancak yangın tehlikesi taşıması bakımından risklidir. Kirazlı Yaylası, Sorkun Yaylası, Ovacık Yaylası ve Kazıklı Yaylası ahşap meskenlerin yaygın olduğu yayla yerleşmeleridir (Şekil 3. 24).



Şekil 3.24. Kirazlı Yaylası'nda ahşap bir mesken

Ekonomik faaliyet, gelir durumu, kültür, güvenlik ve hayat tarzı meskenleri etkileyen beşeri ve ekonomik faktörleri oluşturur. Yürütülen ekonomik faaliyet meskenin şekli, düzeni ve en önemlisi eklentileri üzerinde etkilidir. Yaylaya çıkış amacına, beslenen hayvan türüne ve arazinin genişliğine göre meskenler birbirinden farklıdır. Bu durum hanelerin geçim şekillerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Özellikle ekonomik faaliyetlerin gerekliliklerine göre mesken eklentileri inşa edilmektedir. Çalışma sahasında ağırlıklı olarak hayvancılık faaliyeti yürütülmektedir. Büyükbaş veya küçükbaş hayvan türüne göre eklentiler farklılık göstermektedir. Hayvan sayısı arttıkça ev içinde veya yakınında ambar, kiler vb. üretim ve depolama alanı yaratmak gerekmektedir. Kış için ot hazırlığı yapan haneler meskenlerine samanlık eklemektedir.

Yaylalarda rekreasyonel amaçlı mesken sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle yaşlı nüfus yaz aylarını köye yakın yaylalarda geçirmeyi tercih etmektedir (Başbüyük vd., 2001: 33). Bu amaçla günübirlik veya hafta sonunu değerlendirmek

amacıyla yaylalara rekreasyonel amaçlı meskenler yapılmaktadır. Alan, Karaköy ve Soğucak Yaylası hayvancılık ve sayfiye amaçlı yaylacılığın iç içe geçtiği yayla yerleşmeleridir. 2017 yılından itibaren sayfiye amaçlı yerleşmeye açılan Alan Yaylası'nda hızlı bir yapılaşma tespit edilmiştir (Şekil 3.26). Sayfiye amacıyla yapılan meskenlerde şekil, plan, yapı malzemesi ve iç düzenlemelerde konfor, estetik ve kullanım kolaylığı dikkat çekmektedir.



Şekil 3.25. Alan Yaylası (2017)
Kaynak. <https://www.google.com/earth/>



Şekil 3.26. Alan Yaylası (2022)

Toprak damlı evlerin ve ana malzemenin taş olduğu keliklerin yapımında ekonomik gelir düşüklüğünün büyük etkisi vardır. Artan ekonomik gelir, gelişen ulaşım sistemleri yayla meskenlerinin değişip dönüşmesinde etkili olmuştur. Gelir düzeyi yükseldikçe eski tip yayla meskenlerin yerini daha konforlu betonarme meskenler almıştır. Pencere ve kapı gibi kısımlarında PVC (Polivinil Clorür) gibi malzemeler kullanılmaya başlanmıştır. Çatı örtü malzemesi olarak kiremit ve çinkonun kullanımı artmıştır. Bu dönüşüm, daimi yerleşmeye yakın olan yaylalarda daha hızlı gerçekleşmiştir.

Meskenler, kültürel özelliklerimizin mekana yansıyan en önemli unsurlarından biridir (Köse, 2005: 160). Bazı meskenlerin giriş kısmında sofa bulunması ve sofadan eve girilmesi, pencerelerin iç bahçeye veya avluya bakıyor olması kültürel öğelerin şekil bulmuş halidir. Bir gelenek olarak geniş ve kalabalık aile yapısı ve birden fazla ailenin bir arada yaşaması meskenlere oda eklenerek genişlemesine ve şekil değiştirmesine neden olmaktadır.

3.6.1.1. Meskenlerin Fonksiyonel Özellikleri

Yayla meskenleri kullanım bakımından iki ayrı bölümden oluşmaktadır. İlki meskenin ikametgah kısmıdır. Diğer bölüm, hayvanların barındığı, hayvansal ürünlerin işlendiği ve muhafaza edildiği ahır, ağıl, samanlık ve kiler gibi eklentilerden oluşmaktadır.

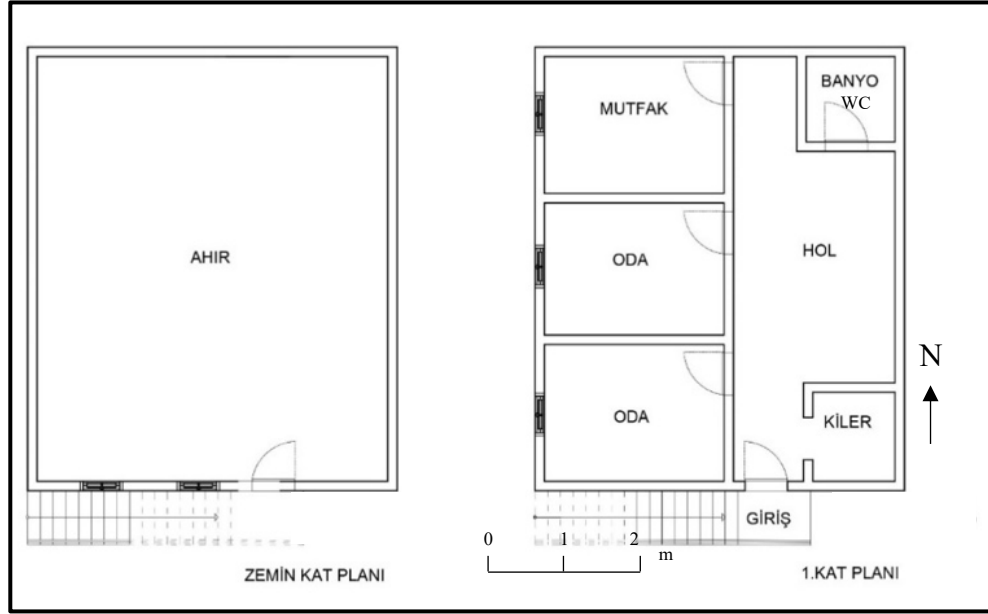
Çalışma sahasında yer alan yayla meskenlerinin kat ve oda sayısı birbirinden farklıdır. Kat ve oda sayısı üzerinde gelir durumu, hane nüfusu, yürütülen ekonomik faaliyet büyüklüğü ve ulaşım kolaylığı etkilidir. Çoğunlukla tek katlı olan meskenlerin oda sayısı bir veya ikidir. İki katlı ve ikiden fazla oda sayısına sahip meskenlere çoğunlukla Mavga Yaylası'nda rastlanmaktadır (Şekil 3.27). Bu durum yaylanın daimi yerleşmeye geçiş sürecinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı haneler yaylayı daimi yerleşme olarak kullandığından daha konforlu yapılar ortaya çıkmıştır. Alçak yaylalarda eğimli yamaçlarda meskenlerin alt katı ahır olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.28).



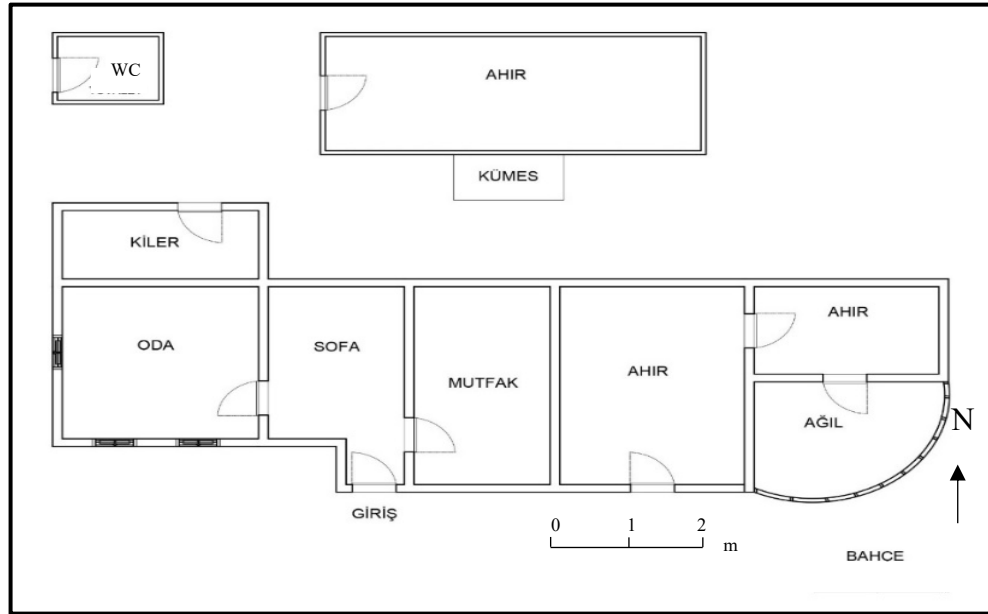
Şekil 3.27.-3.28. Mavga Yaylası'nda çok katlı meskenler

Yayla meskenlerinin mimari niteliği yükseltilenlere çıktıkça, kullanım süresinin azalmasına bağlı olarak basitleşmektedir. Çoğunlukla konfordan uzak sadece barınma ihtiyacına yönelik tek katlı, küçük, eğreti ve derme çatma yapılar inşa edilmektedir. Yükseldikçe oda, kat sayısı ve meskenin kapladığı alan azalmaktadır (Şekil 3.29). Doğal malzeme kullanımını artmaktadır. Dış cephe çoğunlukla sıvasızdır. Arkaalan, Sarıçiçek, Aşağı ve Yukarı Çukuralan Yaylası'nda bu tür meskenlere rastlanmaktadır. Buna rağmen yükselti arttıkça iklimin sertleşmesi meskenlerin daha korunaklı inşa edilmesini de zorunlu kılmaktadır. Pencereler daha küçük ve duvarlar daha kalındır.

Aynı zamanda, kat sayısı da yükseltisi az olan yayla yerleşmelerindeki meskenlere göre azalmaktadır.



Şekil 3.29. Mavga Yaylası, iki katlı mesken planı



Şekil 3.30. Kirazlı Yaylası, ahşap mesken planı ve eklentileri

Meskenlere sofa denilen kısımdan girilmektedir (Şekil 3.30). Tek odalı meskenlerde oda bölümü sade bir görüntüye sahiptir. Odanın bir kenarı mutfak olarak kullanılır. Mutfakta yağ ve peynir yapılan yere çökeleklik denilmektedir. Peynir yapım aşamasında sızması için çağ denilen yerde bekletilir. Ekmek veya kebab yapılan yere

ocaklık denilmektedir. Soba hem ısınmak hem de yemek pişirmek için kullanılır. Bazı meskenlerin içinde sobanın yanı sıra tandır da vardır (Şekil 3.31). Meskenlerin bir kısmında zemin kilim veya halı ile kaplıdır. Duvarlarda halı kullanmak çok yaygındır. Oturmak veya yatmak için kullanılan sedire yörede sert ya da divan adı verilmektedir. Ayrıca, sedirlerin altı eşyaların saklandığı bir depo olarak da kullanılmaktadır.



Şekil 3.31. Tek odalı bir yayla meskeninin iç görünümü

Tuvaletler genellikle meskenden birkaç metre uzaklıkta ahşap, taş vb. geleneksel malzemelerle veya branda ile derme çatma inşa edilmiştir. Betonarme yapıların büyük bir kısmında evin içinde yer alır.

Köy altı yerleşmelerinin iskan çekirdeğini ev ve eklentileri oluşturmaktadır (Tunçdilek, 1967: 99). Eklenti kavramı kırsal yerleşmelerde daha çok ekonomik faaliyetle ilişkilidir ve buna göre eklenti sayısı artar veya azalır (Taş, 2016: 33). Ayrıca, eklentiler üzerinde coğrafi çevre, aile büyüklüğü, hayvan sayısı, gelenek ve görenekler de etkili olmaktadır. Eklentiler bir hat halinde uzanmış, toplu ya da dağınık, birbirine yakın ya da uzak olabilmektedir. Bu bakımdan çeşitlilik söz konusudur.

Çalışma sahasında eklentilerin fonksiyonları, büyüklüğü, sayısı ve düzenlenme şekilleri birbirinden farklılık göstermektedir. Ahır, ağıl, kümes, samanlık, ardiye, ambar, depo, kiler, çeşme, çardak, yemlik ve yalak en çok kullanılan eklentilerdir. Hayvan barınakları meskenler gibi birbirinden farklı özelliktedir. Büyüklükleri hayvan

sayısına göre değişiklik göstermektedir. Hayvan sayısı fazla ise birden fazla hayvan barınağı yan yana olabilmektedir (Şekil 3.32). Hayvan barınaklarına yörede genel olarak üstü açıksa ağıl, kapalı ise eğrek denir. Dört tarafı duvar ve tavanı olan bir yapı içerisindeyse ahır veya dam denilmektedir. Ağıl, eğrek ve ahırlar çoğunlukla yan yanadır. Ağıl ve eğreklerin çevresi tel örgü, çit, ağaç dalları, tahta, taş veya çalılar ile sarılmıştır. Eğreklerin, yerden yüksekliği 2 metreye yakın, üstü yarım veya tamamen branda ile kaplıdır (Şekil 3.33). Hayvanları yabani hayvanlara karşı ve güneş, yağmur, rüzgar, soğuk vb. hava olaylarına karşı korumak amacıyla kapatılmıştır. Ağılın açık olmasında havalanması amaçlanmıştır. Sundurma çatıya benzer bir şekilde tek yöne eğimli olarak inşa edilmiştir. Ağılın bir kısmı sağım ve bakım işleri için kullanılırken diğer kısmı odunluk olarak da kullanılabilir.



Şekil 3.32. İkioluk Yaylası, ahır ve ağıl görünümü



Şekil 3.33. Alan Yaylası'nda bir hayvan barınağı (eğrek)

Ahırlar eve bitişik, evin yakınında veya evin alt katında olabilmektedir. İnşa malzemesi bakımından çeşitlilik göstermektedir. Tahta ve odun parçalarının branda ile örtülmesiyle elde edilen derme çatma hayvan barınaklarının yanı sıra betonarme ahırlar da mevcuttur. Pek yaygın olmamakla birlikte Mavga, Karaköy ve Alan Yaylası'nda meskenlerin alt katında ahır bulunmaktadır. Yamaçta yer alan meskenlerde eğimden kaynaklanan alt kattaki boşluk ahır olarak değerlendirilmektedir. Yüksekliği yaklaşık 2 m, genişliği ise, meskenden meskene değişiklik göstermektedir. Meskenin alt katında yer alan ahırların pencereleri bulunmaktadır. Ahırların içinde dana, kuzu ve oğlakların korunması, iyi beslenmesi ve ahır hayvanlarının et verimlerinin artırılması amacıyla kuzuluk denilen korunaklı bölmeler vardır. Hayvanların sağıldıkları yere avlu, yem yedikleri yere apur veya ağur, içeride su içtikleri yere suluk ve dışarıda su içtikleri yere su oluğu denilmektedir.

Ahırın dışında gübrelik bulunur. Gübre, tarımsal faaliyetlerde kullanılmak üzere daimi yerleşmelere taşınmaktadır.

Meskenlerin hemen yanına çok geniş olmayan ahşap malzemeden derme çatma kiler, ardiye veya depo amaçlı eklentiler yapılmıştır (Şekil 3.34). Bazı yayla meskenlerinin hemen yakınında yiyip, içmek ve dinlenmek amaçlı çardaklar inşa edilmiştir. Genellikle bir ağacın gölgesinde bulunan bu çardaklar ahşap malzemeden yapılmış ve yağmurdan korunmak için branda ile kaplanmıştır. Yörede bu mesken eklentisine sova adı verilmektedir (Şekil 3.35). Çamaşırlar çoğunlukla meskenlerin yakınında bulunan çeşme kenarında yıkanmaktadır. Çamaşırların yıkandığı bu alana yunaklık denilmektedir.



Şekil 3.34. Mavga Yaylası'nda bir kiler



Şekil 3.35. Sarıçiçek Yaylası'nda bir dinlenme yeri (sova)

3.7. Ekonomik Faaliyetler

Kunduz Dağı üzerinde yaylacılık faaliyetleri yürüten daimi yerleşmelerin en önemli ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık ve mevsimlik işçiliktir. Erkek nüfusun çoğunluğu Samsun şehri başta olmak üzere birçok şehre inşaatlarda çalışmak üzere sezonluk göç etmektedir. Büyük merkezlere uzaklık, gelir düşüklüğü ve birtakım nedenlerle sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış bu yerleşmeler, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini geleneksel yöntemlerle yürütmektedir. Köylerde kişi başına düşen tarımsal arazinin yetersiz olması insanları hayvancılık faaliyetine dolayısıyla yaylacılığa yönlendirmiştir. Kunduz Dağı'nın çayır ve otlak bakımından zengin meraları, geçmişten bu yana yaylacılık faaliyet sahası olarak kullanılmaktadır. Nisan ayından itibaren yaylalara çıkan insanlar eylül sonuna kadar hayvancılık, bahçe tarımı, ormancılık, toplayıcılık ve arıcılık gibi ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedir. İklim şartlarının elverdiği ölçüde yayla evlerinin yakın çevresinde bahçe tarımı yapmaktadır.

Temelini hayvancılık oluşturmakla beraber yaz mevsimini sağlıklı bir iklimde geçirmek de yaylacılığın amaçlarından biridir. Bu amaçla bol oksijenli ve temiz yayla havası insan sağlığının korunması açısından tercih edilmektedir.

3.7.1. Hayvancılık

Hayvancılık faaliyetlerinin kırsal ekonomide yeri çok büyüktür. Yaylacılık faaliyetlerinin temelini hayvancılık ekonomisi oluşturur (Tanoğlu, 1966: 244). Çalışma sahasında son yıllarda giderek azalmış da olsa hayvancılık amaçlı yaylacılık devam etmektedir. Geleneksel yöntemlerle yapılan mera hayvancılığı şeklindedir. Et ve süt verimi düşük yerli hayvan ırkları beslenmektedir. Elde edilen ekonomik gelir yetersizdir. Daimi yerleşmelerde arpa, fiğ, yonca ve korunga üretimi önemli bir yer tutar. Yem üretimi kaba yem açığını kapatmaktadır. Meraların erken ve aşırı otlatılmasını dolayısıyla tahribatını da önlemektedir. Fakat kış mevsiminde suni yem de kullanılmaktadır. Bu durum ekonomik güçlükleri beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan yaylacılık faaliyetleri, yem maliyetlerinin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır.



Şekil 3.36. Mavga Yaylası'nda otlayan büyük ve küçükbaş hayvanlar

Sahada hayvan sayıları yayladan yaylaya farklılık göstermektedir. Bu durum üzerinde daimi yerleşmedeki temel fonksiyon ve yaylaya çıkan hane sayısı etkili olmaktadır. Temel fonksiyonun hayvancılık olduğu köylerde yaylaya çıkan hayvan

sayısı daha fazladır. Yaylaya çıkan hane sayısı arttıkça hayvan sayısı da artmaktadır. Meraların kısıtlı olduğu köy yerleşmeleri, yaylalardan daha fazla istifade etmektedir. Yaylalarda büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı yayladan yaylaya değişmektedir. Bu değişiklik üzerinde, yaylaların yüksekliği, çayır-otlak zenginliği ve ormana uzak veya yakınlığı etkili olmaktadır. Geniş otlak alanına sahip, ormandan uzak ve yüksek yaylalarda küçükbaş hayvan sayısı fazla, büyükbaş hayvan sayısı ise azdır.

3.7.1.1. Büyükbaş Hayvancılık

Kunduz Dağı'nda yaylacılık yapan daimi yerleşmelerin hayvan sayıları Vezirköprü İlçe Tarım Müdürlüğü'nden elde edilmiştir. Bu yerleşmelerde toplam 10.286 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu değer toplam hayvan varlığının %69,1'ini oluşturmaktadır. Hayvan varlığının yerleşme bazında dağılımı incelendiğinde Tahtaköprü, Gölköy, Kıranalan ve Susuz'da sayının fazla olduğu görülür. Tahtaköprü sığır sayısı (1800 baş) bakımından ilk sırada yer alır. Susuz ise manda sayısı (41 baş) ile öne çıkmaktadır. Darıçayalan (398 baş), Sarıdibek (482 baş) ve Sofular (550 baş) köy yerleşmelerinde büyükbaş hayvan varlığı oldukça azdır (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Yaylacılık Yapan Daimi Yerleşmelerin Büyükbaş Hayvan Varlığı (2021)

Köy Adı	Hayvan Sayısı (baş)		
	Sığır	Manda	Toplam
Alan	693	0	693
Alanşeyhi	774	3	777
Darıçayalan	397	1	398
Gölköy	1328	0	1328
Karaköy	684	1	685
Kıranalan	1215	9	1224
Özesentepe	360	14	374
Sarıalan	824	2	826
Sarıdibek	482	0	482
Sofular	543	7	550
Susuz	1108	41	1149
Tahtaköprü	1800	0	1800
Toplam	10.208	78	10.286

Kaynak. Vezirköprü İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Mülakatlara göre, yaylalarda toplam 2330 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Sahadaki hayvan varlığının %48,7 'sini büyükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Toplam 300 baş (%12,8) ile Mavga Yaylası ilk sırada gelir. Mavga Yaylası'nda hayvancılıkla uğraşan nüfus diğer yayla yerleşmelerine göre daha fazladır. İkinci sırada yer alan Sarıçiçek Yaylası'nda toplam 250 baş (%10,7) büyükbaş hayvan vardır. Üçüncü sırada ise, 170 baş (%7,2) ile Kirazlı Yaylası yer alır. Aşağı Çukuralan Yaylası 45 baş (%1,9) ile en düşük hayvan sayısına sahiptir.

Tablo 3.5. Yayla Yerleşmelerinde Büyükbaş Hayvan Varlığı (2021)

Yayla Adı	Büyükbaş Hayvan Sayısı (baş)	Toplam Büyükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payı %	Hane Başına Düşen Büyükbaş Hayvan Sayısı (baş)
Mavga	300	13	10
Mustafakökü	100	4,2	10
Aşağı Çukuralan	45	2	5,6
Yukarı Çukuralan	60	2,5	3
Arkaalan	80	3,4	10
Sarıçiçek	250	10,7	16,6
İkioluk	150	6,4	7,5
Kirazlı	170	7,2	17
Akpınar	110	5	11
Sorkun	140	6	17,5
Soğucak	160	7	5,3
Kunduz Boğazı	150	6,4	4,2
Ovacık	100	4,2	7,6
Alan	100	4,2	3,3
Karaköy	65	2,7	3,2
Kazıklı	140	6	11,6
Fındıklı	160	7	8
Gübbeliğa	50	2,1	6,2
Toplam	2330	100	7,6

Kaynak. Sahada yürütülen anket ve mülakat çalışmaları

Hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı 7,6 baştır. Hane başına düşen hayvan sayısı Sorkun Yaylası'nda (17,5 baş) en fazladır. Bu değer %6'lık bir dilime karşılık gelir. Bu sayı Yukarı Çukuralan Yaylası'nda en az değere iner (3 baş) (Tablo 3.5). Yörede süt veriminin yüksek olması ve çobana ihtiyaç duyulmadan hayvan olatmasının yapılması, kendi kendine merada yayılması gibi nedenlerle büyükbaş hayvan yetiştiriciliği daha avantajlıdır.



Şekil 3.37. Arkaalan Yaylası'ndan bir görünüm

Mandaların sayısı çekim hayvanı olarak kullanımının azalmasından dolayı oldukça azdır (Şekil 3.38). Yörede bu hayvanların dışisine kömüş, erkeğine manda denilmektedir. Sütü, yağı, peyniri ve yoğurdu çok değerlidir. Yük hayvanları toplam hayvan varlığının çok az bir kısmını oluşturur. Yük hayvanlarının çoğunluğunu eşekler oluşturur. Geçmişte hayvancılık faaliyetlerinde temel ulaşım aracı olan katır, at ve eşeklere bugün duyulan ihtiyaç epey azalmıştır. Ormandan kesilen odunu, tarlaya veya hayvan güdümüne giderken çocuk, semaver ve yemek taşımak için az da olsa binek hayvanı bulundurulur.



Şekil 3.38. İkioluk Yaylası'ndan bir görünüm

3.7.1.2. Küçükbaş Hayvancılık

Yaylacılıkla uğraşan daimi yerleşmelerdeki hayvan varlığının % 30,8'ini (4586 baş) küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Koyunlar %76,3 (3502 baş) ve keçiler %23,7 (1084 baş) orana sahiptir. Tahtaköprü (1141 baş), Gölköy (1023 baş) ve Karaköy (624 baş) küçükbaş hayvan sayısının en fazla olduğu yerleşmelerdir. Küçükbaş hayvan sayısı, Alanşeyhi (24 baş), Özesepte (47 baş), Sofular (49 baş), Sarıdibek (77 baş) ve Alan (86 baş) yerleşmelerinde en azdır. Koyun sayısı bakımından Tahtaköprü 1137 baş (%32,4) ile ön sıradadır. Susuz 434 baş (%40) ile keçi varlığının en fazla olduğu yerleşmedir (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. Yaylacılık Yapan Daimi Yerleşmelerin Küçükbaş Hayvan Varlığı (2021)

Köy Adı	Hayvan Sayısı (baş)		
	Koyun	Keçi	Toplam
Alan	86	0	86
Alanşeyhi	21	3	24
Darıçayalan	107	389	496
Gölköy	891	132	1023
Karaköy	624	0	624
Kıranalan	254	72	326
Özesepte	47	0	47
Sarıalan	161	1	162
Sarıdibek	77	0	77
Sofular	0	49	49
Susuz	97	434	531
Tahtaköprü	1137	4	1141
Toplam	3502	1084	4586

Kaynak. Vezirköprü İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Mülakatlara göre sahada toplam 2450 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Buna göre, yaylalarda hayvanların %51,2'i küçükbaş hayvanlardan oluşur. Sarıçiçek ve Ovacık Yaylaları 300 baş (%12,2) ile en fazla küçükbaş hayvan varlığına sahip yayla yerleşmeleridir. Mustafakökü Yaylası 200 baş (%8,1) ve Fındıklı Yaylası 180 baş (%7,3) ile bu yaylaların ardından gelmektedir. En az küçükbaş hayvan varlığına sahip olan yayla ise, 50 baş (%2) ile Aşağı Çukuralan Yaylası'dır (Tablo 3.7). Sahada küçükbaş hayvanların etinden, sütünden ve yününden faydalanılmaktadır. Hane ihtiyacına yönelik et ve süt üretimi yapılmaktadır. Yün üretimi yorgan, yastık, seccade vb. gereksinimleri karşılamak için yapılmaktadır.

Tablo 3.7. Yayla Yerleşmelerinde Küçükbaş Hayvan Varlığı (2021)

Yayla Adı	Küçükbaş Hayvan Sayısı (baş)	Toplam Küçükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payı %	Hane Başına Düşen Küçükbaş Hayvan Sayısı (baş)
Mavga	150	6,1	5
Mustafakökü	200	8,1	20
Aşağı Çukuralan	50	2	6,2
Yukarı Çukuralan	90	3,6	4,5
Arkaalan	120	5	15
Sarıçiçek	300	12,2	20
İkioluk	100	4	5
Kirazlı	100	4	10
Akpınar	130	5,3	13
Sorkun	100	4	12,5
Soğucak	120	5	4
Kunduz Boğazı	120	5	3,4
Ovacık	300	12,2	23
Alan	80	3,2	2,6
Karaköy	120	5	6
Kazıklı	110	4,5	9,1
Fındıklı	180	7,4	9
Gübbeliğa	80	3,2	16
Toplam	2450	100	8

Kaynak. Sahada yürütülen anket ve mülakat çalışmaları

Küçükbaş hayvanlar ot veriminin düşük olduğu sahalarda büyükbaş hayvanlara göre daha kolay beslenirler (Kadıoğlu, 2017: 151). Beslenmesi kolay ve araziye uyumlu olduğundan çalışma sahasında koyun sayısı fazladır. Ormanları koruma yasası ile keçi yetiştiriciliğinin yasaklanması da keçi sayısının az olmasında etkilidir.



Şekil 3.39. Mavga Yaylası'nda otlayan küçükbaş hayvanlar

3.7.1.3. Hayvansal Üretim ve Ürünlerin Değerlendirilmesi

Hayvansal ürünler ihtiyaca dönüktür. Hayvanlardan süt, tereyağı, peynir, çökelek, yoğurt ve yün üretilmektedir. Süt, yaylalarda üretilen en önemli hayvansal üründür. Sığırlar sabah ve akşam olmak üzere iki kez, koyunlar ise günde bir kez sağılmaktadır. Bir sığırdan günde ortalama 5 litre süt elde edilmektedir. Elde edilen süt, yağ ve peynir yapımında kullanılmaktadır. Yapım esnasında geleneksel ahşap yayıkların yanı sıra bazı hanelerde yayık makineleri de kullanılmaktadır (Şekil 3.40). Yayık makineleri güneş paneli ile çalıştırılmaktadır.

Süt verimi dışarda otlatmanın bitmesine bağlı olarak eylül ayından itibaren düşmektedir. Üretilen peynir iki çeşittir. Biri yağsız yapılan çökelek diğeri ise yağlı peynir şeklindedir. Yaylalarda elektrik olmadığından ürünlerin muhafazası zor olmaktadır. Bu nedenle peynir genellikle tuzlu salamura şeklinde saklanmaktadır. Bazı evler güneş panelinden faydalanarak buzdolabı kullanmaktadır. Fakat güneş ışığının yetersiz olduğu günlerde buzdolabı çalışmadığı için ürünler bozulup ziyan olmaktadır. Toplu satışlar için ürettikleri ürünleri düzenli olarak daimi yerleşmeye götürerek buzdolabında muhafaza eden aileler de vardır. Başta kekik olmak üzere çeşitli dağ otlarıyla beslenen hayvanlardan elde edilen ürünler kendine has koku ve lezzete sahiptir. Temmuz ve ağustos aylarında koyunlardan yapağı üretilir. Geçmişte ekonomik gelir amaçlı üretilen yapağı günümüzde yorgan, yastık vb. ihtiyaçları karşılamak için yapılmaktadır.



Şekil 3.40. Geleneksel ahşap yayık



Şekil 3.41. Kurban Bayramı'nda hayvan satışı

Hayvancılık faaliyetlerinden kazanılan gelir, insanların geçimlerini sağlamaları için yeterli değildir. Ürünler çoğunlukla ihtiyaca yöneliktir. Ürünlerin pazarlanmasında ulaşım büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle ürünlerin pazara taşınması ve pazarda satılması söz konusu değildir. Hayvancılık faaliyetlerinde en çok gelir canlı hayvan satışından elde etmektedir. Yıl içinde paraya ihtiyaç olduğunda satılmak istenen hayvanı köyün dışından gelen araçlar satın almaktadır. Kurban Bayramı öncesinde Arife günü hayvan pazarlarında satış yapılmaktadır (Şekil 3.41). Canlı hayvan satışında çözülmesi gereken sorunlar vardır. Ulaşımın kaynaklanan yol maliyetleri bu sorunların başında gelmektedir. Araçlar dolayısıyla hayvanlar değerinin altında satılmaktadır.

Bazı yaylalar haftada üç gün litresi 4,50 TL karşılığında süt birliğine sütlerini satmaktadır. Yağ ve peynir gibi ürünler başta Vezirköprü ilçe merkezi olmak üzere Samsun, Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlere sipariş alınarak satılmaktadır. Hayvancılık yapan aileler sayfiye amaçlı gelen yaylacılara süt, yoğurt, peynir, tereyağı ve çökelek gibi hayvansal ürünleri satarlar.

Son yıllarda yaylalara çıkan kişi ve hayvan sayısında belirgin bir azalma olmuştur. 2000'li yılların başında hayvan sayısı bugünkü sayının 2-3 katı kadardı. Yaylacılık faaliyetlerinin devam edebilmesi için ürünlerin direk alıcıya ulaşabilmesi, yem, yakıt vb. giderlerinin azalması, meraların iyileştirilmesi, besi hayvancılığı ile rekabet gücünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bütün bu şartlar sağlandığında yaylacılık daha cazip hale gelecektir.

3.7.2. Tarım

Çalışma sahasında yaylacılık faaliyeti yürüten köylerde buğday, arpa, çavdar, mısır gibi tahıllar ve yem bitkileri en fazla üretim alanına sahiptir. Genellikle yem bitkileri üretimi çok yaygındır. Bunların yanı sıra ayçiçeği, domates, fasulye, nohut, patates ve soğan en çok üretilen tarımsal ürünlerdir.

Tarım arazilerinin büyük bir kısmını tahıllar kaplamaktadır. Buğday, arpa, çavdar ve mısır en çok yetiştirilen tahıllardır. Tahıl üretiminin belirgin bir şekilde öne çıkmasında iklim şartları ve yürütülen hayvancılık faaliyetleri etkili olmaktadır. Yükseltiye göre üretilen ürünlerde farklılıklar gözlenmektedir. Yüksek kesimlere çıkıldıkça buğdayın yerini arpa, çavdar ve tiritikale almaktadır. İhtiyaca yönelik üretilen buğday, arpa ve mısır gibi tahılların sap kısımları hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Tiritikale, yörede yem buğdayı olarak bilinir.

Yaylacılık yapan daimi yerleşmelerde yetiştirilen ürünlerin içerisinde en çok üretim alanına sahip olan tarım ürünü buğdaydır. Buğdaydan sonra en çok üretilen tahıl ürünü arpadır. Arpanın muhtelif ve yemlik olmak üzere üretimi ikiye ayrılmaktadır. Köylerde mısır üretimi danelik ve silajlık olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

Hayvancılığın yoğun yapılmasına bağlı olarak fiğ, silajlık mısır, yonca, arpa, yulaf, yem bezelyesi ve korunga yetiştirilmektedir. Silajlık mısıra sonbaharda ekildiği için yörede güzlük denilmektedir. İklimin elverişli olmasının yanı sıra devlet desteği de yem bitkileri üretimini olumlu etkilemektedir. En fazla üretim alanına sahip olan yem bitkisi silajlık mısırdır. Yem maliyeti, hayvancılık faaliyetinin temel giderlerinden biridir. Yem maliyetlerini azaltmak ve kaba yem açığını kapatmak amacıyla yem bitkileri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Üretim kaliteli ve ucuz duruma getirilerek yüksek yem maliyetleri azaltılmaktadır. Böylece mera ve otlakların erken ve aşırı otlatılması ile tahribatı önlenmektedir.

Yaylalarda meskenlerin önlerinde çitlerle çevrilmiş alanlarda sınırlı miktarda bahçe ziraati yapılmaktadır. En çok yetiştirilen ürünler; mısır, fasulye, lahana, patates, domates ve hıyardır. Yaylalarda üretimi nadir görülen ayçiçeği ve bezelye üretimi dikkat çekmektedir. Bu ürünler yayla dönemi boyunca meskenlerin etrafında bulunan bahçelerde ihtiyaca yönelik yetiştirilmektedir. Üretilen ürünlerin fazlası kışa hazırlık olarak turşu veya konserve yapılmaktadır.

Mısır bitkisi sıcak iklim bölgesi tahıllarından biri olmasına rağmen yaylalarda dar alanlarda da olsa yetişme ortamı bulmaktadır (Şekil 3. 42). Yaz mevsiminin yağışlı geçtiği ve sulanabilen sahalarda yetiştirilen mısırın optimum sıcaklık değerleri ekiliş sırasında 10 °C'den az olmalıdır. Yetişme devresinde ise 20 ile 24 °C'den yüksek olmamalıdır. Optimum yetişme bölgelerinde yıllık yağış tutarı 800- 1000 mm altına düşmemelidir (Doğanay ve Coşkun, 2019: 144). Buna göre, yaylalar yağış miktarı bakımından mısır tarımına uygundur. Schreiber formülü ile hesapladığımızı göre, yayla yerleşmelerinde yıllık yağış miktarı 1006 ile 1309 mm arasında değişiklik göstermektedir (Tablo 2.5). Derin geçirimli bitki besin maddelerince zengin ve iyi havalandırılan topraklarda uygun yetişme ortamı bulmaktadır (Kadıoğlu vd., 2021: 176).



Şekil 3.42. Sarıçiçek Yaylası mısır ekim alanlarından bir görünüm

Yayla yerleşmelerinde yaygın görülen bir diğer ürün olan fasulye, serin iklim bitkisidir (Şekil 3.43). Tohumu 15 ile 20 °C' de çimlenmektedir. Çiçeklenme için 0 ile 25 °C arası optimum sıcaklıktır. Olgunlaşma döneminde hava kuru ve sıcaklık 10 °C'nin üzerinde olmalıdır (Keleş, 2015: 1). Yağış isteği 300- 500 mm arasındadır (Doorenbos et al., 1986: 77). Organik madde bakımından az, toprak drenajı zayıf ve yüksek asitli topraklar fasulye bitkisi için uygun değildir (İdikut ve Karabacak, 2021: 300).



Şekil 3.43. Ovacık Yaylası, fasulye bahçesi

Serin iklimden hoşlanan ve yaylada yetiştirme imkanı bulan lahana bitkisi için 15.5-21.5 °C sıcaklıklar uygundur (Şekil 3.44). Gece gündüz sıcaklık farkının 5°C olması tercih edilir (www.tarimorman.gov.tr). Su ihtiyacı 380- 500 mm arasındadır. Orta ağır ve tınlı topraklar lahana için elverişlidir (Evren vd., 2002: 261).



Şekil 3.44. Ovacık Yaylası, lahana bahçesi

Tahıllardan sonra en çok tüketilen besin olan patatesin de yaylalarda üretimi yapılmaktadır. Hava sıcaklıklarının çok yüksek olmaması ve güneşlenme süresinin kısa olmasına bağlı olarak yaylalarda mayıs-eylül ayları arasında patates yetiştirilmektedir (Öztürk ve Polat, 2017: 100). Patates bitkisi için optimum hava sıcaklığı günlük 18-20 °C'dir (Doorenbos et al., 1986: 121). Yumru büyümesi için toprak sıcaklığı 15-18°C olmalıdır Patatesin yıllık su ihtiyacı iklime ve çeşide bağlı olarak 500-700 mm arasında değişiklik göstermektedir (Steduto et al., 2012: 187). Bazı yaylalarda elma, erik, yabani fındık ve kuşburnu gibi meyve ağaçları bulunmaktadır (Şekil 3.45-3.46).



Şekil 3.45. Soğucak Yaylası yabani fındık ağacı. Şekil 3.46. Soğucak Yaylası elma ağacı

Yaylalarda özellikle iklim şartları yetiştirilecek ürün seçiminde etkilidir. Yükseltinin azalması ile toprak ve iklim şartları elverişli hale gelir. Böylece ürün çeşitliliği artar ve tarım arazileri genişler. Örneğin; yükseltisi 1200 m olan Mavga Yaylası'nda tarım arazileri diğer yaylalara göre oldukça geniştir. Yoğun nüfusa sahip Tahtaköprü köyünde tarım arazilerinin yetersiz olmasının bir sonucu olarak Mavga Yaylası yoğun tarımsal faaliyetlere sahne olmuştur (Şekil 3.47). Yaylada bir haneye ait birden fazla tarla bulunmaktadır. Tarım alanları dağınık bir şekildedir.



Şekil 3.47. Mavga Yaylası, tarım alanlarından bir görünüm

3.7.3. Meralardan Yararlanma

Büyükbaş hayvanlar günde iki kez, küçükbaş hayvanlar ise, günde bir kez sağılırlar. Her sabah hayvanlara tuz verilir. Sabah sağım sonrasında her hane kendi hayvanlarını otlatır. Çobanlar genellikle ailenin en yaşlısı veya onlara eşlik eden çocuklar olur. Ortak sürü yoktur. Bazı haneler hayvanlarını salma yöntemiyle otlatırlar. Sabah salınan hayvanlar bütün gün otlar ve akşam ahıra döner. Bazen hayvanların gece dönmeyip gittikleri yerde kaldıkları da olur. Bu gibi durumlarda hayvanların kurtlar tarafından zayi olduğu kayıplar yaşanmaktadır.

Çalışma sahasında toplam 7.715.627 m² mera alanı vardır (Tablo 3.8). Yaylalar mera alanı bakımından belirgin farklılıklar göstermektedir. En geniş mera alanına sahip olan yayla 2.750.638 m² ile Karaköy Yaylası'dır. Onu Yukarı Çukuralan (1.547.048 m²) ve Mustafakökü Yaylası (1.386.011 m²) takip eder. Bu yaylaların geniş mera alanlarına sahip olması dağlık kütlenin plato yüzeyine yakın olması ile ilgilidir. Mera alanı bakımından en az alana sahip yaylalar ise, Sorkun (13.247 m²), Kunduz Boğazı (13.692 m²), Akpınar (18.950 m²), Soğucak (19.731 m²) ve Fındıklı (21.871 m²) Yaylası'dır.

Tablo 3.8. Yayla Yerleşmelerinin Mera Alanı (2021)

Yayla	Mera Alanı (m ²)
Mavga	218.856
Mustafakökü	1.386.011
Aşağı Çukuralan	480.693
Yukarı Çukuralan	1.547.048
Arkalan	329.435
Sarıççek	289.698
İkioluk	57.334
Kirazlı	108.091
Sorkun	13.247
Akpınar	18.950
Soğucak	19.731
Kunduz Boğazı	13.692
Ovacık	66.491
Alan	67.625
Karaköy	2.750.638
Kazıklı	229.178
Fındıklı	21.871
Gübbeliğa	97.038
Toplam	7.715.627

Kaynak. Vezirköprü İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü



Şekil 3.48. Soğucak Yaylası, mera görünümü

Otlatma süresi yaylada kalma süresine bağlıdır. Bu süre 150 ile 190 gün arasında değişiklik göstermektedir. Küçükbaş hayvanlar için bu süre daha da uzayabilmektedir. Yaylalarda özel mülkiyet olmadığından otlatma yöntemi hayvan sürülerinin ortak

meralarda otlatılması şeklinde gerçekleşmektedir (Tolun Denker, 1960: 141). Hayvanların ortak olarak otlatıldığı meralara yörede “tantur” adı verilmektedir. Çayır ve otlaklar hayvanların beslenmek amaçlı faydalanma alanıdır. Ayrıca, yüksek düzlüklerde yetişen kekik vb. bitkiler hayvanlar için hem önemli besin kaynağı olma hem de hayvansal ürünlere farklı lezzet katma özelliğine sahiptir. Yaylalarda beslenen hayvanlarda paraziter hastalıkların bulaşma özelliği azalmaktadır. Bu durum hayvansal üretimi de olumlu etkilemektedir (Emiroğlu, 1977: 149).

Kış için kuru ot hazırlığı yaylaların tamamında yapılmamaktadır. Bunun nedeni yaz döneminde yaylalarda otun yetmeyeceği ve hayvanların yeterince beslenemeyeceği endişesidir. Bu nedenle alınan ortak bir karar ile kış için ot hazırlığı yapılmamaktadır. Az sayıda yaylada kış için 1-2 traktör ot hazırlığı yapılmaktadır. Otlar, ot salaçı ya da ot çatağı diye ifade edilen iki direk üzerinde yerden yüksek olacak biçimde kurutulmaktadır (Şekil 3.49). Bu şekilde yaprak yığılarak kurutuluyorsa ona da yımsa denilmektedir.



Şekil 3.49. Mavga Yaylası, ot salaçı görünümü

Otlaklar hayvancılık faaliyetleri için yetersiz kalmakta ve bu durum zaman zaman yaylacılar arasında tartışmalara yol açmaktadır. Betonarme yapılar ve bu yapıların etrafının tel örgülerle çevrilmesi otlak alanlarını kısıtlamaktadır. Hayvancılık yapmayan hanelerin otlak alanlarını tel örgülerle çevirmesi yaylaların fonksiyonel

değişiminde en çok hayvancılık faaliyetlerini etkilemektedir. Bu durum ortak faydalanma alanı olan yaylalarda bir otlatma düzeni olmasını zorlaştırmaktadır. Düzenli otlatma olmaması yaylalarda mera ve otlakların tahribatına yol açmaktadır. Erken otlatma sonucunda meralar zayıflar. Aşırı otlatma ile verim düşer. Bütün bu olumsuzlukların sonucunda mera ıslahı zorunlu hale gelmektedir.

3.7.4. Ormancılık

Hayvan otlatma, toplayıcılık, yakacak ve yapacak elde etmek amacıyla ormanlardan faydalanılmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğü'nün işletme binası ve tomruk depoları Akpınar Yaylası'nın hemen yakınında yer almaktadır (Şekil 3.50). Ovacık, Sorkun ve Kirazlı Yaylaları'nın yakın çevresinde de tomruk depoları bulunmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğü sahada ağaçlandırma, gençleştirme ve fideleme çalışmaları yürütmektedir. Ormanlardan kereste, tomruk, sanayi odunu, kağıtlık odun, direk ve lif yonga elde edilmektedir. Orman ürünlerinin üretim, taşıma, depolama ve pazarlama faaliyetleri yürütülmektedir. Sahada bu faaliyetler yoğun bir şekilde yürütülmektedir.



Şekil 3.50. Ovacık Yaylası'ndaki tomrukluk

Üretilen ürünler başta Vezirköprü orman ürünleri ve kağıt fabrikası olmak üzere, Çamsan Ordu ve Kastamonu Entegre fabrikalarına işlenmek üzere gönderilmektedir. 2021 yılında Kunduz Dağı üzerinde 25 bin m³ kereste üretimi yapılmıştır. 2022 yılında 15 bin m³ kereste üretimi kotası verilmiştir. Temmuz 2021' de Antalya'nın Manavgat

ilçesinde başlayarak çok sayıda şehre yayılan orman yangınlarından dolayı kereste kotası düşürülmüştür.

Yayla dönemi boyunca ormandan elde edilen odun ve kozalak gibi malzemeler yakacak olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.51). Kışlık yakacak odun temini için yaylada yapılan hazırlığın yanı sıra Orman İşletme Müdürlüğü'nden de odun satın alınmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğü ormanları seyreltme çalışmaları için kesim alanları belirlemektedir. Bu kesim alanlarına makta adı verilmektedir. Bir traktör (10 m³) makta için yaklaşık 1500 TL ücret ödenmektedir. Ücretler muhtar tarafından toplanmakta ve Orman İşletme Müdürlüğü'ne verilmektedir. Susuz başta olmak üzere Karaköy ve Sofular köylerinde orman kesim işçisi ve kamyon şoförü olarak çalışanlar vardır. Kesim işçileri orman kooperatifleri aracılığıyla kesim çalışmalarına katılmaktadır. Kesim işçilerinin kesim belgesi bulunmaktadır. Çalışacak kişi sayısı bölmenin büyüklüğüne ve zorluğuna göre değişmektedir. Kesim işçisi olarak çalışanlar kesim bölmesinin zorluğuna göre m³ başına 150 ile 300 TL arasında değişen miktarlarda ücret almaktadır. Motorlu araçların giremediği, yola uzak, eğimli arazi ve rampa yukarı el gücü ile taşımının gerektiği araziler kesim çalışmalarının zor olduğu arazilerdir. Bu faktörler ücreti belirlemektedir.



Şekil 3. 51. Sarıçiçek Yaylası, ormandan elde edilmiş yakacak odunlar

Yaylacılar yapacak odun ihtiyaçlarını ormanlardan temin ederler. Mesken, ahır, samanlık, ambar, kümes ve sedir gibi ihtiyaçların yapımında ormanlardan elde edilen odunlar kullanılmaktadır (Şekil 3.51). Mesken ve eklentilerinin yapımında çoğunlukla kayın ağaçları tercih edilmektedir. Ormanların yapacak olarak kullanımı dağın kuzey yamaçlarında ve ormana yakın olan yayla yerleşmelerde daha yoğundur.

Kozalak, mantar, kuşburnu, böğürtlen ve kızılıcık gibi orman ürünlerini toplamak çok yaygındır (Şekil 3.52). Toplanan yenilebilir mantar türleri kanlıca ve koç mantarıdır (Şekil 3.53). Yaylalara farklı köylerden de bu ürünleri toplamak amacıyla gelenler olmaktadır. Ormanlardan faydalanılmasının yanı sıra ormanları tarım arazisi, mera ve yerleşmelere dönüştürerek ormanlar tahrip edilmektedir.



Şekil 3.52. Alan Yaylası, böğürtlen bitkisi.

Şekil 3.53. Kunduz Boğazı Yaylası, kanlıca mantarı

3.7.5. Turizm

Yaylalar ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutuyla insanın doğa ile bütünleşmesine imkan tanıyan önemli turistik destinasyonlardır. Çalışma sahası, doğal ve beşeri turistik çekicilikleri bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Doğal manzara güzelliği, zengin bitki örtüsü, su kaynakları ve kültürel değerleri ile yürüyüş, piknik, kamp, avlanma, doğa fotoğrafçılığı ve yayla şenlikleri gibi kırsal alan rekreasyonlarına imkan tanımaktadır. Var olan potansiyelin yayla turizmi kapsamında değerlendirilmesi sahanın kalkınması bakımından önem arz etmektedir. Bu amaçla mevcut çekiciliklerin ekonomiye kazandırılması ve bu kaynakların geliştirilmesi gerekmektedir.

Potansiyel olmasına rağmen Kunduz Dağı üzerinde turizm fonksiyonu ile öne çıkan bir yayla yerleşmesi bulunmamaktadır. Yaylalarda geleneksel hayvancılık ve sayfiye yaylacılığı iç içe geçmiştir. Temelinde hayvancılık faaliyetinin yürütüldüğü konargöçer yaşam biçimi olan yaylacılık bugün şekil değiştirmektedir. Bu fonksiyonel değişim sonucunda dinlenmek, gezmek ve temiz hava almak için yaylalar yazlık ikamet yeri olarak görülmektedir. Bazı yaylaların fonksiyonel özelliklerinde hayvancılıktan turizme doğru bir geçiş tespit edilmiştir. Bu geçiş süreci Alan ve Soğucak Yaylaları'nda görülmektedir. Hayvancılık faaliyetleri azalmıştır. Rekreasyon amaçlı yaylacılık artmıştır. Son yıllarda hayvancılık faaliyetleri için yaylalara çıkan nüfus azalırken sayfiye amaçlı yaylalarda ikamet edenlerin sayısı ise artış göstermiştir. Özellikle belirli bir yaşın üstündeki nüfus yaz aylarını yaylalarda geçirmeyi tercih etmektedir.

Uzun yıllardır yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü sahada yayla turizmi istenilen düzeye gelememiştir. Son dönemlerde Vezirköprü ilçesi genelinde yapılan çalışmalarda Kunduz Dağı ile ilgili planlamalar yürütülmüş fakat yeterli olmamıştır. Planlamalar kapsamında Geyik Üretme Çiftliği ve Kunduz Rekreasyon Alanı yapılmıştır. Çalışma sahasının yayla turizm potansiyeli turizmin çeşitlendirilmesi ve tüm yıla yayılması bakımından elverişlidir. Yaylacılık faaliyetleri ve yayla turizmi bakımından potansiyeli olduğu gözlenen, Kunduz Dağı'nın doğal ve beşeri turistik çekicilikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.7.5.1. Doğal Turistik Çekicilikler

Kunduz Dağı, 1700 metreyi aşan yükseltisi ile doğu batı yönünde uzanmaktadır. Çok sayıda tepelik alan, sırt, yamaç ve vadiler dağlık kütlelerin jeomorfolojik birimlerini oluşturmaktadır. Topoğrafik yönden eğimli ve akarsularla parçalanmıştır. Eğim değeri ve yönleri kısa mesafelerde değişiklik göstermektedir. Kunduz Dağı'nın jeomorfolojik özellikleri doğada uygulanabilen turizm aktiviteleri için uygun şartları sağlamaktadır. Yayla turizmi, dağcılık, doğa yürüyüşü (trekking), dağ bisikletçiliği, doğa fotoğrafçılığı, manzara turizmi, yamaç paraşütü, offroad, kampçılık ve orienteering sahada uygulanabilecek olan doğa sporlarıdır. Son yıllarda şehrsel hayatın getirdiği zorluklar ve yaşanan pandemi koşulları doğaya ve doğa sporlarına ilginin artmasına yol açmıştır.

Yaylalarda yazları serin, kışları soğuk ve kar yağışlı iklim koşulları görülür. Yaz mevsiminde yaz sıcaklığından kaçış ve serin bir yer arayışına bağlı olarak daha yoğun bir rekreasyonel faaliyet söz konusudur. Kış mevsiminin kar yağışlı olması nedeniyle rekreasyonel faaliyetler sınırlı sayıda gerçekleşmektedir. Kış sporları içerisinde ilk akla gelen kayak sporu için uygun doğal şartlar vardır. Fakat, kayak ve kızak gibi aktiviteler için uygun bir tesis bulunmamaktadır. Böyle bir tesisin varlığı sahada turizmin tüm yıla yayılmasında etkili olacaktır.

Samsun ili genelinde dağ turizmi için ideal sahalardan biri olan Kunduz Rekreasyon Alanı'nda piknik, kamp, orman içi dinlenme, festival ve offroad sahası mevcuttur. Rekreasyon alanı, ilçe merkezine yaklaşık 50 km uzaklıktadır. Yaklaşık 30 ha alan içerisinde yer almaktadır. Sıcak yaz günlerinin bunaltıcı etkisinden uzaklaşmak için uygun bir mesire alanıdır. Hem ilçe merkezinden hem de çevre illerden çok sayıda ziyaretçi piknik veya kamp yapmak için Kunduz Rekreasyon Alanı'na gelmektedir (Şekil 3.54). Zaman zaman yabancı turistlerde kamp faaliyetlerine katılmaktadır.



Şekil 3.54. Kunduz Rekreasyon Alanı'ndan bir görünüm

2010 yılından itibaren Kunduz Rekreasyon Alanı içerisinde her yıl gerçekleştirilen offroad yarışları geleneksel hale gelmiştir. Otomobil sporlarına ilgi duyanlar yoğun katılım göstermektedir. Alan içerisinde tuvalet mevcuttur. Telefon ve internet kullanma imkanı vardır. Ovacık Yaylası Kunduz Rekreasyon Alanı'na çok yakın bir mevkidedir. Ziyaretçiler, yaylacıların ürettikleri yağ, peynir, çökelek ve sebzelerden satın alır. Alan içerisinde konaklama, yeme, içme, güvenlik, otopark ve

dinlenme tesisi bulunmamaktadır. Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı eğitim merkezi amacıyla inşa edilen 20 odalı (70 yataklı) bir bina atıl durumdadır.

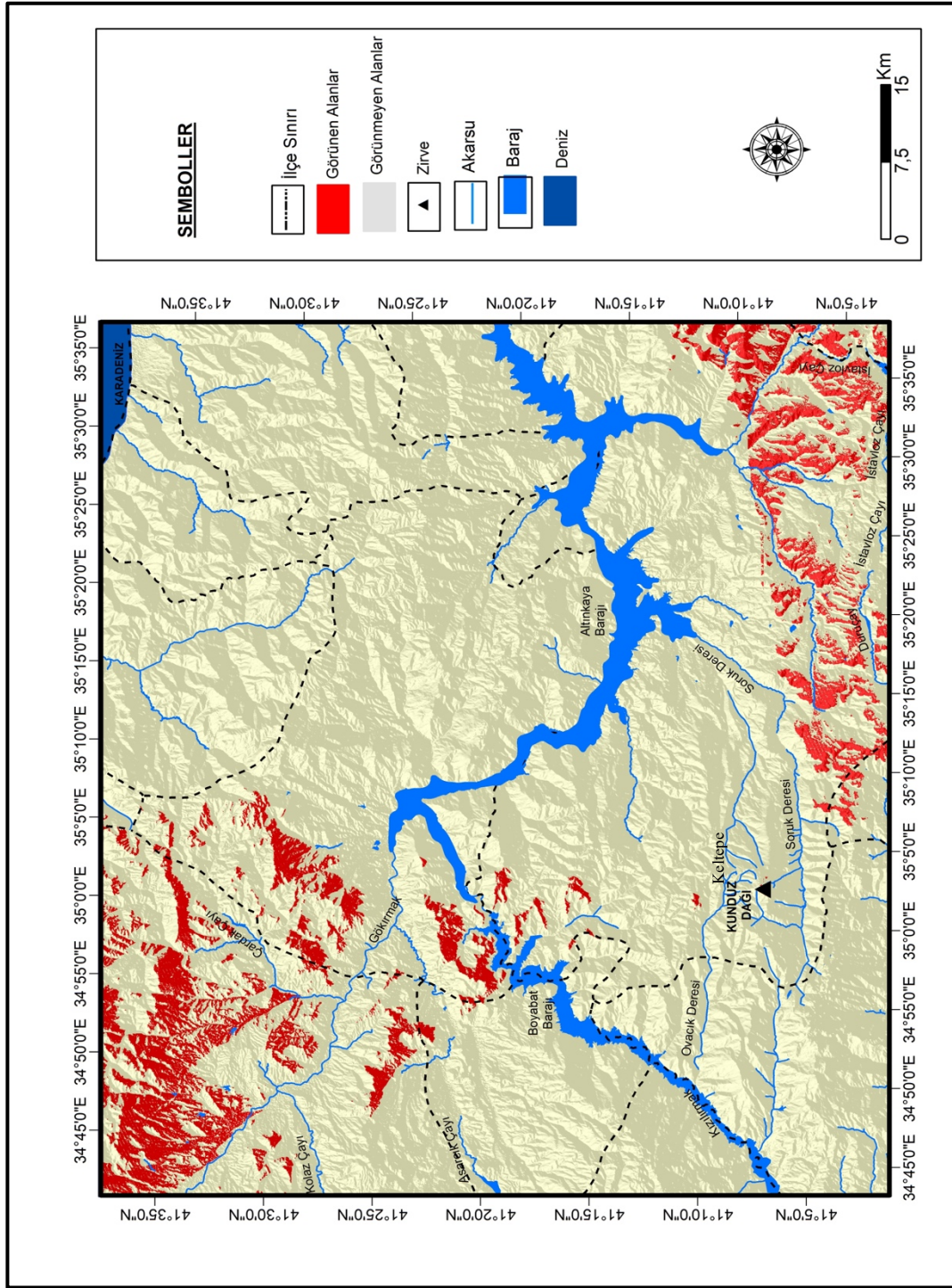
Çalışma sahasında kısa mesafelerde çok sayıda pınar bulunmaktadır. Saha yerüstü suları bakımından zengindir. İnsanlığın temel ihtiyacı olan su, her zaman turizmde çekici bir unsur olmuştur. Yaz aylarında akarsuların seviyesi azalsa da gürül gürül akan dereler ve pınarlar doğa gözlemine dayalı manzara bütünlüğü sunmaktadır. Özellikle Kunduz Rekreasyon Alanı içerisinde yer alan Ovacık deresi kamp ve piknik için gelen ziyaretçiler için rekreatif önem taşımaktadır. Aynı zamanda rekreasyon faaliyetleri için gelenlerin içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Saha olta balıkçılığı için büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Suların çok temiz ve serin olması alabalık ve sazan üretimi için elverişlidir. Sahada bir tane alabalık tesisi bulunmaktadır. Ayrıca, sahada nesli tükenmekte olan su semenderlerini görmek mümkündür (Şekil 3.55).



Şekil 3.55. Ovacık Deresi'nde yaşayan su semenderi

Kaynak. <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/nesli-tukenme-tehlikesinde-samsunda-su-semenderi-goruldu,M5YH20k8kEaq9vPyiBtwFg>

Dağlık sahanın yüksek zirveleri eşsiz bir manzara güzelliği sunmaktadır. Her mevsim fotoğraf çekmeye elverişli görkemli manzaraya sahiptir. Keltepe mevki, dağlık kütleinin zirvesi olması bakımından yüksek manzara turizmi potansiyeline sahiptir. Çalışma sahasında yapılan görünürlük analizi ile bir gözlemcinin dağın en yüksek kesiminde bulunduğu konumdan görünen yerler analiz edilmiştir. Buna göre, Keltepe mevkiinden çok geniş bir görüş mesafesi tespit edilmiştir (Şekil 3. 56).



Şekil 3.56. Çalışma sahasının görünürlük analizi

Doğal bitki örtüsü ve yaban hayatı ekoturizm destinasyonlarının temel unsurudur. Doğal yaşam alanı içerisinde gözlem yapma imkanı sağlamaktadır. Çalışma sahasında gür ormanlar ve geniş otlaklar hakim vejetasyonu oluşturmaktadır. Yoğun olarak sarıçam, karaçam ve kayın ağaçları vardır. Kunduz ormanları her mevsim farklı doğal güzellikler sunmaktadır. Ormanlar sağlık turizmi açısından insan sağlığını olumlu yönde etkilemekte ve stresi azaltmaktadır. Yaz aylarını temiz ve

sağlıklı havadan faydalanmak amacıyla yayla evlerinde veya çadırlarda geçirenler vardır. Özellikle astım, kalp ve böbrek hastaları şifa aramaktadır (Şekil 3.57). Yükselti arttıkça orman örtüsünün ortadan kalkmasıyla geniş otlaklar ortaya çıkmaktadır. Yeşil otlaklar göz alıcı bir manzara teşkil etmektedir. Bazı sahalarda iri ve yaşlı ağaçlara rastlanmaktadır. Bu ağaçların anıt ağaç olup olmadığı konusunda tespit ve tescili önem arz etmektedir.



Şekil 3.57. Sağlık amacıyla kamp yapanlardan bir görünüm

Çalışma sahası fauna bakımından da oldukça zengindir. Kunduz Rekreasyon Alanı içerisinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün projesi kapsamında kurulan Geyik Üretim Çiftliği yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde tek olan çiftlik 1984 yılında 2 geyik ile 7 hektar alanda kurulmuştur. Bugün tel örgülerle korumaya alınan 83.5 hektar alanda, 38 kızıl geyik doğal ortamlarında yaşamlarını sürdürmektedir (Şekil 3.58). Koruma altına alınan geyik neslinin kontrollü olarak devamını sağlamak amacıyla her yıl yetiştirilen yaklaşık 8 geyik doğaya salınmaktadır. Geyiklerin zarar görmesini engellemek adına sahaya ziyaretçi kabul edilmemektedir.

Kunduz Dağı'nda yaklaşık 60 bin hektar alan avlak sahası vardır. Tarım ve Orman Bakanlığı, Merkez Av Komisyonu tarafından av hayvanlarının yaşam evreleri dikkate alınarak 21 Ağustos 2021 ile 06 Mart 2022 tarihleri arası av sezonu olarak belirlenmiştir. Sahada yaban domuzu avlanmasına izin verilmektedir. Salı, çarşamba, cumartesi, pazar ve resmi tatillerde av yapılabilir. Avcılık; sahada av turizmi

ve yerli avcılık olarak iki şekilde yürütülmektedir. Av turizmi, av ve yaban hayvanlarının yabancı uyruklu avcılarca avlanmasıdır. En son 2012 yılında av turizmi kapsamında Avusturyalı bir grup sahada avlanmıştır. Sonraki yıllarda herhangi bir talep olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının avlanmasına ise yerli avcılık denilmektedir. Çoğunlukla yörede ve yakın çevrede yaşayanlar buradaki avcılık faaliyetlerine katılmaktadır. Avlanma süresi birbirini izleyecek şekilde; yerli avcılara 5 gündür. Yaklaşık 10 yaban domuzu avlayabilmektedir. Geçmişte yaygın olan avcılık faaliyetleri, son yıllarda ekolojik dengeyi korumak amacıyla kontrol altına alınmıştır.



Şekil 3.58. Kunduz Geyik Üretim Çiftliği'nden bir görünüm
Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/iki-geyikle-kuruldu-cok-sayida-kizil-geyigi-dogaya-kazandirdi/2>

Sahada popülasyonu fazla olan karacaların avlanmasına izin verilmemektedir (Şekil 3.59). Karacalar yol üzerinde taşıtlar tarafından ezilmektedir. Habitatı daralan karacalar ormanda kendi kendine beslenemediğinden meskenlere yaklaşmaktadır. Meskenlerin etrafındaki tarım ürünlerine zarar verdikleri için yöre halkı tarafından yasal olmadığı halde avlanmaktadır. Karacaların yanı sıra yasal olmadığı halde çulluk ve yaban tavşanı avı da yapılmaktadır.



Şekil 3.59. Kunduz Dağı'nda bir yavru karaca

3.7.5.2. Beşeri Turistik Çekicilikler

Çalışma sahasının sahip olduğu tarihi değerler, sosyo kültürel yapı, gelenek ve görenekler beşeri turistik çekicilikleri oluşturmaktadır. Çok uzun yıllardır sahada yaylacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi tarihsel önemini ortaya koymaktadır. Tarihimizin ve kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan yaylacılık, kültürel mirasın korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynamaktadır.

Geleneksel hale gelmiş olan yayla şenlikleri ve festivaller kültürel öğelerin gelecek nesillere taşınmasında etkilidir. Kültürel birikim ve aktarımı sağlamanın yanı sıra festivalin yapıldığı yerin tanıtımına da büyük katkı sağlamaktadır. Yaylaya çıkış zamanı bir yayla göçü geleneği olarak her köyde yapılan küçük şenlikler 1998 yılında ilçe belediyesi tarafından birleştirilmiştir. Kunduz Yaylası Şenlikleri adıyla büyük bir şenlik olarak 1998 yılından itibaren her yıl ağustos ayında yüzlerce kişinin katılımıyla gerçekleşmektedir. Şenlik Kunduz Rekreasyon Alanı'nda bulunan festival alanında yapılmaktadır (Şekil 3.60). Vezirköprü Belediyesi'nin katkılarıyla gerçekleşen şenliklerde güreş müsabakaları, geleneksel okçuluk, oryantiring, bilek güreşi, konser ve halk oyunları gibi etkinlikler büyük ilgi görmektedir. Kunduz Yaylası Yağlı Güreşleri UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde yer alan somut olmayan kültür unsurlarından biridir (Gül, 2015: 205). Festival, pandemi şartları nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilememiştir.



Şekil 3.60. Kunduz Festival Alanı'ndan bir görünüm

El sanatları geleneksel bilgi, görgü, tasarım, stil ve zaman gibi soyut değerlerin etkisinde şekillenmiştir (Öter, 2010: 176). Kültür turizmüne artan ilgi el sanatlarının önemini de artırmıştır. El sanatlarının turizm sektöründe pazarlanabilirliği hem kırsal kalkınma hem de kültürel öğelerin gelecek nesillere aktarılması bakımından önemlidir. El sanatları, edinilen kültürel tecrübenin bir kanıtı niteliğindedir. İlçe genelinde ağaç işlemeciliği, semavercilik, dokumacılık, beşikçilik, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, urgancılık, sepetçilik, bıçakçılık, semercilik, kunduracılık, süpürgecilik ve tenekecilik yürütülen el sanatlarıdır (Kıvrak, 2014: 455).

Soruk Vadisi'nde kilim, torba, çuval, heybe, çorap, kolon, başlık, çöpür kilim ve çuval dokumacılığı yaygındır. Bu sahaya yerleşmiş olan Türkmen aşiretleri göçebe Türk kültürünün izlerini yansıtmaktadır. Susuz Vadisi'nde ise çarşaf, gömlek, başörtüsü, peşkir vb ürünlerin dokumacılığı yapılmaktadır (Gül, 2015: 229). Bu ürünler Susuz Bezi adıyla üretilmektedir. Tahtaköprü kilimi yöreye has renk, desen ve iplikleri ile coğrafi işaret almaya hak kazanmıştır (Şekil 3. 61).



Şekil 3.61. Tahtaköprü kilimi

Kaynak: <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-280872/vezirkopru-tahtakopru-kilimi.html>

Semavercilik, ilçede geleneksel bir meslek ve önemli bir geçim kaynağıdır. Kültürel bir öge haline gelen semaver ilçe ile özdeşleşmiş durumdadır. Sahada semaver kullanımı çok yaygındır. Genel olarak silindir bir şekle sahip olan semaver Vezirköprü’de yassı bir şekil almıştır (Şekil 3.62). Semaverler mesken içinde de kullanılmaktadır (Şekil 3.63).



Şekil 3. 62.Yassı semaver görünümü



Şekil 3.63. Alan Yaylası’nda semaver kullanımı

Ağaç işçiliği somut olmayan kültür unsurları arasında yer almaktadır. İlçe genelinde beşik, boduç, ellik, sofra, sandık, semer, yayık ve tokaç gibi ürünler ahşap

işçiliği ile elde edilmektedir. Ahşap malzeme kullanılarak tamamen yöreye özgü malzeme ve yöntemlerle yapılan beşik ve yayıkların üretimi 2000’li yıllara kadar çok yaygındı (Gül, 2015: 235-237). Bu üretimin zaman içerisinde yerini daha modern malzemelere bırakması kültürel mirasın yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır.

Kültürel değerlerin canlı bir biçimde sürdürülüyor olmasının en önemli kanıtı günlük hayatta kullanılan yöresel kıyafetlerdir. Arkaalan, Mustafakökü, Aşağı ve Yukarı Çukuralan Yaylası’nda yaşayan kadınlar günlük hayatta kullandıkları renkli ve çiçek desenli kıyafetleriyle Osmanlı geleneğini devam ettirmektedir (Şekil 3.64). Libada, belleme ve fistan ismini verdikleri kıyafetleri kumaşı satın alıp kendileri dikiyorlar.



Şekil 3.64. Yukarı Çukuralan Yaylası, geleneksel kıyafetleriyle bir yaylacı

Bir yeme içme geleneği olan mutfak kültürü, yaylaya özgü pişirilen katık böreği, keşkek, kebab çeşitleri ve kuzu çevirme gibi yemeklerde yaşatılmaktadır. Köy yerleşmelerinde kurban kesimi ve yağmur duası esnasında keşkek ve etli yahni ikram edilmektedir. Asker eğlencesi, düğün ve bayramlarda topluca yenilen yemeklere danışık ekmeği denilmektedir (Işık, 2020: 73). Bunların yanı sıra kaldırayak, madımak ve nünük gibi bitkilerden de yöresel lezzetler yapılmaktadır.



Şekil 3.65. Ovacık Yaylası'nda gözleme yapan yaylacılar

Sahanın yerel kimliğini yansıtan, kültürel ekolojiye uyumlu kelik adı verilen tek katlı, tek odalı ve toprak damlı basit barınaklar yörenin geleneksel yayla meskenleridir. (Gül, 2015: 309). Bu meskenler yaylacıların yayla dönemi boyunca barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Rekreasyon amacıyla gelen yaylacıların meskenleri çoğunlukla betonarme olup sahanın yerel kimliğini yansıtmamaktadır. Sahada turistik konaklamaya uygun geleneksel yayla meskenleri bulunmamaktadır.

Kültürel izler oba isimlerinde de kendini göstermektedir. Örneğin Alan Yaylası'nın içinde yer alan Kürdo Obası'nın ismi, 100 yılı aşkın bir süre önce doğudan göç ederek Alan köyüne yerleşen ve bu yaylada uzun yıllardır yaylacılık faaliyetlerini yürüten insanlara dayanmaktadır.

4. SORUNLAR VE ÖNERİLER

Yaylacılık, sahada hem ek gelir hem de bir yaşam biçimidir. Yaygın bir arazi kullanım biçimi olan yaylacılık, doğal ve beşeri çevre özelliklerinden kaynaklanan birtakım zorluklarla karşı karşıyadır. Doğal çevre, mülkiyet, yerleşme, altyapı, ulaşım, ekonomik ve sosyo-kültürel sıkıntılar yaylacılık faaliyetlerinin başlıca ortak sorunlarıdır. Yaylacılığın geleceğini tehdit etmekte olan bu sorunlar ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel kayıplara neden olmaktadır.

4.1. Doğal Çevre ile İlgili Sorunlar ve Öneriler

Hassas ve kırılgan bir ekosisteme sahip olan yaylalarda aşırı otlatma yapılmaktadır. Mera ekolojisinde meydana gelen yoğun tahribat sonucu erozyon riski ortaya çıkmaktadır. Bu durumu önlemek için meraların otlatma kapasitesi belirlenmeli ve bu kapasite üzerinde hayvan beslenmesine izin verilmemelidir. Yerleşmenin ve rekreasyonel faaliyetlerin yoğun olduğu sahalarda gelecekte oluşabilecek çevresel baskılar göz önünde bulundurulmalıdır. Meralar floristik ve faunistik özelliklerine göre sınıflandırılmalıdır. Farklı özelliklere sahip meralar arasında geçiş sahaları belirlenerek nöbetleşe otlatma uygulanmalıdır.

Meralardan en elverişli şekilde yararlanmak için ıslah ve bakım çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar Mera Yönetim Birlikleri tarafından yürütülmektedir. Birlik ıslah çalışmalarını organize eder. Meraların otlatma kapasitesini, otlatma planını, otlatılacak hayvan miktarını ve otlatma zamanını belirler. Mera ıslah çalışmalarında öncelik ot üretimi değil, sürdürülebilir bir mera varlığıdır. Sürdürülebilirlik için ise düzenli otlatma şarttır. Bunun için yaylaya göç zamanı meraların vejetasyon dönemine göre ayarlanmalı, erken veya geç otlatma yapılmamalıdır.

Ormanlardan yakacak ve yapacak elde edilmesi ormanların geleceğini ve ekolojik dengeyi tehdit etmektedir. Ormanlar mera ve yerleşmelere dönüştürülerek tahrip edilmektedir. Bu tahribatı önlemek için gerekli mera planlamaları yapılmalı ve yeni yayla alanları belirlenmelidir. Mera Yönetim Birlikleri tarafından yürütülecek çalışmalarla dağlık sahada kullanılmayan verimli meralar tespit edilmelidir.

Katı ve sıvı atık yönetimi uygulanmadığından su, toprak ve ormanlarda kirlilik söz konusudur. Doğal bitki örtüsü korunmalı ve çevre kirliliğinin önüne geçilmelidir. Hayvancılığın ve rekreasyonel faaliyetlerin bir arada yürütüldüğü yaylalar çok işlevli

bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan yaylalarda koruma kullanma dengesinin gözetilmesi önemli bir zorunluluktur.

4.2. Arazi Kullanım Sorunları ve Öneriler

Mülkiyet sorunu, yaylalarda çözülmesi gereken öncelikli sorunlardan biridir. Mera Kanunu'na göre, devletin hüküm ve tasarrufu altında olan yaylaların kullanım hakkı hukuki bir sorun teşkil etmektedir. Yaylalar belirli köylerin ortak kullanımına aittir ve özel mülk söz konusu değildir. Buna rağmen, yaylalarda yer kapmak, temel atmak, ikinci ve kalıcı konut yapmak, mesken etrafını tel örgü ile çevirmek ortak mülkiyet anlayışını tehdit etmektedir. Bu durum zaman zaman yaylacılar arasında çatışmalara yol açmaktadır.

Geleneksel yaylacılığı tehdit eden arazi kullanım sorununun çözüme kavuşması için yaylaların mevcut potansiyelleri belirlenmeli, mesken, nüfus ve hayvan sayısı bu potansiyel kapsamında sınırlandırılmalıdır. Ortak kullanım alanı olan yaylalarda mülki sınırlar çizilmesine müsaade edilmemelidir. Mesken sayısının fazla, meraların ise yetersiz olduğu sahalar için yerel yönetimler ve ilgili kurumlar işbirliği yaparak yeni planlı yerleşim sahaları belirlemelidir.

4.3. Yerleşme ve Barınma ile İlgili Sorunlar ve Öneriler

Çalışma sahasında yerleşme ile ilgili sorunlar iki şekilde ele alınabilir. Birincisi yaylacıların birçoğunun mesken ve hayvan barınaklarının sağlıksız ve bakımsız durumda olmasıdır. Kış mevsiminde iklim koşullarının şiddetini artırması meskenlerin durumunu daha da zorlaştırmaktadır. Yaylacılığın sürdürülebilirliği için ilgili kuruluşlar tarafından bu meskenler iyileştirilmelidir. İkinci önemli sorun ise, yaylalarda her geçen gün sayısı artan plansız ve betonarme yapılaşmadır. Bu yapılar, yaylaların doğal silüetini ve ekolojisini bozmaktadır. Özellikle sayfiye yaylacılığının hakim olduğu yaylalarda meskenlere doğa ile uyumlu mimari bir karakter kazandırmak gerekmektedir. Mesken sayısının çok fazla olduğu yaylalarda kapasite aşımının önüne geçebilmek için envanter çalışmaları yapılmalıdır.

4.4. Ulaşım ve Altyapı ile İlgili Sorunlar ve Öneriler

Yaylalara giden köy yolları bakımsızdır. Yaylaların çoğunluğu toprak yola sahiptir. Yayla içindeki yollar ise genellikle patikalardan oluşmaktadır. Toprak yollar ulaşımı güçleştirmektedir. Yükseklerle çıkıldıkça ulaşım sorunu artmaktadır. Bozuk yollar ulaşımında sıkıntı çekilmesine neden olmaktadır. Bozuk yollar ziyaretçilerin

yüksek kesimlere çıkmadan geri dönmesine neden olmaktadır. Kış mevsiminde sis, kar yağışı, tipi ve buzlanma gibi nedenlerle bazı yaylalara giden yollar kapanmaktadır. Sağanak yağışlarla birlikte sel ve taşkın suları yollara zarar vermektedir. Yola yakın derelerden taşan sular yol üzerinde çamur birikintilerinin oluşmasına neden olmaktadır. Zaman zaman araçlar çamura saplanmaktadır.

Yaylalardan daha fazla istifade edebilmek için yaylalara ulaşım tüm yıl kesintisiz ve sorunsuz hale getirilmelidir. Yayla yollarında asfalt çalışması başlatılmalıdır. Dar olan yollar genişletilmelidir. Yolların bakım ve onarımı yapılmalıdır. Dağlık saha üzerindeki tüm yaylalar arasında ulaşım bağlantısı sağlanmalıdır. Yayla yolları boyunca bilgilendirici ve yön gösterici levhalar olmalıdır. İlçe merkezi ile Kunduz Rekreasyon Alanı arasında düzenli sefer yapan araçların olması ulaşımı kolaylaştıracaktır. Ulaşım olanakları arttıkça yaylaların çekiciliği de artacaktır.

Yaylalarda yol, su, elektrik ve atık toplama gibi temel altyapı hizmetleri gelişmemiştir. Özellikle piknik, günübirlik gezi veya kamp amacıyla gelenlerin çöplerini doğaya bırakması hem yayla sakinleri hem de doğaseverler tarafından oldukça rahatsız edicidir. Bu durumu çözmek için başta Kunduz rekreasyon alanı olmak üzere birçok noktaya uyarı levhaları ve çöp konteynırı yerleştirilmelidir. İdari anlamda bir yayla yönetiminin oluşturulması ihtiyaç duyulan hizmetlerin sağlanması konusunda önemli bir adım olacaktır.

4.5. Ekonomik Faaliyetler ile İlgili Sorunlar ve Öneriler

Yaylalarda karışık geçim stratejileri bir arada yürütülmektedir. Hayvanların barınması, bakımı, ıslahı, yem sorunu ve hastalıkları birtakım sorunlarla karşı karşıyadır. Et ve süt verimi düşük yerli hayvan ırkları meralarda geleneksel yöntemlerle beslenmektedir. Yaylalarda hayvan sayısı yıldan yıla azalmaktadır. Yaylacılığın devam edebilmesi için hayvan sayısının artması gerekmektedir. Bu nedenle hayvan ıslahı ve teşvikler sürdürülebilir hayvancılık için atılması gereken önemli adımlardır.

Hayvan sayısının azalmasına rağmen mera kapasitesi yetersiz kalmaktadır. Otlaklar yapılaşmaya bağlı olarak meskenler tarafından işgal edilmektedir. Yapılacak envanter çalışmaları ile hayvan sayısı ve otlatma kapasiteleri tespit edilmelidir. Buna göre, yeni mera sahaları belirlenerek kapasitenin aşılması engellenmelidir.

Meskenlerin otlakları işgalinin önüne geçmek için yaylalarda kaçak yapılaşma ile mücadele edilmelidir. Hukuki yaptırım ve caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.

Üretim aile ihtiyacını karşılamaktan öteye geçememektedir. Üretilen ürünler miktar ve kalite bakımından katma değer oluşturamamaktadır. Hayvancılıktan elde edilen gelir günden güne azalmaktadır. Pazara ulaşamayan ürünler toplayıcılar ve aracılar tarafından düşük fiyatlara satın alınmaktadır. Hayvansal ürünlerin üretilmesi ve pazarlanması konusunda kooperatif çalışmaları yoktur. Örgütlenmeyi sağlayacak bir kooperatife ihtiyaç duyulmaktadır. Bir süt toplama merkezinin kurulması ve süt ürünleri üreten modern bir işletmenin oluşturulması gerekmektedir. Sayfiye yaylacılığın yaygın olduğu Alan veya Soğucak Yaylası gibi yaylalarda kurulacak daimi pazarlar hem yaylacıların ihtiyaçlarını karşılaması hem de üretilen ürünlerin kolaylıkla pazarlanması için fırsat olacaktır.

Zaman zaman hayvanların karşılaştığı çeşitli hastalıklar karşısında yayla sakinlerinin yanlış veya yetersiz müdahalesi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durumu önlemek için ilaç ve veteriner yardımı belirli aralıklarla yapılmalıdır.

4.6. Turizm ile İlgili Sorunlar ve Öneriler

Yaylacılık ekonomik bir olgu olarak ele alındığında sahada yayla turizmi henüz gelişmemiştir. Halbuki yaylaların turizm açısından pazarlanabilecek birçok özelliği bulunmaktadır. Sahanın doğal ve beşeri kaynaklarının ekoturizm potansiyeli fazladır. Yaz ve kış turizmi için değerlendirilebilecek ideal bir sahadır. Yayla halkı ilgili, misafirperver ve yardımsever bir tutum sergilemektedir. Bu durum, sahada yaşayan insanların sosyal yapısının turizme yatkın olduğu izlenimi yaratmaktadır.

Konaklama, ulaşım, altyapı yatırımları, turizm işletmesi, tanıtım ve pazarlama imkanlarının eksik ve yetersiz olması sahada turizmin etkisini azaltmaktadır. Bu nedenle yaylaların bir turizm planı kapsamında ele alınması gerekmektedir. Yaylaların bir turizm planı dahilinde ele alınması, tanınırlığının artması ve özelliklerinin duyulması bu eksikliklerin giderilmesine bağlıdır.

Ziyarete gelen insanların yeme-içme dinlenme ve konaklama gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri turistik tesisler yoktur. Bu tesislerde yöreye özgü yemekler menüde yer almalıdır. Masa, büfe, çöp konteyneri, kamelyalar, kamp üniteleri, bungalov tipi evler özellikle kamp alanında çok gereklidir. Bu ihtiyaçlar giderildikten sonra giriş alanı oluşturulmalı, güvenlik ile kontrol altına alınmalı ve danışma ile

ziyaretçilere rehberlik hizmeti verilmelidir. Doğa sporları ve rekreasyonel faaliyetlerin yanı sıra eğitim amacıyla yapılan doğa gözlemleri için de uygun bir sahadır.

Yayla evi pansiyonculuğu başlatılmalıdır. Betonarme yapılardan oluşan yapay bir ortamın aksine doğal çevre ile uyumlu yayla yaşamını yansıtan bir kırsal turizm anlayışı benimsenmelidir. Maddi gücü yetersiz yaylacılar mesken yapımında ve bu meskenlerin yayla turizmi amacıyla işletilmesinde desteklenmelidir. Hayvan otlatma, süt sağımı, hayvansal ürünlerin üretimi ve yapağı kırılması gibi yayla yaşamı içerisinde sıradan sayılan aktiviteler doğa turizmi kapsamında ilgi çekici olacaktır. Böylece kırsal kalkınmaya ve yöre halkının sosyo ekonomik düzeyinin yükselmesine katkı sağlanacaktır.

Yerel rehberler tarafından hangi yaylalara nasıl gidileceği, neler yapılabileceği ve görünecek yerler konusunda bilgilendirme yapılmalıdır. Yaylalar hakkında bilgilendirici broşür ve haritalar oluşturulmalıdır. Bu konuda yayla halkının da bilinçli ve iş birliği içerisinde olması gerekmektedir. Böylece sahada sürdürülebilir bir ekonomik kazanç elde etmek mümkündür. Yaylalar, ilçede yürütülen diğer turizm faaliyetleri ile entegre olmalıdır. Örneğin, Şahinkaya Kanyonu'na yapılan tur güzergahı içine dahil edilmelidir. Atıl halde bulunan Kunduz Eğitim Kamp Merkezi, çürümeye terk edilmiştir. Acilen bu tesisin yenilenerek kullanılır hale gelmesi ve turizme kazandırılması gerekmektedir.

4.7. Sosyo-Kültürel Sorunlar ve Öneriler

Yaylacılık faaliyetlerine katılan nüfusun çoğunlukla yaşlılardan oluşması ve gençlerin yaylalara ilgi duymaması yaylacılık geleneğinin sürdürülebilirliği konusunda önemli bir sorundur. Yaylacılık geleneğinin kaybolmaması için yaylalarda genç nüfusun ilgisini çekebilecek kültür ve spor alanları yaratılmalıdır. Gençlere, yayla kültürünün aktarılmasında sorumluluk bilinci kazandırılmalıdır.

Kendine özgü sosyo-ekonomik ilişkileri ve kültürel özellikleri bulunan yaylalar birçok sorun ile karşı karşıyadır. Kırsal kimliğinden sıyrılarak daha geniş bir topluluğa hitap etmesi sonucunda daha fazla sorun ile karşılaşması da muhtemeldir. Bu sorunlar bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yaylalar ile ilgili kurum ve kuruluşlar için çözüm yolları bulmak ve bir an önce uygulamaya geçmek öncelikli hedef olmalıdır.

5. SONUÇ

Kunduz Dağı'nda yaylalar ve yaylacılık konusunu incelediğimiz bu çalışmada; yaylacılık faaliyetlerinin yoğun olarak sürdürüldüğü 12 köy yerleşmesine ait 18 yayla yerleşmesi tespit edilmiştir. Sürdürülebilir bir geçim kaynağı olan yaylacılık; topoğrafya, iklim, su kaynakları ve bitki örtüsü koşulları ile yakın ilişki içerisinde. Sahada doğal şartlar yaylacılık faaliyetlerine imkan tanımaktadır. Yöre insanı geçmişten gelen bir yaşam geleneği olarak bu doğal şartlardan en iyi şekilde faydalanmaktadır.

Sahanın yüksek, geniş ve hafif engebeli düzlükleri arazi kullanımı açısından yaylacılığa elverişlidir. Ortalama eğim değeri %15,8 olup akarsular tarafından parçalanmış durumdadır. Yükselti ortalama 1374 metredir. Sahanın en yüksek noktası 1791 metredir. Yaylacılık hareketleri dikey doğrultuda gerçekleştirilmektedir. Yayla yerleşmelerinin ortalama yükseltisi 1300-1400 metre aralığındadır. En yüksek yayla yerleşmesi 1600 metrede iken en düşük yayla yerleşmesi 1100 metrede bulunmaktadır. Yaylalar yeraltı ve yerüstü suları bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Özellikle su kaynakları yerleşmelerin yer seçimi ve kuruluşunda belirleyicidir.

Kış mevsimi soğuk ve kar yağışlı, yaz mevsimi ise yükseltinin etkisiyle serin geçer. Sıcaklık ve yağış koşulları hem hayvancılık hem de sayfiye yaylacılığı için uygun şartlara sahiptir. Yüksek sıcaklıkların etkili olduğu yıllarda meralardan yararlanma süresi kısalmır. Dolayısıyla yaylada geçirilen süre de azalır. Düşük sıcaklıklar ise, hayvansal ürünlerde verimin düşmesine neden olur. Sahanın kuzey ve güney yamaçlarında birbirinden farklı iklim koşulları görülür. Kuzeye bakan yamaçlarda sıcaklık değerleri güneye göre daha düşük, yağış değerleri ise daha fazladır. Buna göre, güney yamaçlarda yerleşme, bitki örtüsü ve tarım üst sınırı daha yüksektir. Tarım ürünleri daha erken olgunlaşır. Kuzey yamaçlarda nemli ormanlar yaygın iken, güney yamaçlarda ormanlar seyrekleşir. Kış mevsiminde kar yağışları ulaşımında aksaklıklara neden olur. Kar örtüsü uzun süre yerde kaldığında yaylacılık faaliyetlerinde gecikmeler yaşanır.

Kahverengi orman toprakları, gri-kahverengi podsol topraklar ve kestane renkli topraklar yaygındır. Orman sınırının üstünde yüksek dağ çayır toprakları vardır. Bu topraklar çoğunlukla ot türlerinden oluştuğundan hayvancılık için elverişlidir. Geniş otlaklar ve ormanlar sahanın hakim bitki örtüsünü oluşturmaktadır. *Fagus orientalis* (doğu kayını) ve *Pinus sylvestris* (sarıçam) ormanları yaygındır. Orman örtüsünün

bittiği yerde geniş çayırlar yer almaktadır. Yaylacılık faaliyetlerinin ana kaynağını bu geniş çayırların varlığı oluşturmaktadır.

Çoğunlukla mayıs ayının ikinci haftası başlayan yaylacılık faaliyetleri eylül ayının son haftası sona ermektedir. Yaylaya göçü karların erimesi, otlakların yeşermesi, ekinlerin ekilmesi gibi faktörler belirlemektedir. Fakat son yıllarda sayfiye yaylacılığının yaygınlaşmasıyla okulların açılış ve kapanış zamanı, resmi ve bayram tatilleri de etkili olmaktadır. Yayla göçü toplu olarak yapılmamakta, her hane kendi imkanları ile yaylaya göç etmektedir.

Yaylaya çıkış amacı temelde geniş ve verimli otlaklardan faydalanmaktır. Fakat son yıllarda yaylaya çıkış amacıyla farklılıklar ortaya çıkmıştır. Temiz havadan faydalanma, dinlenme ve eğlenme gibi amaçlarla yapılan sayfiye yaylacılığında artış olmuştur.

Gelişen ulaşım ağı ile tüm yaylalara motorlu araçlar ile ulaşmak mümkündür. Kış mevsiminde sis, kar yağışı, tipi ve buzlanma gibi nedenlerle bazı yaylalara giden yollar kapanmaktadır. Yaylalara giden yollar stabilize iken yayla içi yollar patikalardan oluşmaktadır.

Sahada kademeli yaylacılık, bilinenin aksine önce en yüksekte bulunan yaylalara sonra daha alçakta bulunan yaylalara yapılan göç şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca aynı yayla içerisinde bir yayla döneminde iki farklı obanın kullanılması da söz konusudur. Böylece otlaklardan daha fazla faydalanılmaktadır.

Yayla nüfusu hakkında sahada yaptığımız mülakatlardan edindiğimiz ortalama verilere göre, 2021 yılı temmuz ayında yaklaşık 1044 kişi (304 hane) yaylacılık faaliyetlerine katılmıştır. Bu miktar bayram, hafta sonu, yayla şenlikleri ve mantar toplama döneminde artmaktadır. Kış mevsiminde yaylalar boşalmaktadır. Mavga Yaylası'nda "yerli" olarak ifade edilen birkaç hane tüm yıl yaylada ikamet etmektedir.

Yayla nüfusunun çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşmaktadır. Bunun nedeni, erkek nüfusun büyük bir kısmının inşaat sektörü başta olmak üzere çeşitli iş kollarında çalışmak amacıyla göç etmiş olmasıdır. Okumak veya çalışmak amacıyla köylerden kentlere olan göçler yaylacılık faaliyetlerinin geleceğini tehdit etmektedir. Yaylacılık ile uğraşan nüfus her geçen yıl azalmaktadır. Sayfiye amaçlı yaylalara çıkan nüfus ise her geçen yıl artmaktadır.

Kuzey, güney ve doğu yamaçlarda bulunan yayla yerleşmeleri, vadilerin üst yamaçlarında, vadi içlerinde, vadilere bakan az eğimli yamaçlarda, plato üzerindeki hafif dalgalı düzlükte, orman sınırı üzerinde veya ormanların içerisindeki açıklıklarda kurulmuştur. Yayla içi meskenler birbirine yakın toplu haldedir.

Tamamı doğal malzemeler ile yapılan eski tip meskenler veya tüm yıl barınabilecek betonarme yapılar olmak üzere çeşitli mesken tipleri mevcuttur. Çoğunlukla tek katlı olmak üzere basit inşa edilmişlerdir. Meskenlerin inşasında ahşap, taş, toprak ve tuğla değişen miktarlarda kullanılmaktadır. Fakat bu malzemeler tek başına mesken yapımında yeterli olmamaktadır.

Doğal koşulların meskenler üzerinde şekillendirici etkisinin bir sonucu olarak meskenlerin giriş kısımları güneye dönük, güney cephelerde pencere sayısı daha fazla, kuzey yamaçlarda çatı eğimi daha fazla ve güney yamaçlarda toprak damlar daha yaygındır.

Tek odalı ve tek katlı eski tip yayla evlerine kelik adı verilmektedir. Keliklerin sayısı gün geçtikçe azalmakta ve yerini betonarme yapılara bırakmaktadır. Satın alma gücü arttıkça daha konforlu betonarme meskenler tercih edilmektedir. Bu değişim, daimi yerleşmeye yakın olan yaylalarda daha hızlı gerçekleşmiştir. Ayrıca, sayfiye amaçlı yaylalarda da hızlı bir yapılaşma dikkat çekicidir. Çoğunlukla Alan, Karaköy ve Soğucak Yaylası'nda gününbirlik, hafta sonu veya tüm yaz dinlenmek amacıyla yapılan betonarme konut sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Yayla yerleşmeleri mülkiyet bakımından hazine arazisi olup kullanım hakkı bakımından bağlı buldukları köye aittir. İl Tarım Müdürlüğü, 442 sayılı kanun kapsamında sahada yaklaşık 212 adet kaçak yapı tespit etmiştir. Bu yapılar ev, bahçe, çit, ağıl veya sadece temel şeklindedir. Ayrıca, orman arazisi içerisinde usulsüz inşa edilen yapılar da orman tahribatını önlemek adına mahkeme kararı ile yıkılmaktadır. Bütün bu yasaklara rağmen her geçen gün yaylalarda yer kapmak, temel atmak, ikinci ve kalıcı konut yapmak artarak devam etmektedir. Koruma-kullanma dengesi dikkate alınmadan gerçekleşen bu artış zaman içerisinde tehlikeli bir hal alacaktır.

Başta hayvancılık olmak üzere bahçe tarımı, ormancılık, toplayıcılık ve arıcılık gibi ekonomik faaliyetler ekstansif yöntemlerle yürütülmektedir. Yerli hayvan ırklarına bağlı olarak et ve süt verimi düşüktür. Dolayısıyla elde edilen ekonomik gelir yetersizdir. 2.330 büyükbaş ve 2.450 küçükbaş olmak üzere toplam 4.780 hayvan

vardır. Son yıllarda hayvan sayısında önemli miktarda azalma olmuştur. Hayvancılık, %51,2 oranında küçükbaş hayvancılığa dayalıdır. Koyun yetiştiriciliği yaygındır. Otlatma süresinin 150 ile 190 gün arasında değişiklik gösterdiği sahada 7.715.627 m² mera alanı vardır. Sürüler tantur adı verilen ortak meralarda bir çoban eşliğinde veya salma yöntemi ile otlatılmaktadır.

Hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen süt, tereyağı, peynir, yoğurt ve yün gibi ürünler gelir sağlamakdan öte ihtiyaca yönelik üretilmektedir. İlçe merkezine uzak ve yol maliyetinin fazla olması yaylalarda üretilen ürünlerin pazarlanmasında büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla salamura edilen ürünler başta Vezirköprü ilçe merkezi olmak üzere Samsun, Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlere toplu olarak satılmaktadır. Canlı hayvan satışı araçlar yoluyla, Kurban Bayramı öncesinde ve yaylalara gezmeye gelen insanlara yapılmaktadır.

Doğa yürüyüşleri, manzara güzelliği, zengin bitki örtüsü, su kaynakları, piknik alanı, kampçılık, avlanma sahası, doğa fotoğrafçılığı, offroad, yayla şenlikleri, tarihi ve kültürel değerler sahanın doğal ve beşeri turistik çekiciliklerini oluşturmaktadır. Kırsal alanın bir parçası olan yaylalar, sahip olduğu turistik çekicilikleri ile kentli nüfusa şehirden kaçış ve dinlenme alanı olarak hitap edebilmektedir. Tarımsal faaliyetler meskenlerin etrafında küçük bahçeler şeklindedir. Üretim ihtiyaca yöneliktir.

Yaylacılığın uzun yıllardır hayvancılık amacıyla yürütüldüğü sahada son yıllarda sayfiye yaylacılığında artış görülmektedir. Sahada turizm fonksiyonu ile öne çıkan bir yayla yerleşmesi henüz yoktur. Fakat bazı yaylalarda geleneksel yaylacılık ve sayfiye yaylacılığı iç içe geçmiştir. Alan, Soğucak ve Kunduz Boğazı Yaylası sayfiye amaçlı kullanılmaktadır. Bu yaylaların fonksiyonel özelliklerinde hayvancılıktan yayla turizmüne doğru bir geçiş tespit edilmiştir. Yayla turizmi bakımından keşfedilmeyi bekleyen saha yöre halkının kalkınmasına katkı sağlayacak bir potansiyele sahiptir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında doğal ve beşeri faktörlerin yaylacılık faaliyetleri üzerinde etkili olduğu ve bu etki doğrultusunda zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüm açıklanmaya çalışılmıştır. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerinde yaşanan gerilemeye dair güçlü kanıtlar tespit edilmiştir. Yaylacılığa dair gelecek beklentileri ise belirsizdir. İç içe geçmiş olan geleneksel hayvancılık ve sayfiye yaylacılığı birtakım yapısal zorluklar içerisinde. Sahanın doğal koşullarına

uygun planlamalar ışığında geleneksel hayvancılık faaliyetleri modernize edilerek hayvancılık ve turizm ekonomilerinin birbirini tamamlaması sağlanmalıdır. Böylece yaylacılık geçmişin bir kalıntısı değil, gelecekteki bir uygulama olarak nesilden nesile aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulak, C. (2007). "İzmit Gölü havzasında kır meskenleri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9 (1). 246-269.
- Akkuş, A. (2015). *Genel fiziki coğrafya*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Alagöz, C.A. (1938). *Anadolu'da yaylacılık*. CHP Konferansları Serisi, (1). 150-157, Ankara.
- Alagöz, C.A. (1941, Haziran). "Yayla tabiri hakkında rapor". *Birinci Coğrafya Kongresi*, Maarif Vekilliği Yayını, Ankara.
- Alagöz, C.A. (1993). "Türkiye'de yaylacılık araştırmaları". *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (2), Ankara.
- Alkan, S. (2003). "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaylacılık faaliyetleri ve yayla turizminin ormanlar ve yöre halkı üzerindeki etkileri". *Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*. (1). 28-37.
- Allahverdiyev, F. (2020). *Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde yaylacılık faaliyetleri ve Antalya Bey Dağları Yaylaları ile karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Arıncı, K. (2006). *Türkiye'nin coğrafi bölgeleri, kıyı bölgeleri*. Mega Ofset, Erzurum.
- Atalay, İ. (2011a). *Toprak oluşumu, sınıflandırılması ve coğrafyası*. Meta Basım, İzmir.
- Atalay, İ. (2011b). *Türkiye Coğrafyası ve jeopolitiği*. Meta Basım, İzmir.
- Atmış, E. (1994, Ekim). "Yayla turizminin altyapı sorunları". *I. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, Trabzon.
- Avcı, M. (2014). "Türkiye'nin flora bölgeleri ve "Anadolu Diagonali" ne coğrafi bir yaklaşım". *Türk Coğrafya Dergisi*. (28). 225-248.
- Başbüyük, A., vd. (2001). "Eğriçimen Yaylası'nda (Koyulhisar-Sivas) rekreatif yaylacılık". *Türk Coğrafya Dergisi*. (36). 31-48.
- Bekker-Nielsen, T. (2013). "Neoklaudiopolis'in araştırma tarihi üzerine notlar (Vezirköprü, Samsun ili)". *Türk Tarih Kurumu Höyük Dergisi*. (6). 41-62.
- Biricik, S. (2009). *Fiziki Coğrafya-Jeomorfoloji ile Hidrolojinin temel prensipleri ve araştırma yöntemleri*. Gonca Yayınları, İstanbul.
- Blumenthal, M. (1945). "Lâdik deprem hattı (Samsun ili)", *MTA Mecmuası*. (1). 33, Ankara.
- Cevher, C., vd. (2008). "Türkiye'de Mera Kanunu uygulamalarının tarihsel gelişimi". *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*. (17). 1-2.
- Ceylan, M. (2014). *Uzaktan algılama ve CBS ile yayla alanlarındaki değişimin izlenmesi: Gümüşhane örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Gümüşhane.
- Chang, C. (1993). "Pastoral transhumance in the Southern Balkans as a social ideology: Ethnoarcheological research in Northern Greece". *American anthropologist*. 95(3). 687-703.
- Costello, E. and Svensson, E. (eds.). (2018). *Transhumant pastoralism in historic landscapes: beginning a European perspective*. Historical Archaeologies of Transhumance across Europe. Themes in Contemporary Archaeology. The European Association of Archaeologists, Newyork, London.
- Czichon, R.M ve Yılmaz, M.A. (2014). "Vezirköprü/Oymağaç Höyük-Nerik (?) projesi". H. Kasapoğlu ve M. A. Yılmaz (ed.). *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*. (s. 339-346). Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.

- Çaçan, E. ve Yüksel, A. (2016). “Çayır ve meraların bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi”. *ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*. 521-531.
- Çalık, İ. vd. (2021). *Gümüşhane’de yayla turizmi (Sürdürülebilir turizm bakış açısıyla)*. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları. Gümüşhane.
- Çelebi, E. (2021). “Büyük hareket: 26 Kasım 1943 tarihli Tosya-Lâdik Depremi’nin Kastamonu Merkez ve Tosya ilçesindeki etkileri üzerine bir değerlendirme”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 9(1). 42-64.
- Çelikoğlu, Ş. ve Atış, E. (2016). “Rekreasyonel dönüşüm sürecinde önemli bir yaylacılık sahası: Gümeli Yaylaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (42). 929-940.
- Çetin, B. (2012). “Alan Yaylasi’nda (Kırıkhan Hatay) fonksiyonel değişimin coğrafi özellikleri”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 17(27). 129-150.
- Çoban, A. (2013). “Vezirköprü ilçesinin idarî coğrafya analizi”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (6). 403-420.
- Darkot, B. (1968). *Türkiye iktisadi coğrafyası*. İstanbul Üniv. Yayın No: 1307, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 51, İstanbul.
- Daşçı, M. ve Çomaklı, B. (2006). “Yaylacılık ve tarımsal açıdan önemi”. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 37 (2). 275-280.
- Davis, P. H. (2000). *Flora of Turkey and East Aegean Islands*. Edinburgh at the University Press.
- Deffoutaines, P. (1948). “Essai de classification des genres de vie montagnardes”. *La vie pastorale en montagne «La revue de Géographie humaine et d’Ethnologie*. (1). 20-36.
- Demirtaşlı, E. (1967). “Jeolojinin ana prensipleri ve temel konuları”. *Bilimsel Madencilik Dergisi*. 6 (4). 259-267.
- Demirtaş, R. (2019). “Kuzey Anadolu Fay Sistemi (KAFS) diri fayları”. *Paleosismolojik çalışmalar ve gelecek deprem potansiyelleri*. DOI: 10.13140/RG.2.2.36608.69125.
- Dirik, K. (1994). “Kuzey Anadolu Transform Fay Zonu’nun Beşpınar-Havza kesimindeki neotektonik özellikleri”. *MTA Dergisi*. (116). 37-50.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye beşeri coğrafyası*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Doğanay, H. (2007). *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Doğanay, H. ve Coşkun, O. (2013). “Türkiye yaylacılığındaki değişme eğilimleri ve başlıca sonuçları”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 18(30). 1-28.
- Doğanay, H. ve Coşkun, O. (2019). *Tarım coğrafyası*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, H. ve Orhan, F. (2019). *Türkiye beşeri coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, S. (2010). “İşlevsel değişim sürecinde Çakırgöl çevresinde yaylalar ve yaylacılık”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2). 611-639.
- Doğanay, S. (2011). “Doğu Karadeniz’de yayla turizmi merkezlerine yeni bir örnek: Taşköprü Yaylasi”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 16 (26). 223-240.
- Doğu, A.F., vd. (1993). “Kaçkar Dağı’nda buzul şekilleri, yaylalar ve turizm”. *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. (2). 157-184.
- Doğu, A.F., vd. (1994). “Göller (Hunut) Dağı’nda buzul şekilleri, yaylalar ve turizm”. *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. (3). 193-218.
- Doorenbos, J. et al., (1986). “Yield response to water”. *FAO Irrigation and Drainage Paper*. (33), Rome.

- Dönmez, Ş. (2008). "Tunç Çağı'nda Orta Karadeniz Bölgesi ve Kelkit Havzası yerleşmeleri". *Bellekten*. 72(264). 413- 430.
- Dönmez, Y. (1979). *Umumi Klimatoloji ve iklim çalışmaları*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2506, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 102. Edebiyat Fakültesi Matbaası. İstanbul.
- Durmuş, E. ve Çağlıyan, A. (2009). "Tunceli ilinde yaylacılık". *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 8(1). 84-102.
- Eberhard, W. (1953). "Nomads and farmers in Southeastern Turkey: problems of settlement". *Oriens*. (6). 32-49.
- Ege, İ. ve Özçağlar, A. (2014). "Sürdürülebilir arazi kullanımı bakımından Gülek Kasabası Yaylaları". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11 (26). 89-108.
- Ekinci, H., vd. (2018). *Podzols. In the soils of Turkey*. Springer, Cham. 217-221.
- Emiroğlu, M. (1977). *Bolu'da yaylalar ve yaylacılık*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay. No: 272, Ankara.
- Ergene, A. (1972). *Toprak biliminin esasları*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ziraat Fakültesi Yayınları No: No: 245'a;12, e-Kitap, Genişletilmiş 2.Baskı. Erzurum.
- Eriñç, S. (1960). "Türkiye'de zemine yakın hava tabakalarında hakim rüzgar istikametleri ve frekansları". *İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi*. (1). 1-11.
- Eriñç, S. (2012). *Jeomorfoloji I* (Güncelleştirenler: Ahmet Ertek – Cem Güneysu), Der Yayınları, No:284, İstanbul.
- Erol, O. (1983). "Türkiye'nin genç tektonik ve jeomorfolojik gelişimi". *Jeomorfoloji Dergisi*. (11), 1-22.
- Erol, O. (2014). *Genel Klimatoloji*. 10. Baskı. Çantay Kitabevi.
- Ertürk, M. (1995). *İskilip'te yaylacılığın sosyal ve ekonomik hayata etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Evren, S., vd. (2002). "Erzurum koşullarında beyaz baş lahananın su tüketimi". *Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Yıllığı*, 2001. Ankara.
- Fernández-Giménez, M.E. and Ritten, J. (2020). "An economic analysis of transhumance in the central Spanish Pyrenees". *Pastoralism*. (10). 10.
- Gedik, A., vd. (1984). "Orta Karadeniz (Samsun-Sinop) havzasının jeolojisi ve volkanik kayaların petrolojisi". *MTA Dergisi*, 99(100). 34-50.
- Geray, C. (1966). "Köy yerleşmeleri ve toplum kalkınması". *Mimarlık Dergisi*. 4(11). 74-79.
- Gül, S. (2015). *Vezirköprü yöresinin kültür turizmi*. Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Gülsoy, S., vd. (2016). "Kunduz yöresi (Vezirköprü) ormanlarında saçlı meşe (*Quercus cerris* L.) türünün potansiyel dağılım modellemesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 20(2). 281-289.
- Gün, İ. (2018, 14 Ekim). İki geyikle kuruldu çok sayıda kızıl geyiği doğaya kazandırdı. *Anadolu Ajansı*. Erişim: 28 Nisan 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/iki-geyikle-kuruldu-cok-sayida-kizil-geyigi-dogaya-kazandirdi/2>
- Güneş, S. G. (2002). *Beypazarı-Eğriova yayla ekosisteminin bütüncül yönetimi üzerinde bir araştırma*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Güney, E. (1993). “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da göçer- konar aşiretlerin kışlak ve yaylakları”. *Dicle Üniversitesi GAP Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları*, (2). Diyarbakır.
- Gürbüz, M. (1999). “Dibek Dağları’nda (Göksun) kar suyuna bağlı olarak yapılan yaylacılık”. *Türk Coğrafya Dergisi*. (34). 661-677.
- Gürsoy, C. R. (1956). *Samsun gerisinde Karadeniz intikal iklimi*. DTCF. (8). Ankara.
- Hoşgören, M.Y. (2015). *Hidrografyanın ana çizgileri I, yeraltı suları-kaynaklar-akarsular*. Çantay Kitabevi, 9. Baskı. İstanbul.
- Işık, O. (2020). *Vezirköprü’nün kültür tarihi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Samsun.
- İdikut, L. ve Karabacak, T. (2021). “Elâzığ koşullarına uygun kuru fasulye çeşitlerinin araştırılması”. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*.24 (2). 299-305.
- İHA, (2021, 27 Mayıs). Nesli tükenme tehlikesinde: Samsun'da su semenderi görüldü. Erişim: 6 Haziran 2022, <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/nesli-tukenme-tehlikesinde-samsun-da-su-semenderi-goruldu,M5YH20k8kEaq9vPyiBtwFg>
- İğci, N. ve B. Kıvrak (drl.). (2008). *Geçmişten günümüze Vezirköprü*. Expres Basımevi. Samsun.
- İzbrak, R. (1973). *Türkiye 2*. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İzbrak, R. (1992). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 157, İstanbul.
- Kadioğlu, Y. (2003). *Akçaabat İlçesi'nin (Trabzon) beşerî ve iktisadi coğrafya özellikleri*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Kadioğlu, Y. (2010). *Şehir Coğrafyası açısından Çivril*. Aktif Yayınevi. İstanbul.
- Kadioğlu, Y. (2017). “Samsun’da yöresel öneme sahip bir kış turizm merkezi: Akdağ (Lâdik)”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 22(38). 161-172.
- Kadioğlu, Y. ve Aydın, A. (2016). “Atakum’da şehirleşme sürecinde iki köy yerleşmesi: Balaç ve Beypınar”. B. Şişman (ed.). *Atakum’a Akademik Bir Bakış Yeni Atakum*. (s. 357-364). Samsun.
- Kadioğlu vd., (2021). “Tarım coğrafyası”. Ü. Bekdemir (ed.). *Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya*. (s.160-195). Pegem Akademi, Ankara.
- Karaer, F. (2014). “Vezirköprü yöresi endemik ve nadir bitkilerinin ekolojik özellikleri”. C. Yılmaz (ed.). *Vezirköprü Araştırmaları*. Vezirköprü Belediyesi Kültür Yayınları 2.
- Karagel, H. (2010). “Kadirli İlçesi’nde yaylacılık faaliyetleri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(1). 29-54.
- Kaya, F. (2008). “Aladağ’da yaylalar ve yaylacılık”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 13(19). 123-148.
- Keleş, D. (2015). “Fasulye yetiştiriciliği”. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, Erdemli-Mersin.
- Ketin, İ. (1959). “Türkiye’nin orojenik gelişmesi”. *M.T.A. Dergisi*. (53).
- Ketin, İ. (1969). “Kuzey Anadolu Fayı hakkında”. *M.T.A. Dergisi*. (72). 1-27.
- Kıvrak, B. (2014). “Vezirköprü’de el sanatları ve son ustalar”. C. Yılmaz (ed.). *Vezirköprü Araştırmaları*. Vezirköprü Belediyesi Kültür Yayınları 2.

- Kızıltan, Z. (1992). "Samsun Bölgesi yüzey araştırmaları 1971-1977". *Belleten*. (56). 213-242.
- Koca, G. ve As, N. (2016, Haziran). "Çatıda ahşap kullanımı". 8. *Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fındıklı- İstanbul.
- Koca, N. ve Yazıcı, H. (2014). "6292 sayılı yasanın orman arazilerindeki yaylaların mülkiyet ve kullanım sorunları açısından kritiği". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 23(3). 55-72.
- Koçman, A. (1993). *Türkiye iklimi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:72, İzmir.
- Köse, A. (2005). "Türkiye'de geleneksel kırsal konut planlamada göçebe Türk kültürü izleri". *Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2). 158-191.
- Kuruca, N. (2019, Eylül). "Karagöl Dağı civarında yaylacılık faaliyetlerinin iktisadi hayatımız üzerindeki etkileri". M. Cin ve N. Kuruca (ed.). *Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu*. (s. 385-404). Giresun.
- Leidenfrost, K. ve Pascher, O. (1969). *Yaylacılık*. M. Dünder ve H. Canver (çev.), Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Muhtelif Yayınlar Serisi No. 30. GİM, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara.
- Liechti, K. ve Biber, J.P. (2016). "Pastoralism in Europe: characteristics and challenges of highland-lowland transhumance". *Rev. Sci. Tech. Off. Int. Epiz.* 35(2). 561-575.
- Manzano Baena, P. and R. Casas. (2010). "Past, present and future of trashumancia in Spain: Nomadism in a developed country". *Pastoralism*. 1 (1). 72-90.
- MTA, (2021). Erişim: 20 Mayıs 2022, <https://www.mta.gov.tr/>
- Nişancı, A. (1988, Ekim). "Karadeniz Bölgesi'nin iklim özellikleri ve farklı yöreler". *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Özel Sayı. (1). 225-226. Samsun.
- Nişancı, A. (1989). "Orta Karadeniz Bölümü'nde mevsimlik hava tipleri bakımından önemli devreler". *Coğrafya Araştırmaları*. 1(1). 69-84.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi 46, 4. Baskı, C.1, Ankara.
- Öner, E. (1990). *Samsun ve çevresinin fiziki coğrafyası*. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniv. DTCF. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Öngör, S. (1980). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Öter, Z. (2010). "Türk el sanatlarının kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi". *Milli Folklor*. 11(86). 174-185.
- Öz, M. (1993). "Tahrir defterlerine göre Vezirköprü yöresinde iskan ve nüfus (1485-1576)". *Belleten*. 57 (219). 509-538.
- Özalp, S. (2012). "Samsun ilinin depremselliği açısından Kuzey Anadolu Fayı". T. Bakır ve A. A. Kasımpazade (ed.). *Samsun İlinin Deprem riski ve Alınabilecek Önlemler Sempozyumu*. (s. 53-63).
- Özav, L. (2010). "Oltu ilçesinde geçici yerleşme şekilleri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 0 (4). 115-141.
- Özçağlar, A. (2011). "Türkiye'de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi". *Coğrafi Bilimler Dergisi*. (3). 1-25.
- Özdemir, M. (2017). *Giresun yayla şenlikleri*. Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Özdemir, Ü. ve Çelikoğlu, Ş. (2015). "Batı Karadeniz'de rekreasyonel açıdan giderek önemi artan bir yaylacılık sahası: Uluyayla". *Doğu Coğrafya Dergisi*. 19 (32). 79-100.
- Özen, F. ve Kılınç M. (2002). "The flora and vegetation of Kunduz forests (Vezirköprü / Samsun)". *Turkish Journal of Botany*. 26(5). 371-393.
- Öztürk, E. ve Polat, T. (2017). "Tohumluk patates yetiştiriciliği ve önemi". *Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi*. 32(1). 99-104.
- Özyavuz, M. (2011). "Bitki örtüsünün ekolojik şartlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Teknikleri ile analizi, Ganos (Işıklar) Dağı, Tekirdağ". *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*. 8 (2). 37-47.
- Samsun İl Özel İdaresi (2011). *Samsun İli Tarım Master Planı*, Samsun.
- Sandal, E. K. ve Toroğlu, E. (2007). "Döngel Yaylaları'nda Kahramanmaraş keçi yetiştiriciliğine bağlı yaylacılık". *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırmaları Dergisi*. (13). 113-140.
- Sevgi, C. (1984). "Adana ilinin kuzeydoğu kesiminde yaylacılık: Kozan, Feke, Saimbeyli, Kadirli, Ceyhan ve Osmaniye". *Ege Coğrafya Dergisi*. 2 (1). 177-197.
- Sezer, İ. (2016). "Paşakonağı Yaylası ve yakın çevresinin coğrafi özellikleri ile geliştirilebilecek turizm olanakları açısından incelenmesi". *Marmara Coğrafya Dergisi*. (34). 134-146.
- Somuncu, M. (2005). *Aladağlar: Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Somuncu, M. (2011). "Kırsal ve kentsel alanlardaki sosyoekonomik değişime bağlı olarak Türkiye yaylalarının fonksiyonlarındaki farklılaşma". *ICANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler*. (2). 811-830. Ankara.
- Somuncu, M., vd. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylaları'nda çevresel değişim*. Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 362, Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 2.
- Sözer, A.N. (1972). *Kuzey Anadolu'da yaylacılık*. İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.
- Spooner, B. (1971). "Towards a generative model of nomadism". *Anthropological Quarterly*. 44 (3). 198-210.
- Steduto, P. et al., (2012). *Crop yield response to water*. FAO Irrigation and Drainage Paper No. 66, Rome.
- Şahin, İ. (2006). *Nahiye*. TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Şahin, C., vd. (2005). *Türkiye Coğrafyası* (3. Baskı), Gündüz Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, K. (1994). *Vezirköprü yöresinin zirai faaliyetleriyle iklim koşulları arasındaki ilişkiler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Şahin, K. (1997). *Vezirköprü ve yakın çevresinin uygulamalı fiziki coğrafya araştırmaları*. Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Şen, G. (2011). *Yaylacılık faaliyetlerindeki sosyo-ekonomik değişimin yüksek dağ ormanları üzerindeki etkilerinin araştırılması (Maçka ilçesi örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Ana Bilim Dalı.
- Şengör, A.M.C., vd. (2005). "The North Anatolian Fault: A new look". *Annual Review of Earth and Planetary Sciences*.

- Tahrir Heyeti. (1986). *Yayla*. İslâm Ansiklopedisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Basımevi, 13. Cilt, İstanbul.
- Tandoğan, A., vd. (1994). *Değirmendere-Folderesi arasındaki sahada doğal çevre faktörlerinin ekonomik yapı üzerindeki etkileri*, K.T.Ü., Trabzon.
- Tanoğlu, A. (1954). *İskan coğrafyası: esas fikirler, problemler ve metod*. Türkiyat Mecmuası.
- Tanoğlu, A. (1966). *Nüfus ve yerleşme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Taş, B. (2016). *Türkiye'nin kırsal yerleşmeleri*. Yeditepe Yayınevi.
- T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi, (1956). *Orman Kanunu*. T.C. Resmi Gazete. Erişim: 30 Nisan 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf>
- T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi, (1998). *Mera Kanunu*. T.C. Resmi Gazete. Erişim: 30 Nisan 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4342.pdf>.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, (2022). *Belgeler*. Erişim: 30 Mayıs 2022, <https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler>
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, (2022). *Tarım Arazileri Değerlendirme ve Yönetim Otomasyonu*. Erişim: 03.01.2022, <https://tad.tarim.gov.tr/dashboard>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022). Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Vezirköprü Tahtaköprü kilimi*. Erişim: 27 Mayıs 2022, <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-280872/vezirkopru-tahtakopru-kilimi.html>
- Tolun-Denker, B. (1960). “Güneydoğu Toroslarda göçebelik: Dr. Wolf Dieter Hütteroth'a göre”. *Türk Coğrafya Dergisi*. (20). 136-142.
- Tolun- Denker, B. (1977). *Yerleşme coğrafyası-kır yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniv. Yay. No: 2275, Coğrafya Enst. Yay. No: 93.
- Toroğlu, E. ve Gürbüz, M. (2008). “Andirin İlçesi'nde sayfiye yaylaları”. *Doğu Coğrafya Dergisi*.13(19). 281-300.
- Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye iskan coğrafyası-kır iskan (köy-altı iskan şekilleri)*, İ.Ü. Edb. Fak. Yay:1283, Coğrafya Enst. Yay. No:49, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de yerleşmenin evrimi*. İstanbul Üniversitesi Yayını, No:3367, İstanbul.
- Tunçel, H, vd. (2004). “Doğu Karadeniz Dağlarında yaylacılık”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(2). 49- 66.
- Tunçel, H. (2016). “Bir İnsan-ı Selim, Prof. Dr. Azmi Özcan'a armağan”. R. Arıkan ve H. Demiryürek (ed.). *Coğrafya'da Yaylacılık Araştırmaları*. (s. 443-469). Lotus Yayınevi, No: 95, İstanbul.
- TÜİK, (2021). Türkiye İstatistik Kurumu. *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. Erişim: 15 Kasım 2021, <https://www.tuik.gov.tr/>
- Tümertekin, E. (1987). *Ulaşım Coğrafyası*, İstanbul Üniv. Yay. No:2053, İstanbul.
- Türkeş, M. (1996). “Kent ve Bölge Planlamasında Topoğrafyaya Bağlı Yerel Rüzgârlar”. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. (5). 213–227.
- Tüysüz, O. ve Erturaç, M.K. (2005). “Kuzey Anadolu Fayı'nın Devrez Çayı ile Soruk Çayı arasındaki kesiminin özellikleri ve fayın morfolojik gelişimdeki etkileri”. *Türkiye Kuvaterner Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İTÜ Yay.
- Tüysüz, O. ve Okay, A.I. (1999). “Tethyan sutures of northern Turkey Geological Society”. *Special Publications*. (156). 475-515. London.

- Tüysüz, O., vd. (1990). “Orta Pontidlerde Üst Kretase yaşlı aktif kıta kenarının jeolojik özellikleri”. *Türkiye 8. Petrol Kongresi, Bildiriler*. Türkiye Petrol Jeologları Derneği/TMMOB Petrol Mühendisleri Odası.
- Uslu, F. ve Fural, Ş. (2020). “Küpe yaylası (Seydişehir, Konya)”. *Turkish Studies- Social*, 15(1). 715-731.
- Uşak, B. ve Yalçın, G. (2019). “İmar Barışı düzenlemesi üzerine bir içerik analizi”. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*. 1(1). 1-10.
- Uzun, A. ve Köse, A. (2012). “Madra Dağı’nda geleneksel yayla göçü”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (15). 28-1.
- Üçışık Erbilin, S. (2019). “Türkiye’nin Yerleşme Coğrafyası”. N. Taşlıgil ve G. Şahin (ed.). *Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara.
- Weil, R.R. and Brady, N.C. (2017). *The Nature and Properties of Soils*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. (13). 662-710.
- Wenzel, H. (1937). *Forhscungen in laneranatolien, u. die steppe als lebensraum*. Kiel, 1937.
- Yel, M. (2018). *Silifke (Mersin) ilçesinde göçebe hayvancılık ve yaylacılık faaliyetleri: Kavra Dağı örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Uşak.
- Yetkin, O. (2020). “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği”. *Akademik Düşünce Dergisi*. 1(1). 4- 16.
- Yıldız, M. (2021). *Şehir coğrafyası açısından Boyabat (Sinop)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Yılmaz, A. ve Gül, S. (2015). “Vezirköprü’de (Samsun) tarihsel koruma ve halkın koruma çalışmalarına yaklaşımı”. *Studies of The Ottoman Domain*. 5(8). 1-28.
- Yılmaz, Y. ve Tüysüz, O. (1984). “Kastamonu-Boyabat-Vezirköprü-Tosya arasındaki bölgenin jeolojisi (Ilgaz-Kargı masiflerinin etüdü)”. *MTA Raporu*, Ankara.
- Yılmaz, Y. ve Tüysüz, O. (1988). “Kargı masifi ve dolaylarında Mesozoyik birliklerin düzenlemeleri sorununa bir yaklaşım”. *TPJD Bülteni*. (s. 73-86).
- Yiğit A. (2014, Kasım). “Türkiye’de yaylacılık faaliyetlerinin gerilemesi ile karın yerde kalma süresi arasındaki ilişkiler”. *Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu*, Bilecik, Türkiye. (s.133-148).
- Yiğitbas, E. (2006). “Pontidler; tanımı, iç ayırtları, tektonik düzenlenimi ve anlamı: Kuzey Anadolu’nun Mesozoyik evrimi”. *Türkiye Jeoloji Kurultayı*. Ankara.
- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz kıyı dağlarında yaylalar ve yaylacılık*, Erzurum: Atatürk Üniv. Yay. No: 960, Fen Edebiyat Fak. Yay No: 105, Araştırma Serisi No: 75.
- Zaman, M. (2010). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları’nda dağ ve yayla turizmi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:977, Erzurum.
- Zinsstag, J., et al., (2016). “A vision for the future of pastoralism”. *Rev Sci Tech*. 35(2). 693-699.

ETİK KURUL RAPORU



ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
28.05.2021	05	2021/445

KARAR NO: 2021-445
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Aynur AYDIN 'ın Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU danışmanlığında "Kunduz Dağı'nda (Vezirköprü/Samsun) Yaylalar ve Yaylacılık" isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket, mülakat, gözlem ve veri kaynak taraması çalışmalarını içeren 13318 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Aynur AYDIN 'ın Prof. Dr. Yahya KADIOĞLU danışmanlığında "Kunduz Dağı'nda (Vezirköprü/Samsun) Yaylalar ve Yaylacılık" isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket, mülakat, gözlem ve veri kaynak taraması çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Aynur AYDIN, Samsun 100. Yıl Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans programına girdi. Aralık 2020 yılından itibaren Samsun Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4827-146X>

Yayınlanmış Çalışmalar:

- Kadioğlu, Y. ve Aydın, A. (2016). Atakum'da Şehirleşme Sürecinde İki Köy Yerleşmesi: Balaç ve Beypınar. Bekir ŞİŞMAN (Ed), Atakum'a Akademik Bir Bakış Yeni Atakum. Uğur Ofset, Samsun.
- Kadioğlu, Y. ve Aydın, A. (2018). Samsun İlindeki Ekoturizm Alanlarına Bir Örnek: Nebiyan Dağı. Studies of the Ottoman Domain.
- Kadioğlu, Y., Aydın, A. ve Ak, M.M. (2018). Atakum'da Kentsel Arazi Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Mehmet MECEK, Bekir PARLAK, Emin ATASOY (Ed), Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Etkin Belediyecilik Uygulamaları. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kadioğlu, Y., Ağbaba, D. ve Aydın, A. (2021). Tarım Coğrafyası. Ünsal Bekdemir (Ed), Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya. Pegem Akademi, Ankara.
- Yıldız, M., Kadioğlu, Y. ve Aydın, A. (2021). Etkili Faktörleriyle Boyabat Şehrinin Gelişimi ve Gelişime Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Sorunlar. Uluslararası Yönetim Akademisi.
- Aydın, A. ve Kadioğlu, Y. (2021). Yaylacılık Faaliyetleri Açısından Kunduz Dağı'nın (Vezirköprü) İklim Özellikleri. Bahir Selçuk, Serdar Ünal, Yener Lütfü Mert (ed.), Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar 1. Duvar Yayınları, Ankara.

